

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΣΙΩΠΗ ΚΑΙ ΜΗ ΑΥΤΟΕΝΟΧΟΠΟΙΗΣΗ

ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Όνοματεπώνυμο: **Τρύφωνος Παντελής**

Αρ. πολιτικής ταυτότητας:

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα: **Νομική – Κατεύθυνση: Ποινική Δικαιοσύνη και
Ανθρώπινα Δικαιώματα (LLM), Τμήμα Νομικής
Πανεπιστημίου Κύπρου**

Επιβλέπων καθηγητής: **Τσίνας Κωνσταντίνος**

Σύνολο λέξεων κειμένου: **18.000**

Λευκωσία, Νοέμβριος 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Εισαγωγή

II. Ιστορική αναδρομή

III. Εφαρμογή του δικαιώματος στην Κυπριακή έννομη τάξη

α. Διάκριση μεταξύ προφορικής και πραγματικής μαρτυρίας

β. Δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης κατά τη σύλληψη και ανάκριση

γ. Δίκη εντός δίκης / voir dire / trial within trial

δ. Νομολογία

ε. Δικαίωμα στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίηση κατά τη διάρκεια της δίκης

IV. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και δικαίωμα στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίηση

V. Κριτική κατά του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης

VI. Κριτική υπέρ του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης

VII. Συμπεράσματα

VIII. Εισηγήσεις

IX. Επίλογος

X. Βιβλιογραφία

I. Εισαγωγή

Το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης με την ευρεία έννοια, αναφέρεται στον περιορισμό υποβολής ενός υπόπτου ή κατηγορούμενου σε εξαναγκασμό για προσφορά μαρτυρίας που δυνατόν να τον ενοχοποιεί. Το δικαίωμα έχει πολλές εκφάνσεις. Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία η οποία φέρει τίτλο «*Το δικαίωμα στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίηση με αναφορά στην κυπριακή έννομη τάξη*», θα επικεντρωθεί στο δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης όπως αυτό εκφράζεται μέσα από το δικαίωμα της σιωπής του υπόπτου ή κατηγορούμενου, δηλαδή του δικαιώματος του να αρνείται να εκφέρει μέσω του προφορικού του λόγου οτιδήποτε δυνατόν να τον ενοχοποιεί. Το δικαίωμα συνεπάγεται έλλειψη υποχρέωσης συνεργασίας με τις διωκτικές αρχές ή υποχρέωσης απάντησης σε ερωτήσεις που τίθενται κατά τη διάρκεια της δίκης, το περιεχόμενο της οποίας δυνατόν να οδηγήσει σε ενοχοποίηση του κατηγορούμενου.¹ Ο σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσει αρχικά, το ιστορικό πλαίσιο του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης, ακολούθως, την εφαρμογή του στην Κυπριακή έννομη τάξη και τις βασικές θέσεις των αντιμαχόμενων ομάδων ως προς το κατά πόσο το δικαίωμα θα πρέπει να περιοριστεί ή να παραμείνει ως έχει.

Το δικαίωμα ενός υπόπτου ή κατηγορούμενου να σιωπά ώστε να μην αυτοενοχοποιείται, έχει αντιμετώπισεις αρκετούς επικριτές αλλά και οπαδούς των οποίων οι απόψεις φαίνεται να μην βρίσκουν κοινό έδαφος. Οι υποστηρικτές του δικαιώματος, αναφέρονται στο δικαίωμα της σιωπής ως το μέσο διασφάλισης της ορθής απονομής της δικαιοσύνης αλλά και της διασφάλισης του τεκμηρίου της αθωότητας του κατηγορούμενου από αθέμιτες πρακτικές. Αντιθέτως, οι επικριτές αυτού, παρομοιάζουν το δικαίωμα ως το έσχατο καταφύγιο του κατηγορούμενου ο οποίος επιδιώκει την απόκρυψη της ενοχής του.²

Το Κυπριακό Σύνταγμα κατοχυρώνει το δικαίωμα ως θεμελιώδες στο αρ.12.4 και περαιτέρω εξειδίκευση αυτού γίνεται σε διάφορα νομοθετήματα τα οποία διασφαλίζουν διαδικαστικά ζητήματα

---

¹ Doak, J., McGourlay, C., & Thomas, M. *Evidence: Law and Context*, 5th ed. (Routledge, 2018), p.177

² Hannah Quirk, *The Rise and Fall of the Right of Silence*, (Routledge, 2018) p.1

και εγγυήσεις για την ορθή εφαρμογή του. Για το Κυπριακό νομικό σύστημα, η έννοια της σιωπής έχει θεμελιώδη αλλά και πρακτική σημασία για την έκβαση της δικαστικής διαδικασίας. Σε κάθε περίπτωση, η διαπίστωση της παραβίασης του δικαιώματος θα έχει σοβαρές επιπτώσεις στο αποτέλεσμα της ποινικής υπόθεσης ως θα επεξηγηθεί στα επόμενα κεφάλαια.

Το δικαίωμα της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης έχει μακράν ιστορία και έχει τις ρίζες του κυρίως στην Αγγλία το οποίο έχει εξαγάγει και ενσωματώσει στα νομικά συστήματα των αποικιών και επηρεάζοντας στην εφαρμογή του μέχρι σήμερα άλλα τόσα νομικά συστήματα τα οποία το έχουν ενσωματώσει είτε συνταγματικά είτε νομοθετικά.³ Ειδικότερα, στην σύγχρονη παγκόσμια πραγματικότητα το δικαίωμα της σιωπής κατοχυρώνεται συνταγματικά σε 48 εθνικά συντάγματα. Περαιτέρω, ειδική αναφορά γίνεται σε διεθνή κείμενα όπως το Σύμφωνο για τα Πολιτικά και Ατομικά δικαιώματα,⁴ στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου,⁵ στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ως νομολογικό προηγούμενο κ.α.⁶

Στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο της εργασίας, θα γίνει αναφορά στην ευρύτερη ιστορική εξέλιξη του δικαιώματος της μη αυτοενοχοποίησης και της διαμόρφωσης του στην Αγγλία και ως μετέπειτα εξάχθηκε ως κοινοδικαιική συνείδηση προς απάντηση στις μεσαιωνικές πρακτικές απόσπασης μαρτυρίας. Η βάση του δικαιώματος φαίνεται να είναι αρχικά η αντίδραση στον εξαναγκασμό σε ορκοδοσία σε δικαστικές διαδικασίες των εκκλησιαστικών δικαστηρίων, όπου η άρνηση συνιστούσε ουσιαστικά παραδοχή των κατηγοριών στα πλαίσια αμφιλεγόμενων διαδικασιών.⁷ Περαιτέρω, στο ίδιο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά της ιστορικής εξέλιξης του δικαιώματος στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η ιστορική εξέλιξη του κοινοδικαιϊκού νομικού συστήματος των ΗΠΑ, έχει ιδιαίτερη σημασία στην έννοια του δικαιώματος το οποίο έχει οδηγήσει στην υπόθεση *Miranda v. Arizona*⁸ η

---

³ Ibid. p.2

⁴ UNGA, “International Covenant on Civil and Political Rights by UNGA resolution 2200A (XXI)” (16 December 1966)

⁵ UNGA, “Rome Statute of the International Criminal Court”, 2187 U.N.T.S. 90, entered into force July 1, 2002

⁶ UNGA, “The Universal Declaration of Human Rights (UDHR) by UNGA resolution 217A)” (10 December 1948)

⁷ Hannah Quirk, *The Rise and Fall of the Right of Silence*, (Routledge, 2018) p.11-12

⁸ *Miranda v. Arizona*, 384 U.S. 436 (1966)

οποία αποτελεί νομολογιακή αναφορά σε αρκετά νομικά συστήματα την οποία επικαλούνται τα εθνικά δικαστήρια μέχρι και σήμερα.

Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας θα παρατεθεί το νομικό πλαίσιο με το οποίο κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην Κυπριακή έννομη τάξη. Η εφαρμογή του, θα εξεταστεί στο πλαίσιο της συνταγματικής και νομοθετικής του ρύθμισης. Περαιτέρω, θα γίνει ανάλυση ως προς τις υποχρεώσεις των διωκτικών αρχών και συγκεκριμένα των υποχρεώσεων τους κατά την ανακριτική διαδικασία ώστε ο ύποπτος να μπορεί να ενεργοποιήσει τα δικαιώματα του συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να σιωπά στις ερωτήσεις που του τίθενται και των συνακόλουθων επιπτώσεων όταν διαπιστωθεί παραβίαση του δικαιώματος από το εκδικάζων δικαστήριο. Επίσης, θα γίνει αναφορά στο δικαίωμα της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης κατά τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας και στις συναφείς υποχρεώσεις του δικαστηρίου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα γίνει ανασκόπηση του δικαιώματος όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 περί της δίκαιης δίκης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και πως η νομολογία του Δικαστηρίου προσεγγίζει ερμηνευτικά το ζήτημα. Η Κυπριακή πολιτεία ως συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση δεσμεύεται από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου τις οποίες έχει υποχρέωση να ακολουθεί σε δικαστικό επίπεδο και να διαμορφώνει τη γενικότερη πολιτικής της. Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου έχουν ουσιαστική σημασία για τις μετέπειτα αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κύπρου καθότι η επίκληση στο σκεπτικό του ΕΔΔΑ έχει διαμορφώσει και διαμορφώνει τις αποφάσεις των Δικαστηρίων σε όλες τις βαθμίδες.

Στο πέμπτο και έκτο κεφάλαιο της εργασίας θα γίνει προσπάθεια κριτικής και αξιολόγησης του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης παραθέτοντας τις θέσεις των επικριτών και υπερασπιστών του δικαιώματος. Σε κάθε περίπτωση, το δικαίωμα της σιωπής επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την έκβαση της δικαστικής διαδικασίας καθότι κάθε εκδοχή η οποία παρουσιάζεται δύναται να καθορίσει το αποτέλεσμα, πόσο μάλλον όταν η εκδοχή των γεγονότων παρουσιάζεται από τον άμεσα

ενδιαφερόμενο, δηλαδή τον κατηγορούμενο. Στο ίδιο πλαίσιο, επηρεάζονται τα συμφέροντα της κατηγορούσας αρχής αλλά και των ανακριτών όταν ο ύποπτος σιωπά και αρνείται να παραθέσει γεγονότα ή να αποκαλύψει οποιαδήποτε μορφή μαρτυρίας, αποσειόντας κάθε βάρος προς ενίσχυση της υπόθεσης για τους κατηγορούμενους, αφήνοντας τους να αντλήσουν μαρτυρικό υλικό από ανεξάρτητες πηγές.

Το έβδομο, όγδοο και ένατο κεφάλαιο της εργασίας θα περιλαμβάνει συμπεράσματα, εισηγήσεις και τον επίλογο. Στο σύνολο τους τα τελευταία κεφάλαια της εργασίας θα συνοψίζουν τα όσα έχουν καταγραφεί στα προηγούμενα κεφάλαια παραθέτοντας τα πιο σημαντικά σημεία της εργασίας.

II. Ιστορική αναδρομή

Οι κυριότερες προσεγγίσεις που αφορούν τη διαμόρφωση του δικαιώματος αρχικά της μη αυτοενοχοποίησης και όπως αυτή έχει οδηγήσει στη σημερινή της μορφή, εντοπίζονται κυρίως κατά τον 17^ο αιώνα στα δικαστήρια του κοινοδικαίου και εκκλησιαστικά δικαστήρια της Αγγλίας. Το δικαίωμα ενός προσώπου να μην αυτοενοχοποιείται με τις πράξεις ή τις δηλώσεις του, εκφραζόταν με το αξίωμα «*Nemo tenetur seipsum accusare*» δηλαδή κανένας δεν θα υποχρεωθεί να κατηγορήσει τον εαυτό του. Επίσης, το δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση βρίσκεται και στο παρεμφερές αξίωμα που αναφέρει «*Nemo tenetur prodere seipsum*», δηλαδή κανένας δεν θα υποχρεωθεί να προσάξει τον εαυτό του ή κανένας δεν θα υποχρεωθεί να προδώσει τον εαυτό του.⁹

Μέχρι τον 17^ο αιώνα, τα Ανώτατα Εκκλησιαστικά Δικαστήρια και κατώτερα εκκλησιαστικά δικαστήρια κατά τις ενώπιον τους διαδικασίες, επέβαλλαν στους διαδίκους να δίδουν την μαρτυρία τους ενόρκως (ex officio oath) και να απαντούν σε κάθε ερώτημα το οποίο τίθετο από το δικαστήριο ακόμα και αν η απάντηση θα οδηγούσε σε καταδίκη. Αυτό εξανάγκαζε το πρόσωπο που μαρτυρούσε στο τρίλημμα όπου είτε θα εξαναγκάζετο στο αμάρτημα της ψευδορκίας, είτε θα του επιβαλλόταν

---

⁹ R.H. Helmholtz, *Origins of the Privilege Against Self-Incrimination: The Role of the European Ius Commune*, 65 N.Y.U. L.REV 962 (1990) <https://chicagounbound.uchicago.edu/> (accessed 15 Aug.2022), p.962

αυστηρή ποινή εάν αρνείτο να απαντήσει ή ο μάρτυρας θα πρόδιδε την υποχρέωση του για αυτοσυντήρηση και προστασίας του εαυτού του όπου για κάθε μία από τις εκδοχές αυτές, το αποτέλεσμα θα ήταν αρνητικό για τον κατηγορούμενο. Σε αντίθεση με τα εκκλησιαστικά δικαστήρια της Αγγλίας, τα δικαστήρια του κοινοδικαίου προσέγγιζαν το ζήτημα πολύ διαφορετικά. Ενώπιον των δικαστηρίων του κοινοδικαίου, ο διάδικος μπορούσε να εκφέρει τις θέσεις τους, αλλά απαλλασσόταν από την υποχρέωση να δώσει μαρτυρία ενόρκως μέχρις ότου να υπάρξει καλά διαμορφωμένη κατηγορία και συγκεκριμένος κατηγορός.¹⁰

Ιστορικά, η επιβολή όρκου (ex officio) από τα εκκλησιαστικά δικαστήρια διαμορφώθηκε σε μια εποχή όπου η εκκλησία καταδιώκει τους αντιφρονούντες άπιστους και κάθε τι αντίθετο προς την επίσημη θρησκεία καταδιώκεται ως αιρετικό. Τα πρόσωπα τα οποία κατηγορούντο για αιρετικές πράξεις, προσάγονται ενώπιον των εκκλησιαστικών δικαστηρίων υποβαλλόμενα σε όρκο, ερωτώμενα περί των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων και εν τέλει νομιμοποιώντας κάθε επιβαλλόμενη ποινή στους καταδικασθέντες για το αδίκημα της αιρετικής συμπεριφοράς, συμπεριλαμβανομένων μεθόδων βασανισμού.¹¹ Η ίδια πρακτική ακολουθείτο και ενώπιον των *Star Chambers* δικαστηρίων στην Αγγλία το 15^ο μέχρι 17^ο αιώνα, τα οποία εξυπηρετούσαν ως επί το πλείστον τα συμφέροντα του βασιλιά, και τα βασιλικά προνόμια και δεν δεσμεύονταν από το κοινοδίκαιο. Η δράση τους χαρακτηρίζεται γενικότερα αμφιλεγόμενη, εφόσον η αποστασιοποίηση από το κοινοδίκαιο δεν παρείχε τις ήδη υπάρχουσες εθιμικές εγγυήσεις για τη διατήρηση της δίκαιης διεξαγωγής της δικαστικής διαδικασίας.¹² Ο κατηγορούμενος υποχρεώνεται σε ορκοδοσία και ακολούθως ανακρίνεται ενώ δεν υπάρχει υποχρέωση του δικαστηρίου να απαγγείλει κατηγορίες ή την ετυμηγορία του.¹³

---

¹⁰ Albert W. Alschuler, *A Peculiar Privilege in Historical Perspective: The Right to Remain Silent*, 94 *Michigan L. Rev.* 2625 (1995), <https://chicagounbound.uchicago.edu/> (accessed 10 Aug. 2022), p.2641

¹¹ Charles H. Randal Jr., *Sir Edward Coke and the Privilege Against Self-Incrimination*, (1956), *South Carolina Law Review* Vol.8 Iss.4, Article 2, <https://scholarcommons.sc.edu/sclr/vol8/iss4/2> (accessed 19 October 2022), p.418

¹² The Editors of Encyclopaedia Britannica, “*Star Chamber*” (*Britannica*, Apr 09, 2019) <<https://www.britannica.com/topic/Star-Chamber>> accessed 20 September 2022

¹³ Tapper, C., & Cross, R, *Cross and Tapper on evidence*, 12th ed. (Oxford University Press 2007), p.417

Ως κατάλοιπο του μεσαίωνα¹⁴, κάθε όρκος ο οποίος δίδεται σε μία εποχή όπου υπάρχει έντονο το θρησκευτικό στοιχείο, διαμορφώνεται η γενικότερη αντίληψη περί της υποχρέωσης του δηλούντα ως προς την αλήθεια του λόγου του. Η συσχέτιση μεταξύ της υποχρέωσης κάποιου να λέει την αλήθεια σύμφωνα με τον όρκο του ο οποίος παρέχεται εξαναγκαστικά αλλά και των θρησκευτικών πεποιθήσεων ούτως ώστε να μην παίρνεται το όνομα του θεού επί ματαιώ, οδήγησε τα δικαστήρια του κοινοδικαίου στην απαγόρευση παροχής μαρτυρίας από κατηγορούμενο και δη ενόρκως. Η επαναστατική θέση των δικαστηρίων του κοινοδικαίου αποτέλεσε την αιτία για εδραίωση του προνομίου της μη αυτοενοχοποίησης και του συνακόλουθου δικαιώματος της σιωπής, η οποία έλαβε θεσμική ισχύ μετά την κοινοβουλευτική επανάσταση του 17ου αιώνα στην Αγγλία.

Ο όρκος αποτέλεσε για την εκκλησία το κατεξοχήν θεσμικό μέσο προώθησης των διαδικασιών και αντιμετωπιζόταν εκ των πραγμάτων ως η απόλυτη αλήθεια.¹⁵ Ο εξαναγκασμός από τα δικαστήρια σε ορκοδοσία ιδιαίτερα σε μια εποχή όπου ο κατηγορούμενος υποχρεωνόταν να δίνει μαρτυρία ενόρκως χωρίς την συγκεκριμενοποίηση των κατηγοριών ή του κατηγορούμενου και βασιζόμενο αρκετές φορές στη φημολογία, οδηγεί μέχρι και τον 17^ο αιώνα σε μη ορθολογιστικές προσεγγίσεις και καταχρήσεις.¹⁶ Αργότερα, και ιδιαίτερα λόγω της αμφισβήτησης προς τα εκκλησιαστικά δικαστήρια από τα δικαστήρια του κοινοδικαίου να επιβάλλουν την όρκιση των διαδίκων, πλέον η δίωξη ενός προσώπου γίνεται στη βάση της εύλογης υποψίας ως απαραίτητη προϋπόθεση για την κλήτευση του να απαντήσει ενόρκως, την ύπαρξη κατηγορούμενου και κατηγορίας αλλά και του δικαιώματος ως κατηγορούμενος να παραμείνει σιωπηλός προστατεύοντας τον εαυτό του από ενοχοποιητικές από τον ίδιο πράξεις ή δηλώσεις.¹⁷

---

¹⁴ Charles H. Randal Jr., *Sir Edward Coke and the Privilege Against Self-Incrimination*, (1956), South Carolina Law Review Vol.8 Iss.4, Article 2, <https://scholarcommons.sc.edu/sclr/vol8/iss4/2> (accessed 19 October 2022), p.420

¹⁵ Albert W. Alschuler, A Peculiar Privilege in Historical Perspective: The Right to Remain Silent, 94 Michigan L. Rev.2625 (1995), <https://chicagounbound.uchicago.edu/> (accessed 10 Aug.2022), p.2642

¹⁶ Ibid. p.2643

¹⁷ Ibid. p.2641

Το δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση, όπως αυτό κατοχυρώθηκε στο αγγλικό νόμο του 17^{ου} αιώνα με το αξίωμα «Nemo tenetur seipsum accusare», κληρονόμησαν οι χώρες της κοινοπολιτείας οι οποίες εφαρμόζουν κοινοδικαίο. Από το 1584 οι αποικίες στην Αμερική έθεσαν σε ισχύ τα αξιώματα τα οποία καταγράφονταν σε εγχειρίδια και τα οποία αξιοποιούνταν κατά κόρον από τις δικαστικές αρχές. Σε εγχειρίδιο του 1618 αναφέρεται «*The offender himself shall not be examined upon oath for by the common law, Nullus tenetur seipsum prodere*».¹⁸ Περαιτέρω, σε άλλο εγχειρίδιο το οποίο δημοσιεύθηκε το 1745 αναφέρει «*The Law of England is a Law of Mercy, and does not use the Rack or Torture to compel Criminals to accuse themselves...I take it to be for the same Reason, that it does not call upon the Criminal to answer upon Oath. For, this might serve instead of the Rack, to the Consciences of some Men, although they have been guilty of Offences...The law has therefore wisely and mercifully laid down this Maxim, Nemo tenetur seipsum prodere*». Η προσέγγιση στην Αμερικανική ήπειρο κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας και μετέπειτα λαμβάνει ερεθίσματα από την γενικότερη αποστασιοποίηση και αντίδραση στην θεοκρατική προσέγγιση της δικαστικής διαδικασίας όπου θέτει τον κατηγορούμενο υπόλογο στο θεό και στο νόμο. Η αντίληψη ότι ο όρκος δεν εξυπακούει την αλήθεια των λεγομένων του κατηγορούμενου ιδιαίτερα όταν αντιμετωπίζει την πιθανότητα της τιμωρίας, είναι εκ των πραγμάτων κενός περιεχομένου οδηγώντας ορθολογιστικά στο συμπέρασμα ότι ο εξαναγκασμός σε ορκοδοσία ενδέχεται να οδηγήσει στην αναξιοπιστία του μάρτυρα εκτός εάν πράττεται στα πλαίσια του προνομίου της μη αυτοενοχοποίησης και της βούλησης του ιδίου.¹⁹

Μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων του Αμερικανικού Συντάγματος, στην 5^η τροπολογία του 1791 αναφέρει «*No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, (...) nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself...*».²⁰ Η 5^η τροπολογία παραθέτει

---

¹⁸ Michael Dalton, *The Countrey Justice 273 (Professional Books 1973) (1619)*

¹⁹ Albert W. Alschuler, *A Peculiar Privilege in Historical Perspective: The Right to Remain Silent*, 94 *Michigan L. Rev.* 2625 (1995), <https://chicagounbound.uchicago.edu/> (accessed 10 Aug. 2022), p.2648-2649

²⁰ U.S. Const. amend. V

δικονομικές εγγυήσεις κατά την ποινική διαδικασία και όσον αφορά το επί θεματι ζήτημα, τη θέση της Αμερικανικής πολιτείας ότι κανένα πρόσωπο δεν θα εξαναγκάζεται σε οποιαδήποτε ποινική υπόθεση να είναι μάρτυρας εναντίον του εαυτού του, η οποία αποτελεί τη θεμελιωμένη αντίδραση στις πρακτικές του αγγλικού αποικισμού και του εξαναγκασμού σε ορκοδοσία.

Το τι θα μπορούσε να συνιστά εξαναγκασμός του οποιουδήποτε να είναι μάρτυρας εναντίον του εαυτού του αποτέλεσε κατά καιρούς ζήτημα ερμηνείας από το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα το Ανώτατο Δικαστήριο επιβεβαιώνει στην υπόθεση *Bram κατά Ηνωμένων Πολιτειών* ότι οι δηλώσεις οι οποίες παρέχονται χωρίς τη θέληση του δηλούντα, δεν μπορούν να αξιοποιηθούν κατά τη δικαστική διαδικασία, ενώ το δικαίωμα να μην παραβιάζεται η βούληση του προσώπου αναγνωρίζεται ότι περιλαμβάνει και το στάδιο της ανάκρισης από τις αστυνομικές αρχές.²¹ Το δικαστήριο κάνοντας μία εκτενή αναφορά στην Αγγλική νομολογία διαπιστώνει στην ιστορική απόφαση *Bram* ότι το προνόμιο για μη αυτοενοχοποίηση δεν μπορεί να τύχει πλήρους αποτελεσματικότητας χωρίς την εφαρμογή του κατά το χρόνο της ανάκρισης με τον ύποπτο να παραμένει κατά βούληση σιωπηλός.

Στις υποθέσεις που ακολούθησαν τη δεκαετία του '40 σε μία περίοδο αναδιαμόρφωσης των πολιτικών δικαιωμάτων, η προσέγγιση του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ τείνει να γίνεται πιο σαφής ως προς την έννοια της μη αυτοενοχοποίησης και του δικαιώματος στη σιωπή. Στην υπόθεση *Brown v Mississippi*, το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι το δικαίωμα του κατηγορούμενου σε δίκαιη δίκη όπως αυτό διασφαλίζεται στη δέκατη τέταρτη τροποποίηση δεν μπορεί να ικανοποιηθεί εάν οι δηλώσεις του κατηγορούμενου πάρθηκαν χωρίς τη θέληση του και κατά συνέπεια αυτές θα πρέπει να αποκλειστούν από τη δικαστική διαδικασία και να μην ληφθούν υπόψη.²² Το δικαστήριο αναγνωρίζοντας τις ιστορικές καταβολές του δικαιώματος υπεραμύνεται της θέσης του και παραπέμπει στην υιοθέτηση της 5^{ης} τροποποίησης του Συντάγματος ως ύστατη προσπάθεια αποκοπής από τις κακές πρακτικές του

---

²¹ *Bram v United States* 168 U.S.532 (1897)

²² *Brown v Mississippi* 297 U.S.278 (1936)

παρελθόντος.²³ Ακολούθως, στην υπόθεση *Malloy v. Hogan*, το Ανώτατο Δικαστήριο παραπέμποντας στις υποχρεώσεις των πολιτειών, αναφέρει ότι σε αυτές περιλαμβάνεται η υποχρέωση τους να επιβλέπουν και να επιβεβαιώνουν ότι τα δικαιώματα του κατηγορούμενου βρίσκουν εφαρμογή και ιδιαίτερα ότι ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να σιωπά εκτός εάν αποφασίσει για το αντίθετο χωρίς οποιαδήποτε δέσμευση ή κυρώσεις, ασκώντας την ελεύθερη του βούληση.²⁴

Στην ιστορική απόφαση *Miranda v. Arizona* η οποία ακολούθησε, επιδιώχθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο ο καθορισμός σαφών κατευθυντήριων γραμμών τις οποίες οι αστυνομικές αρχές θα είχαν υποχρέωση να ακολουθούν υπό το φως του τότε συχνού φαινομένου χρήσης αθέμιτων μέσων για απόσπαση ομολογίας και αποδεικτικών στοιχείων.²⁵ Η φράση «*έχεις το δικαίωμα να παραμείνεις σιωπηλός*», αποτελεί ένα από τα βασικότερα σημεία αναφοράς της απόφασης σύμφωνα με την οποία οι αστυνομικές αρχές καλούνται να το αναγνωρίσουν ως δικαίωμα του κατηγορούμενου και υπόπτου αλλά και υποχρέωση να τίθεται σε γνώση του ενδιαφερόμενου ότι υφίσταται τέτοιο δικαίωμα τόσο κατά τη διάρκεια τόσο της ανάκρισης όσο και της δίκης αλλά και σε οποιαδήποτε διαδικασία στην οποία μια δήλωση μπορεί να οδηγήσει σε ενοχοποίηση του προσώπου που την παρέχει. Η απόσπαση ενοχοποιητικής δήλωσης δεν προϋποθέτει την άσκηση φυσικής βίας. Η πρόκληση φόβου, η υποτιμητική συμπεριφορά ή η συμπεριφορά η οποία συνιστά απαξίωση ή εξευτελισμό της προσωπικότητα και της αξιοπρέπειας του ανακρινόμενου, η πρόκληση ψυχικής ή συναισθηματικής καταπίεσης και η επέμβαση στην ιδιωτικότητα του ατόμου, αποτελούν στοιχεία τα οποία εάν έχουν ως αποτέλεσμα την εξαγωγή ενοχοποιητικών δηλώσεων, συνιστούν παραβίαση του δικαιώματος στη μη αυτοενοχοποίηση και σιωπής κατ' επέκταση.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το Ανώτατο Δικαστήριο στην απόφαση του «*Στην αρχή, εάν ένα άτομο που βρίσκεται υπό κράτηση πρόκειται να υποβληθεί σε ανάκριση, πρέπει πρώτα να ενημερωθεί*

---

²³ Michael Avery, *You Have a Right to Remain Silent*, 30 Fordham Urb. L.J. 571 (2002), <https://ir.lawnet.fordham.edu/> (accessed 10 Aug.2022), p.578

²⁴ *Malloy v Hogan* 378 U.S. 1 (1964)

²⁵ Michael Avery, *You Have a Right to Remain Silent*, 30 Fordham Urb. L.J. 571 (2002), <https://ir.lawnet.fordham.edu/> (accessed 10 Aug.2022), p.578

με σαφή και κατηγορηματικό τρόπο ότι έχει το δικαίωμα να σιωπά. Για όσους δεν γνωρίζουν το προνόμιο, η προειδοποίηση χρειάζεται απλώς για να το συνειδητοποιήσουν – οριακή απαίτηση για μια έξυπνη απόφαση ως προς την άσκησή του... Επιπλέον, η προειδοποίηση θα δείξει στο άτομο ότι οι ανακριτές του είναι έτοιμοι να αναγνωρίσουν το προνόμιο εάν επιλέξει να το ασκήσει»²⁶ Όπως επεξηγείται περαιτέρω στην απόφαση, το δικαίωμα του κατηγορούμενου να είναι σιωπηλός, δύναται να ασκηθεί σε οποιοδήποτε σημείο της ανακριτικής διαδικασίας. Σε κάθε περίπτωση όπου ο κατηγορούμενος δηλώσει ότι επιθυμεί να σιωπήσει, οι ανακριτικές αρχές οφείλουν να το σεβαστούν και άμεσα να τερματίσουν την ανάκριση.²⁷

Στις αποφάσεις που ακολούθησαν της *Miranda*, διατηρείται συνέπεια στο περιεχόμενο και στο ελάχιστο των προϋποθέσεων ούτως ώστε το δικαίωμα να έχει πραγματικό αντίκρισμα και να είναι συνταγματικά σύμφωνο. Μάλιστα θεωρείται από τα δικαστήρια ότι η παραβίαση του δικαιώματος γενικότερα στη μη αυτοενοχοποίηση συνιστά απάνθρωπη μεταχείριση και κατάχρηση εξουσίας. Αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για τη διατήρηση των ισορροπιών μεταξύ κράτους και ατόμου όπου το κράτος σέβεται την ιδιωτική ζωή και την προσωπικότητα του πολίτη διατηρώντας τις δέουσες αποστάσεις, παρεμβαίνοντας παρά μόνο όταν υπάρχει εύλογη υποψία να το πράξει και αναγνωρίζοντας εκ των προτέρων ότι το «το προνόμιο είναι κάποιες φορές καταφύγιο της ενοχής και κάποιες φορές η προστασία του αθώου».²⁸

Ως συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα, το δικαίωμα κάποιου να μην απαντά σε ερωτήσεις οι οποίες ενδέχεται να τον ενοχοποιήσουν δεν περιορίζεται μόνο στις ανακριτικές διαδικασίες ή κατά τη διάρκεια της δίκης αλλά διευρύνεται σε όλους τους φορείς ενώπιον των οποίων οι δηλώσεις δύναται να οδηγήσουν ενδεχομένως σε ποινικές κυρώσεις.²⁹ Η διαφύλαξη του δικαιώματος στο Αμερικανικό σύστημα επιβάλλει τον παραμερισμό κάθε μορφής δήλωσης ως απόδειξη για ενοχή η οποία έχει δοθεί

---

²⁶ *Miranda*, 384 U.S. at 467-68.

²⁷ *ibid.* at 473-74.

²⁸ *Murphy v. Waterfront Commission of New York Harbor* 378 U.S. 52 (1964).

²⁹ Michael Avery, *You Have a Right to Remain Silent*, 30 *Fordham Urb. L.J.* 571 (2002), <https://ir.lawnet.fordham.edu/> (accessed 10 Aug.2022) p.586

χωρίς την προηγούμενη προειδοποίηση προς το πρόσωπο το οποίο την παρέχει ότι δηλαδή αυτή δύναται να χρησιμοποιηθεί εναντίον του.³⁰

Οι αξίες οι οποίες αναγνωρίζονται από την 5^η τροποποίηση περί του δικαιώματος στη μη αυτοενοχοποίηση και του συναφούς δικαιώματος στη σιωπή όπως αυτό διατυπώνεται στο αμερικανικό σύνταγμα και νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ, αποτελούν το αποτέλεσμα θρησκευτικών, πολιτικών και κοινωνικών ζυμώσεων, οι οποίες επηρέασαν και επηρεάζουν νομικά συστήματα ιδιαίτερα αυτά που παρουσιάζουν κοινές ρίζες και προέλευση. Μεταξύ των κοινοδικαϊκών συστημάτων τα οποία έχουν βασίσει την Συνταγματική τους δομή στη βάση των θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως αυτά καταγράφονται στο Αμερικάνικο Σύνταγμα αποτελεί το Κυπριακό το οποίο επίσης λαμβάνει κοινές επιρροές από το Κοινοδίκαιο.

III. Εφαρμογή του δικαιώματος στην Κυπριακή έννομη τάξη

Στην Κυπριακή έννομη τάξη το δικαίωμα στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίηση κατοχυρώνεται στο άρθρο 12 παρ.4 του Συντάγματος ως σιωπηρή προέκταση του τεκμηρίου της αθωότητας αναφέροντας ότι «Ο κατηγορούμενος δι' αδίκημά τι θεωρείται αθώος, μέχρις ου αποδειχθή ένοχος συμφώνως προς τον νόμον»³¹. Το δικαίωμα εξυπακούει την απαλλαγή του κατηγορούμενου από όποια υποχρέωση απόδειξης της αθωότητας του, θέτοντας στους ώμους των διωκτικών αρχών το βάρος να αποδείξουν κάθε συστατικό στοιχείο του ποινικού αδικήματος όπως ο νόμος καθορίζει.³² Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου, το τεκμήριο της αθωότητας αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα του οποίου ο σκοπός είναι να αποκλείσει την απόδοση ποινικής ευθύνης σε οποιονδήποτε από οποιονδήποτε άλλον πέραν του τακτικού δικαστηρίου ως αρμόδιο με βάση το νόμο να κρίνει την ποινική ευθύνη³³ σε θεσμικά πλαίσια για δίκαιη διεξαγωγή της δικαστικής διαδικασίας.³⁴ Κάθε

³⁰ Estelle v. Smith, 451 U.S. 454, 461 (1981).

³¹ Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας

³² Νικόλαος Κ. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 4η έκδ. (Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, 2012), σελ.228

³³ Αλήθεια Εκδοτική Εταιρεία Λτδ και Άλλος v. Ανδρέα Αλωνεύτη (2002) 1 ΑΑΔ 1863

³⁴ ΡΙΚΚΟΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ κ.α. v. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, Ποινικές Εφέσεις Αρ. 53/2017, 64/2017, 66/2017 και 68/2017, 15/12/2017

πρόσωπο το οποίο θεωρείται ύποπτο ή είναι κατηγορούμενο, είναι αθώο μέχρι απόδειξης του αντιθέτου και λαμβάνει ισχύ από τη στιγμή που το πρόσωπο χαρακτηρίζεται ως ύποπτο ή του απαγγέλλονται κατηγορίες, μέχρι την πλήρη περάτωση της δικαστικής διαδικασίας και την έκδοση της δικαστικής απόφασης.³⁵ Για τον καθορισμό της ποινικής ευθύνης, το ποινικό δικαστήριο, πέραν των δικονομικών κανόνων απόδειξης, λαμβάνει υπόψη εγγυήσεις διασφάλισης των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου κατά τη διάρκεια της δίκης ή του υπόπτου κατά την ανακριτική διαδικασία από τα οποία σε κάθε περίπτωση δύναται να κριθεί το καταδικαστικό ή όχι αποτέλεσμα.

Μεταξύ των δικαιωμάτων τα οποία εξετάζονται αποτελεί το δικαίωμα στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίησης το οποίο δεν καθορίζεται ρητά στο άρθρο 12 παρ.4 του Συντάγματος, έχει όμως συναχθεί ερμηνευτικά ακολουθώντας την κοινοδικαιική παράδοση. Όπως επιβεβαιώνεται από το Ανώτατο Δικαστήριο «*Το τεκμήριο της αθωότητας εμπεριέχει και το δικαίωμα της αυτοενοχοποίησης της κατά Νόμο υποχρεωτικής αυτοενοχοποίησης το οποίο απαντάται και στο Αγγλικό Κοινοδίκαιο και είναι ενσωματωμένο στο νομικό μας σύστημα*».³⁶ Η κατοχύρωση του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης εξειδικεύεται στην ποινική δικονομία, όπου αναφέρεται:

«Δικαίωμα σιωπής και δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης

3Γ.(1) Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα σιωπής σε ότι αφορά την αξιόποινη πράξη για την οποία είναι ύποπτος ή διώκεται.

(2)(α) Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης.

(β) Το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης συνίσταται στη μη υποχρέωση του υπόπτου ή κατηγορουμένου να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία ή έγγραφα ή να παράσχει πληροφορίες που μπορεί να οδηγήσουν στην αυτοενοχοποίησή του, όταν αυτός καλείται να προβεί σε δήλωση ή να απαντήσει σε ερωτήσεις.

---

³⁵ Ο περί Ποινικής Δικονομίας Νόμος (ΚΕΦ.155), άρθρο 3Α

³⁶ Πρόεδρος Δημοκρατίας ν. Βούλης Αντ. (Αρ.1) (1994) 3 ΑΑΔ 1

(γ) Η άσκηση του δικαιώματος της μη αυτοενοχοποίησης δεν εμποδίζει τις αρμόδιες αρχές από τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων τα οποία μπορούν να ληφθούν νόμιμα από τον ύποπτο ή κατηγορούμενο μέσω άσκησης εξουσιών νόμιμου καταναγκασμού και τα οποία υφίστανται ανεξάρτητα από τη βούληση του υπόπτου ή κατηγορουμένου.

(3) Η άσκηση από τον ύποπτο ή κατηγορούμενο του δικαιώματος σιωπής ή/και της μη αυτοενοχοποίησης δεν χρησιμοποιείται εναντίον του ούτε θεωρείται από μόνη της απόδειξη ότι ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχει διαπράξει την αξιόποινη πράξη:

Νοείται ότι οι διατάξεις του παρόντος εδαφίου δεν επηρεάζουν τις διατάξεις του περί Αποδείξεως Νόμου αναφορικά με την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων από τα δικαστήρια.»³⁷

Περαιτέρω, στο πλαίσιο εναρμόνισης της Κυπριακής Δημοκρατίας με οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου,³⁸ έχει ενσωματωθεί στον «περί των Δικαιωμάτων Ύποπτων Προσώπων, Προσώπων που Συλλαμβάνονται και Προσώπων που Τελούν υπό Κράτηση Νόμος του 2005 (163(I)/2005)» σύνολο δικαιωμάτων και δικονομικών εγγυήσεων τα οποία απολαμβάνουν πρόσωπα τα οποία θεωρούνται ύποπτα ή συλλαμβάνονται από τις αστυνομικές αρχές.³⁹ Πρόσωπο το οποίο συλλαμβάνεται από αστυνομικό όργανο, χωρίς οποιαδήποτε καθυστέρηση, πληροφορείται τα δικαιώματα του από το πρόσωπο που διενεργεί τη σύλληψη. Ο συλληφθείς ενημερώνεται για τους λόγους της σύλληψης ή και κράτησης του και τις κατηγορίες τις οποίες αντιμετωπίζει, το δικαίωμα του να έχει δικηγόρο, δωρεάν νομικής αρωγής εάν δικαιολογείται, ερμηνεία και μετάφραση, το χώρο στον οποίο βρίσκεται ή θα βρίσκεται υπό κράτηση, ως επίσης του δικαιώματος του να παραμείνει

³⁷ Ο περί Ποινικής Δικονομίας Νόμος (ΚΕΦ.155), άρθρο 3Γ

³⁸ 1. Οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, 2. Οδηγία 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Οκτωβρίου 2013 σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας, 3. Οδηγία 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου 2016 για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας

³⁹ Ο περί των Δικαιωμάτων Ύποπτων Προσώπων, Προσώπων που Συλλαμβάνονται και Προσώπων που Τελούν υπό Κράτηση Νόμος του 2005 (163(I)/2005)

σιωπηλός κατά την ανακριτική διαδικασία και το δικαίωμα του να μην αυτοενοχοποιείται.⁴⁰ Η ενεργοποίηση των δικαιωμάτων αυτών, προαπαιτούν από τα μέλη της αστυνομίας που διενεργούν τη σύλληψη, να λαμβάνουν τέτοιας φύσεως μέτρα ούτως ώστε ο συλληφθείς να μπορεί πρακτικά να τα ασκήσει. Η έννοια της άμεσης παροχής και ενεργοποίησης των δικαιωμάτων κρίνεται σε κάθε περίπτωση ξεχωριστά, ανάλογα με τις ιδιαίτερες πτυχές που προκύπτουν, όμως η καθυστέρηση, δεν πρέπει να υπερβαίνει την έννοια του εύλογου χρόνου.⁴¹

Στο αιτιολογικό μέρος της ενσωματωθείσας στο κυπριακό δίκαιο Οδηγίας 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, γίνονται οι εξής σημαντικές αναφορές:

«(24) Το δικαίωμα σιωπής είναι μια σημαντική πτυχή του τεκμηρίου αθωότητας και θα πρέπει να χρησιμεύει ως προστασία από την αυτοενοχοποίηση.

(26) Το δικαίωμα σιωπής και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης θα πρέπει να εφαρμόζονται σε θέματα που αφορούν την αξιόποινη πράξη για την οποία ένα πρόσωπο θεωρείται ύποπτο ή την οποία κατηγορείται ότι έχει διαπράξει και όχι, για παράδειγμα, σε θέματα που σχετίζονται με την ταυτοποίηση ενός υπόπτου ή κατηγορουμένου.

(27) Το δικαίωμα σιωπής και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης συνεπάγονται ότι οι αρμόδιες αρχές δεν θα πρέπει να εξαναγκάζουν τους υπόπτους ή τους κατηγορουμένους να παράσχουν πληροφορίες εάν τα εν λόγω πρόσωπα δεν επιθυμούν να το πράξουν. Προκειμένου να διαπιστωθεί εάν έχει παραβιαστεί το δικαίωμα σιωπής ή το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ερμηνεία του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δυνάμει της ΕΣΔΑ.

---

⁴⁰ Ο περί των Δικαιωμάτων Υποπτων Προσώπων, Προσώπων που Συλλαμβάνονται και Προσώπων που Τελούν υπό Κράτηση Νόμος του 2005 (163(I)/2005), άρθρο 3

⁴¹ Ο περί των Δικαιωμάτων Υποπτων Προσώπων, Προσώπων που Συλλαμβάνονται και Προσώπων που Τελούν υπό Κράτηση Νόμος του 2005 (163(I)/2005), άρθρο 8

(28) Η άσκηση του δικαιώματος σιωπής ή του δικαιώματος μη αυτοενοχοποίησης δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται εναντίον του υπόπτου ή κατηγορουμένου και δεν θα πρέπει να θεωρείται από μόνη της απόδειξη ότι το εν λόγω πρόσωπο έχει διαπράξει τη συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη. Η απαίτηση αυτή δεν θα πρέπει να θίγει τους εθνικούς κανόνες που αφορούν την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων από τα δικαστήρια ή τους δικαστές, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται τα δικαιώματα της υπεράσπισης.

(30) Σε περιπτώσεις αξιόποινων πράξεων ήσσονος σημασίας, όπως οι ήσσονος σημασίας παραβάσεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας, το δικαίωμα σιωπής και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης δεν θα πρέπει να εμποδίζουν τα κράτη μέλη να αποφασίζουν ότι η σχετική διαδικασία ή ορισμένα στάδια αυτής μπορούν να διεξάγονται γραπτώς ή χωρίς ανάκριση του υπόπτου ή κατηγορουμένου από τις αρμόδιες αρχές σε σχέση με την εν λόγω αξιόποινη πράξη, εφόσον δεν θίγεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.

(45) Κατά την αξιολόγηση των καταθέσεων των υπόπτων ή κατηγορουμένων ή των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώνονται κατά παραβίαση του δικαιώματος σιωπής ή του δικαιώματος μη αυτοενοχοποίησης, τα δικαστήρια και οι δικαστές θα πρέπει να σέβονται τα δικαιώματα της υπεράσπισης και να μην θίγουν την αμεροληψία της διαδικασίας. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σύμφωνα με την οποία η χρησιμοποίηση καταθέσεων που έχουν ληφθεί κατόπιν βασανιστηρίων ή άλλης μορφής κακομεταχείρισης κατά παράβαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ ως αποδεικτικών στοιχείων για τη στοιχειοθέτηση των σχετικών πραγματικών περιστατικών στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας καθιστά τη διαδικασία εξολοκλήρου άδικη....».⁴²

Επίσης, σύμφωνα με ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, συνιστάται αναφορικά με τα δικαιώματα προσώπων που κρατούνται, συλλαμβάνονται ή τελούν ως ύποπτοι ή κατηγορούμενοι, όπως «Τα κράτη θα πρέπει να θεσπίσουν μέτρα: (α) Να ενημερώνουν αμέσως κάθε

⁴² 33. Οδηγία 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου 2016 για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, Αιτιολογικό.

άτομο που κρατείται, συλλαμβάνεται, είναι ύποπτο ή κατηγορείται ή κατηγορείται για ποινικό αδίκημα για το δικαίωμά του να σιωπά, το δικαίωμά του να διαβουλευέται με δικηγόρο ή, εάν είναι επιλέξιμο, με πάροχο νομικής αρωγής σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας, ιδίως πριν από συνέντευξη από τις αρχές· και το δικαίωμά του/της να επικουρείται από ανεξάρτητο σύμβουλο ή πάροχο νομικής βοήθειας κατά τη διάρκεια της συνέντευξης και κατά τη διάρκεια άλλων διαδικαστικών ενεργειών»⁴³

α. Διάκριση μεταξύ προφορικής και πραγματικής μαρτυρίας

Ως γενική προσέγγιση του δικαιώματος της σιωπής, μπορεί να αναφερθεί ότι αυτό περιλαμβάνει ένα σύνολο περιορισμών, οι οποίοι επιβάλλονται τόσο στις ανακριτικές αρχές όσο και στα δικαστήρια να μην εξάγουν αρνητικά συμπεράσματα καθ' ον χρόνο ο ύποπτος ή κατηγορούμενος αρνείται να απαντήσει σε ερωτήσεις που του τίθενται.⁴⁴ Το δικαίωμα της σιωπής αποτελεί ουσιαστικά παράγωγο του δικαιώματος της μη αυτοενοχοποίησης το οποίο συλλέγει επί της έννοιας του κάθε τι δυνατόν να λεχθεί από τον ύποπτο ή κατηγορούμενο το οποίο τείνει να τον ενοχοποιήσει. Το κατά πόσο το δικαίωμα της σιωπής και δη της μη αυτοενοχοποίησης αφορά αποκλειστικά στην εκφορά του προφορικού λόγου ή εάν αυτή επεκτείνεται και σε πραγματική μαρτυρία η οποία προέρχεται από τον ύποπτο ή κατηγορούμενο, απασχόλησε το Ανώτατο Δικαστήριο το οποίο – όπως θα αναλυθεί πιο κάτω - εν τέλει προσδιόρισε την έκταση του δικαιώματος της μη αυτοενοχοποίησης στη προστασία του κατηγορούμενου από τυχόν εξαναγκασμό ή καταπίεση να αυτοενοχοποιείται δια μέσου του προφορικού λόγου.⁴⁵

Στην υπόθεση *Ψύλλας*, ο κατηγορούμενος άσκησε έφεση στην απόφαση του πρωτόδικου δικαστηρίου με την οποία καταδικάστηκε στις κατηγορίες περί διάρρηξης και κλοπής από οικία και παράνομης κατοχής περιουσίας κατά παράβαση των σχετικών ποινικών διατάξεων. Μετά τον εντοπισμό και

⁴³ UNGA Resolution 67/187, United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, 20 December 2012, guideline 3, par.43

⁴⁴ Τάκης Ηλιάδης, Νικόλαος Γ Σάντης, Το δίκαιο της απόδειξης- Δικονομικές και Ουσιαστικές Πτυχές, (β έκδ. Hippasus publ. 2016) σελ.830

⁴⁵ Δημοκρατία ν. Μαρίνας Αβρααμίδου και Άλλων (2004) 2 ΑΑΔ 51

σύλληψη του κατηγορούμενου και για σκοπούς τεκμηρίωσης των ποινικών αδικημάτων, οι ανακριτικές αρχές θα προέβαιναν σε σύγκριση γενετικού υλικού το οποίο ανευρέθη στις διαρρηχθείσες οικίες με το γενικό υλικό του υπόπτου.

Για την εξασφάλιση γενετικού υλικού, ζητήθηκε από τον ίδιο να δώσει αίμα ενώ τελούσε υπό κράτηση, κάτι το οποίο αρνήθηκε. Κατά τη διάρκεια της ίδιας ημέρας, ο ύποπτος θα μεταφερόταν ενώπιον του δικαστηρίου για σκοπούς εξέτασης αιτήματος προσωποκράτησης, όπου στο μεταξύ κατά την αναμονή του στο γραφείο του ανακριτή της υπόθεσης, του προσφέρθηκε ρόφημα εξ αφορμής της ονομαστικής εορτής του ανακριτή. Ο ύποπτος αποδέχθηκε την προσφορά και ακολούθως ο ανακριτής τον πληροφόρησε ότι το καλαμάκι από το συγκεκριμένο σκεύασμα θα χρησιμοποιηθεί με σκοπό την ανίχνευση γενετικού υλικού και ακολούθως του επέστησε την προσοχή στο νόμο. Το γενετικό υλικό το οποίο συλλέγηκε από τον κατηγορούμενο, αποτέλεσε τον συνδετικό κρίκο στο πλαίσιο ενός συνόλου περιστατικής μαρτυρίας, βάσει της οποίας το δικαστήριο κατέληξε σε συμπέρασμα ενοχής και εν συνεχεία τον καταδίκασε.

Το εφετείο εξετάζοντας την υπόθεση, έκρινε αρχικά ότι η δράση των ανακριτικών αρχών, περιστοιχίζεται γύρω από την πρόθεση τους να περισυλλέξουν γενετικό υλικό από τον κατηγορούμενο ούτως ώστε να μπορέσουν να στοιχειοθετήσουν την ενοχή του στα ποινικά αδικήματα που αντιμετώπιζε. Η ενδιάμεση στάση στο γραφείο του ανακριτή και η προσφορά του σκεύασματος στον κατηγορούμενο, συνεπαγόταν με την επί σκοπού εξασφάλιση γενετικού υλικού την οποία ακολούθησε η προειδοποίηση ότι η μαρτυρία που ενδεχομένως να συλλεγεί, μπορεί να αξιοποιηθεί εναντίον του, με έμφαση στο γεγονός ότι η επίσταση στο νόμο έλαβε χώρα μετά την κατανάλωση του σκεύασματος. Το εφετείο συμπεραίνει ότι εάν ο κατηγορούμενος γνώριζε τις προθέσεις των ανακριτικών αρχών, πιθανότατα να αρνιόταν να συναινέσει ως έπραξε προηγουμένως για παροχή αίματος, επισημαίνοντας ότι η συλλογή γενετικού υλικού από τον κατηγορούμενο προϋπόθετε ενεργητικότητα στη συναίνεση.

Το εφετείο, στην αιτιολόγηση του αναφέρει ότι το νομικό ζήτημα ως προς τη συλλογή γενετικού υλικού «...μπορεί να αρχίσει από τις πρόνοιες του άρθρου 7.1 του Συντάγματος, που κατοχυρώνει το δικαίωμα της σωματικής ακεραιότητας του ατόμου, το οποίο αποκλείει τη διά βίας λήψη αίματος από τον ύποπτο. Το επόμενο βήμα οδηγεί στο άρθρο 12.4 του Συντάγματος, που κατοχυρώνει το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορούμενου, το οποίο εμπεριέχει, όπως έχει δικαστικά αποφασιστεί, δικαίωμα κατά της αυτοενοχοποίησης...». Η κράτηση ενός υπόπτου, δεν πρέπει να αξιοποιείται για αλλότριους σκοπούς παρά μόνο για τον σκοπό για τον οποίο έχει συλληφθεί και τη διευκόλυνση του ανακριτικού έργου. Επίσης, το εφετείο κάνει ιδιαίτερη μνεία στο γεγονός ότι οι ανακριτικές αρχές έχουν υποχρέωση να αναγνώσουν στον ύποπτο τα δικαιώματα του πριν την οποιαδήποτε ανακριτική διενέργεια ούτως ώστε να διασφαλίζεται ότι ο ύποπτος θα μπορεί να σιωπά και να μη αυτοενοχοποιείται. Ακολούθως, το εφετείο, δεχόμενο ότι η ληφθείσα μαρτυρία συνιστά παραβίαση θεμελιώδους δικαιώματος της μη αυτοενοχοποίησης, χαρακτηρίζει το μαρτυρικό υλικό απαράδεκτο και αθώωσε τον κατηγορούμενο σε όλες τις κατηγορίες που αντιμετώπιζε.

Η υπόθεση Ψύλλας προσδιόρισε νομολογιακά ότι η λήψη γενετικού υλικού με πλάγια μέσα παρά τη θέληση του κατηγορούμενου συνιστά παραβίαση του δικαιώματος της μη αυτοενοχοποίησης, χωρίς ωστόσο να προσδιορίσει με ακρίβεια το εύρος του δικαιώματος και συγκεκριμένα κατά πόσο αυτό περιορίζεται στην προφορική ή/και σε πραγματική μαρτυρία η οποία προέρχεται από τον ίδιο τον κατηγορούμενο.⁴⁶

Καθοριστική επί του θέματος αποτέλεσε η γνωμάτευση του Ανωτάτου Δικαστηρίου σε σχετικό ερώτημα το οποίο στάλθηκε προς απάντηση στα πλαίσια της εκκρεμούσας ποινικής υπόθεσης *Δημοκρατία ν. Μαρίνας Αβρααμίδου και Άλλων* (2004). Το Ανώτατο Δικαστήριο, σε μία προσπάθεια οριοθέτησης της έννοιας της μη αυτοενοχοποίησης, εντοπίζει αρχικά ότι το δικαίωμα της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης βρίσκεται σιωπηρά στο άρθρο 12 παρ.4 του Συντάγματος το οποίο προστατεύει

---

⁴⁶ Ψύλλας Μιχάλης Ανδρέα ν. Δημοκρατίας (Αρ. 1) (2002) 2 ΑΑΔ 213

ρητώς το τεκμήριο της αθωότητας. Περαιτέρω, κάνοντας εκτενή αναφορά στην υπόθεση *Saunders* του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το Ανώτατο αναγνωρίζει και υιοθετεί το σκεπτικό του δικαστηρίου το οποίο διαχωρίζει τις δύο έννοιες. Το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης έχει απώτερο σκοπό την υποχρέωση των ανακριτικών αρχών να μην καταφεύγουν σε μεθόδους εξαναγκασμού ή καταπίεσης των κατηγορουμένων με σκοπό την απόσπαση ομολογίας παρά τη θέληση τους. Συνεπώς, το κατά πόσο το δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση συνδέεται με πραγματική μαρτυρία η οποία προέρχεται από τον ίδιο τον κατηγορούμενο και παρά τη θέληση του, αυτό δεν συνιστά παραβίαση του δικαιώματος της σιωπής, ούτε παραβίαση του δικαιώματος της μη αυτοενοχοποίησης.

Καταλήγοντας, το Ανώτατο Δικαστήριο, κρίνει ότι υπάρχει διακριτή διαφορά μεταξύ προφορικής και πραγματικής μαρτυρίας και ότι το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης περιορίζεται στην πρώτη, χαρακτηρίζοντας την επέκταση στη δεύτερη μη λογική καθότι η ύπαρξη της δεν εξαρτάται από τη βούληση του κατηγορούμενου. Πέραν των διαπιστώσεων οι οποίες προβάλλονται για σκοπούς οριοθέτησης του δικαιώματος, το δικαστήριο διευκρινίζει ότι ανεξάρτητα του γεγονότος ότι η πραγματική μαρτυρία παρέχεται ανεξάρτητα της βούλησης του κατηγορούμενου, αυτή πρέπει να παρέχεται σε συνάφεια με συνταγματικούς κανόνες και κείμενη νομοθεσία. Σε αντίθετη περίπτωση, η παραβίαση ενδεχομένως να οδηγήσει στον παραμερισμό της.⁴⁷

β. Δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης κατά τη σύλληψη και ανάκριση

Οι ποινικοί δικονομικοί κανόνες ρυθμίζονται κατά κύριο λόγο από τον περί Ποινικής Δικονομίας Νόμο Κεφ.155.⁴⁸ Ο νόμος ορίζει τις δικονομικές πηγές δικαίου οι οποίες δύνανται να αξιοποιηθούν εν τη απουσία ειδικών διατάξεων νόμου ή άλλων νομοθετημάτων. Συγκεκριμένα, όπου υφίσταται δικονομικό κενό στο εθνικό δίκαιο, τα δικαστήρια εφαρμόζουν κανόνες δικονομικής πρακτικής που

⁴⁷ Δημοκρατία ν. Μαρίνας Αβρααμίδου και Άλλων (2004) 2 ΑΑΔ 51 (Υπόμνημα Αρ. 352)

⁴⁸ Ο περί Ποινικής Δικονομίας Νόμος (ΚΕΦ.155)

ισχύουν στην Αγγλία.⁴⁹ Η διερεύνηση των ποινικών αδικημάτων διεξάγονται από ανακριτές οι οποίοι αποτελούνται από αστυνομικούς ή εξουσιοδοτημένα πρόσωπα διορισθέντα από το Γενικό Εισαγγελέα ή το Υπουργικό Συμβούλιο.⁵⁰ Κατά την ανακριτική διαδικασία, πρόσωπο το οποίο διεξάγει την ανάκριση, δύναται, εάν αυτό απαιτείται για διευκόλυνση της διερεύνησης της υπόθεσης, στη σύλληψη ύποπτου προσώπου, όπου κατά τη σύλληψη πληροφορεί τον συλληφθέντα για το λόγο της σύλληψης.⁵¹ Το Κεφ.155 δεν εξαντλεί την έννοια της πληροφόρησης και των συνακόλουθων υποχρεώσεων καθότι αυτά εντοπίζονται σε έτερα νομοθετήματα και πιο συγκεκριμένα των δικαιωμάτων των συλληφθέντων και υπό κράτηση προσώπων όπως αυτά διατυπώνονται στον νόμο 163(I)/2005.⁵²

Η ανακριτική διαδικασία, δηλαδή η διαδικασία κατά την οποία ο ύποπτος βρίσκεται υπό την ιδιότητα του «συνεντευξιαζόμενου» ενώπιον του ανακριτή, ρυθμίζεται από το άρθρο 8 του Κεφ.155. Τους κανόνες λήψης καταθέσεων από τους ανακριτές μίας υπόθεσης, αποτελούν οι εκάστοτε δικαστικοί κανόνες (Judges' Rules) όπως αυτοί ισχύουν στην Αγγλία όπου στο σύνολο τους, οι τρεις αρχικοί κανόνες αφορούν τα βασικά στάδια της ανάκρισης οι οποίοι επεξηγούνται πιο κάτω.⁵³

Οι δικαστικοί κανόνες αποτελούν σύνολο κανόνων πρακτικής και όχι κανόνων δικαίου οι οποίοι αποσκοπούν στο να κατευθύνουν τη δράση των ανακριτικών αρχών μέσα στα πλαίσια δίκαιων διαδικασιών (due process) κατά τη λήψη καταθέσεων η οποία απαιτείται να υπάρχει σε ένα κράτος δικαίου.⁵⁴ Λόγω τις ιδιότητας τους ως κανόνες πρακτικής, η μη αυστηρή συμμόρφωση ή η παραβίαση γενικότερα των δικαστικών κανόνων δεν οδηγούν αυτόματα στην απόρριψη της μαρτυρίας που λήφθηκε κατά την ανάκριση, περιλαμβανομένων των δηλώσεων ή ομολογίας, αλλά κυρίως στην εξέταση κατά πόσο η ληφθείσα μαρτυρία έγινε εθελούσια ή εφόσον εγερθεί ο ισχυρισμός, κατά

---

⁴⁹ Ο περί Ποινικής Δικονομίας Νόμος (ΚΕΦ.155), άρθρο 3

⁵⁰ Ibid. άρθρο 4

⁵¹ Ibid. άρθρο 9, παρ.3

⁵² Ο περί των Δικαιωμάτων Ύποπτων Προσώπων, Προσώπων που Συλλαμβάνονται και Προσώπων που Τελούν υπό Κράτηση Νόμος του 2005 (163(I)/2005)

⁵³ Ο περί Ποινικής Δικονομίας Νόμος (ΚΕΦ.155), άρθρο 8

⁵⁴ Pouris and Another v. The Republic (1983) 2 CLR 170

παράβαση θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως του τεκμηρίου της αθωότητας και κατ' επέκταση του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης.⁵⁵ Αρχικά οι δικαστικοί κανόνες καθιερώθηκαν στην Αγγλία το 1912 με σκοπό την διαμόρφωση συλλογικών κανόνων πρακτικής ούτως ώστε να περιοριστεί στο μέγιστο βαθμό ο λανθασμένος χειρισμός των ποινικών υποθέσεων και η αποτυχημένη προώθηση τους στα δικαστήρια. Έκτοτε, οι δικαστικοί κανόνες έχουν τροποποιηθεί αρκετές φορές ώστε να ανταποκρίνονται στις κατά καιρούς ανακριτικές ανάγκες και στο δίκαιον της διαδικασίας.⁵⁶

Ο πρώτος δικαστικός κανόνας ο οποίος λαμβάνει τη μορφή ανοικτής κατάθεσης, αναφέρει: *«Όταν ένας αστυνομικός προσπαθεί να ανακαλύψει αν και από ποιον έχει διαπραχθεί ένα ποινικό αδίκημα, δικαιούται να ανακρίνει οποιοδήποτε πρόσωπο, ύποπτο ή όχι, από το οποίο νομίζει ότι μπορεί να εξασφαλίσει χρήσιμες πληροφορίες. Αυτό μπορεί να γίνει ασχέτως αν το πρόσωπο αυτό βρίσκεται υπό κράτηση ή όχι, εφόσον δεν έχει ακόμη κατηγορηθεί για το αδίκημα ή πληροφορηθεί ότι πιθανώς να διωχθεί σχετικά με το αδίκημα»*. Ο ανακριτής, βρίσκεται στο αρχικό στάδιο συλλογής πληροφοριών που αφορούν το διερευνώμενο αδίκημα και δύναται να θέτει ερωτήσεις σε πρόσωπο ή πρόσωπα τα οποία δυνατόν να κατέχουν τέτοιες χρήσιμες πληροφορίες. Στο στάδιο αυτό, ο ανακριτής δεν έχει στην κατοχή του πληροφορίες ή μαρτυρικό υλικό που να μπορεί να κατευθύνει τη σκέψη του με υποκειμενική βεβαιότητα ότι συγκεκριμένο πρόσωπο συνδέεται με το διερευνώμενο αδίκημα. Όταν όμως τα ερωτήματα τα οποία τίθενται διαφαίνεται ότι τείνουν να συνδέσουν των ερωτώμενο με το υπό διερεύνηση αδίκημα και ανεξάρτητα της ανυπαρξίας μαρτυρικού υλικού, ο ανακριτής υποχρεούται να προειδοποιήσει ότι οι παρεχόμενες πληροφορίες ενδεχομένως να οδηγήσουν σε ενοχοποίηση, εκτός εάν επιθυμεί να πράξει προς τούτο.⁵⁷ Σε αντίθετη περίπτωση, παραβιάζεται το δικαίωμα του υπόπτου στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίηση.⁵⁸

---

⁵⁵ Μούγιαννος ν Πειθαρχικού Συμβουλίου Επιστημονικού Τεχνικού Επιμελητηρίου (2000) 4(B) ΑΑΔ 723

⁵⁶ Τάκης Ηλιάδης, Νικόλας Γ Σάντης, Το δίκαιο της απόδειξης- Δικονομικές και Ουσιαστικές Πτυχές, (β έκδ. Hippasus publ. 2016) σελ.834-835

⁵⁷ Loizou Pikiis, *Criminal Procedure in Cyprus*, (Proodos Press, Nicosia, Cyprus, 1975), p.147

⁵⁸ Petri v The Police (1968) 2 C.L.R. 40

Ακολουθως, ο δεύτερος δικαστικός κανόνας ο οποίος περιέρχεται στο στάδιο της λήψης της ανακριτικής κατάθεσης, έχει ως εξής: *«Μόλις ο αστυνομικός έχει μαρτυρία που θα παρείχε εύλογη υποψία ότι πρόσωπο διέπραξε ποινικό αδίκημα, θα επιστήσει την προσοχή του προσώπου αυτού στο νόμο ή θα φροντίσει ώστε να επιστηθεί η προσοχή του στον νόμο, πριν του υποβάλει οποιοσδήποτε ερωτήσεις ή περαιτέρω ερωτήσεις σχετικά με το εν λόγω αδίκημα»*. Ακολουθως, ο ανακριτής πληροφορεί τον ύποπτο *«Δεν είσαι υπόχρεος να πεις οτιδήποτε, εκτός αν το επιθυμείς, αλλά οτιδήποτε πεις δύναται να γραφεί και να δοθεί ως μαρτυρία»* και το περιεχόμενο της ανάκρισης ή της κατάθεσης καταγράφεται.⁵⁹ Στο στάδιο αυτό, η ανακριτική διαδικασία έχει φτάσει στο σημείο όπου οι παρεχόμενες πληροφορίες ή μαρτυρικό υλικό τείνουν να συνδέσουν των ερωτώμενο με το διερευνώμενο ποινικό αδίκημα. Ωστόσο, για να υφίσταται η υποχρέωση του ανακριτή να επιστήσει την προσοχή στον νόμο, η έννοια της πληροφορίας ή μαρτυρικού υλικού που παρέχεται κατά την ανάκριση, πρέπει να έχει την έννοια μαρτυρικού υλικού το οποίο δύναται να παρουσιαστεί ενώπιον του δικαστηρίου προς απόδειξη της υπόθεσης και όχι της συνήθους πληροφόρησης. Συνεπώς, η απουσία τέτοιας φύσεως μαρτυρίας δεν υποχρεώνει τον ανακριτή να προβεί σε πληροφόρηση του υπόπτου έως ότου αποκτηθεί τέτοιας φύσεως μαρτυρία.⁶⁰ Επίσης, εάν κατά τη παράθεση των ερωτήσεων από τον ανακριτή, έχει αρχίσει να διαμορφώνεται εύλογα η υποψία διάπραξης του αδικήματος, η επίσηση στο νόμο είναι απαραίτητη προτού τεθούν περαιτέρω ερωτήσεις.⁶¹ Γενικότερα, η επίσηση στον νόμο δεν ακολουθεί τυπολατρική πορεία. Η παρέκκλιση από την λεκτική διατύπωση όπως αυτή παρουσιάζεται στους κανόνες δεν αναιρεί το περιεχόμενο του, αρκεί να αποδίδει το νόημα και τον σκοπό ο οποίος επιδιώκεται.⁶²

Ο τρίτος δικαστικός κανόνας ο οποίος αφορά το τελικό στάδιο της ανάκρισης αποτελείται από τρία διαδικαστικά μέρη. Το πρώτο μέρος αναφέρει: *«Όταν πρόσωπο έχει κατηγορηθεί ή πληροφορηθεί ότι*

---

⁵⁹ Τάκης Ηλιάδης, Νικόλας Γ Σάντης, Το δίκαιο της απόδειξης- Δικονομικές και Ουσιαστικές Πτυχές, (β έκδ. Hippasus publ. 2016) σελ.839-840

⁶⁰ Azinas and Another v. The Police [1981] 2 C.L.R.9

⁶¹ R v Osborn and Virtue [1973] Q.B.678

⁶² R v. Phaedonos [1957] 22 CLR21

πιθανόν να διωχθεί για αδίκημα, θα πρέπει να του εφιστάται η προσοχή με τον ακόλουθο τρόπο: *Επιθυμείς να πεις οτιδήποτε; Δεν είσαι υποχρεωμένος να πεις οτιδήποτε εκτός αν το επιθυμείς, αλλά ό,τι πεις θα γραφεί και μπορεί να δοθεί ως μαρτυρία*».⁶³ Σε αυτό το σημείο η ευθύνη του ανακριτή μεγιστοποιείται στο να επιστήσει την προσοχή του ύποπτου στο νόμο και να βεβαιωθεί ότι έχει ο ύποπτος έχει πλήρως αντιληφθεί τη σοβαρότητα της κατάστασης και ότι η οποιαδήποτε δήλωση παραχθεί μετά από την προειδοποίηση θα καταγραφεί, αφού πλέον οι υποψίες περί της διάπραξης του αδικήματος βρίσκονται σε στέρεα βάση και υπάρχει επαρκές μαρτυρικό υλικό για την απόδειξη αυτού. Η πρώτη τμήμα του τρίτου κανόνα αποτελεί το σημαντικότερο σημείο αναφοράς στο δικαίωμα του προσώπου το οποίο έχει κατηγορηθεί ή θα κατηγορηθεί σε κατοπινό στάδιο, να σιωπά και να μην απαντά στις κατηγορίες οι οποίες έχουν διαμορφωθεί με το πέρας της ανακριτικής διαδικασίας και οι οποίες του απαγγέλλονται. Σημαντικό να αναφερθεί ότι, ανεξάρτητα εάν στον ύποπτο έχουν προσαφθεί κατηγορίες ή όχι, εάν κατά τη διάρκεια της ανάκρισης και με βάση τις πληροφορίες και μαρτυρικό υλικό που έχει συλλεγεί, συνάγεται το συμπέρασμα από τον ανακριτή ότι υπάρχουν αυξημένες πιθανότητες ο ύποπτος όντως να κατηγορηθεί, ο ανακριτής υπέχει υποχρέωσης να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις του πρώτου μέρους του τρίτου δικαστικού κανόνα.⁶⁴

Το δεύτερο και τρίτο μέρος του τρίτου δικαστικού κανόνα, αφορούν όταν η ανακριτική αρχή έχει διαμορφώσει κατηγορητήριο το οποίο έχει απαγγελθεί ή θα απαγγελθεί στον κατηγορούμενο και ποιας φύσεως ερωτήσεις σε εξαιρετικές περιπτώσεις δύνανται να υποβληθούν. Ως αναφέρεται: «...*Τέτοιες ερωτήσεις μπορεί να υποβληθούν όταν είναι αναγκαίες προς το σκοπό παρεμπόδισης ή μείωσης βλάβης ή ζημιάς σε άλλο πρόσωπο ή στο κοινό ή για την άρση κάποιας ασάφειας σε προηγούμενη απάντηση ή κατάθεση...*» Για την υποβολή τέτοιας φύσεως ερωτήσεις η επίσημη στο νόμο γίνεται με τον ακόλουθο τρόπο: *«Πριν υποβληθούν οποιοσδήποτε τέτοιες ερωτήσεις στον κατηγορούμενο, η προσοχή του θα πρέπει να υφίσταται με τον ακόλουθο τρόπο: “Επιθυμώ να σου υποβάλω μερικές ερωτήσεις*

---

⁶³ Τάκης Ηλιάδης, Νικόλας Γ Σάντης, Το δίκαιο της απόδειξης- Δικονομικές και Ουσιαστικές Πτυχές, (β έκδ. Hippasus publ. 2016) σελ.846

⁶⁴ R v. Pierides (No.1)[1971] 2 C.L.R. 81

σχετικά με το αδίκημα για το οποίο έχει κατηγορηθεί (ή σχετικά με το αδίκημα για το οποίο μπορεί να διωχθείς). Δεν είσαι υποχρεωμένος να απαντήσεις οποιαδήποτε από τις ερωτήσεις αυτές, αλλά αν απαντήσεις, οι ερωτήσεις και απαντήσεις θα γραφούν και μπορεί να δοθούν ως μαρτυρία.”...». ⁶⁵ Κατά την εφαρμογή του τρίτου κανόνα, ύποπτος έχει πλέον κατηγορηθεί ή έχει ενημερωθεί ότι θα κατηγορηθεί, περιορίζοντας τις εξουσίες του ανακριτή να θέτει ερωτήσεις μόνο για τους περιορισμένους λόγους που ο κανόνας ορίζει. Επισημαίνεται το γεγονός ότι, για την εφαρμογή του τρίτου κανόνα, έχει ουσιαστικά συλλεγεί επαρκές μαρτυρικό υλικό και έχουν διαμορφωθεί οι κατηγορίες εναντίον του υπόπτου και ως εκ τούτου η ανάκριση τερματίζεται. ⁶⁶ Σε αντίθετη περίπτωση, όπου η ανακριτική αρχή έχει στην κατοχή της επαρκές μαρτυρικό υλικό ούτως ώστε να προβεί σε κατηγορία εναντίον του υπόπτου, η λήψη περαιτέρω κατάθεσης από τον δεύτερο, θα οδηγήσει σε παραμερισμό της κατάθεσης του ως μαρτυρία από το δικαστήριο εάν η ανακριτική αρχή παραλείψει να προειδοποιήσει τον ύποπτο με βάση τον κανόνα. ⁶⁷ Η ειδοποιός διαφορά μεταξύ δεύτερου και τρίτου δικαστικού κανόνα έγκειται στο γεγονός ότι ο δεύτερος επιτρέπει την υποβολή ερωτήσεων εφόσον δεν υπάρχει επαρκές υλικό για διαμόρφωση κατηγορητηρίου ενώ στον τρίτο δεν επιτρέπεται καθότι υπάρχει διαμορφωμένη κατηγορία για σκοπούς εκδίκασης ενώ για αμφότερες τις διαδικασίες απαιτείται η επίσηση στο νόμο.

Η τήρηση και εφαρμογή των δικαστικών κανόνων και κανόνων γενικότερης ανακριτικής πρακτικής, έχουν κατά την εφαρμογή τους ως πρώτιστο σκοπό τη διατήρηση της ανακριτικής συνοχής στη βάση σεβασμού και εφαρμογής των δικαιωμάτων του ατόμου όπως αυτά προστατεύονται στο σύνταγμα και ακολούθως στο νόμο. Σε κάθε περίπτωση, η παραβίαση των δικαστικών κανόνων δύναται να εγείρουν ζητήματα συνακόλουθης παραβίασης συνταγματικών δικαιωμάτων και δικαιωμάτων τα οποία προστατεύονται στο νόμο. Η διαπίστωση της παραβίασης επαφίεται αποκλειστικά στο εκδικάζων

---

⁶⁵ Τάκης Ηλιάδης, Νικόλας Γ Σάντης, Το δίκαιο της απόδειξης- Δικονομικές και Ουσιαστικές Πτυχές, (β έκδ. Hippasus publ. 2016) σελ.848

⁶⁶ Tarita και Άλλου ν Δημοκρατίας, Ποιν. Εφ.106/14, ημ.08/07/2016

⁶⁷ Σάκκος ν Δημοκρατίας (2000) 2 ΑΑΔ 510

δικαστήριο το οποίο θα κληθεί να αποφασίσει εάν η παραβίαση συνιστά παραβίαση επί της ουσίας ή επί του τύπου και ακολούθως θα αποφασίσει την αποδοχή ή την απόρριψη δηλώσεων ή καταθέσεων που λήφθηκαν κατά την ανακριτική διαδικασία.⁶⁸

γ. Δίκη εντός δίκης / voir dire / trial within trial

Οι δηλώσεις ενός προσώπου κατά την ανακριτική διαδικασία και ιδιαίτερα όταν αυτές καθίστανται ενοχοποιητικές, υπόκεινται στον έλεγχο του δικαστηρίου κατά πόσο αυτές δόθηκαν θεληματικά ή κατά πόσο η δήλωση του κατηγορούμενου ως εν δυνάμει καταδικαστική μαρτυρία λήφθηκε με συνταγματικό και νόμιμο τρόπο. Στα πλαίσια της εξελισσόμενης ποινικής διαδικασίας, ο κατηγορούμενος δύναται να εγείρει το ζήτημα της αποδεκτότητας των ενοχοποιητικών δηλώσεων του κατά την ανακριτική διαδικασία και εφόσον το δικαστήριο αποδεχθεί το αίτημα θα διατάξει την διεξαγωγή «δίκης εντός της δίκης».⁶⁹ Η δίκη εντός δίκης αποτελεί αυτοτελή διαδικασία κατά την οποία ο σκοπός ο οποίος επιδιώκεται δεν είναι η διαπίστωση της ενοχής ή της αθωότητας του κατηγορούμενου αλλά να διασφαλιστεί από το δικαστήριο ότι ο κατηγορούμενος απολαμβάνει των συνταγματικών και εκ του νόμου δικαιωμάτων του. Τα ευρήματα του δικαστηρίου περιορίζονται στα εγείρομενα ζητήματα της ενδιάμεσης διαδικασίας, χωρίς να υπεισέρχεται επί της ουσίας ή της αξιοπιστίας των μαρτύρων της κύριας δίκης⁷⁰ και περιοριζόμενο στα πλήρως απαραίτητα ζητήματα ούτως ώστε να μην επηρεάζεται η υπεράσπιση του κατηγορούμενου.⁷¹

Εάν κατά τη διεξαγωγή της παρεμπίπτουσας διαδικασίας διαφανεί η ενοχοποιητική δήλωση του κατηγορούμενου ως απαράδεκτη, η μαρτυρία θα αποκλειστεί και δεν θα ληφθεί υπόψη κατά την εκδίκαση της κυρίως υπόθεσης. Το επίπεδο απόδειξης, όπως και σε κάθε πτυχή της ποινικής δίκης, είναι πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας, με την υποχρέωση για απόδειξη της αποδεκτότητας της μαρτυρίας να βαραίνει την κατηγορούσα αρχή η οποία θα πρέπει να αποδείξει ότι οι ενοχοποιητικές

⁶⁸ Κωνσταντίνου ν Δημοκρατίας (1991) 2 ΑΑΔ 411

⁶⁹ Δημοκρατία ν. Kimouyan κ.ά. (1996) 2 Α.Α.Δ. 126,

⁷⁰ Αστυνομία ν Ησαΐα άλλως Μπλάκκη (1987) 2 ΑΑΔ 177

⁷¹ Χαραλάμπους ν Δημοκρατίας (Αρ.1) (2012) 2 ΑΑΔ 370

δηλώσεις του κατηγορούμενου δεν ήταν αποτέλεσμα αθέμιτων πιέσεων ή υποσχέσεων.⁷² Η υποχρέωση για αποκλεισμό τέτοιας μαρτυρίας «...αποτελεί αξίωμα της δίκης στο δικό μας σύστημα απονομής της δικαιοσύνης και απόρροια των αρχών της δίκαιης δίκης...»,⁷³ οι οποίες επιβάλλουν το σεβασμό εγγυήσεων και δικαιωμάτων για αποτελεσματική δικαστική προστασία.⁷⁴ Η προσφυγή της υπεράσπισης σε αίτημα για διεξαγωγή δίκης εντός δίκης περιλαμβάνει πλειάδα μη εξαντλητικών περιπτώσεων οι οποίες εξετάζονται σύμφωνα με τις ιδιαίτερες περιστάσεις της κάθε υπόθεσης και εφόσον κρίνεται απαραίτητο από το δικαστήριο να διεξαχθεί.⁷⁵

Προτού προχωρήσουμε στα κυρίως ζητήματα της δίκης εντός δίκης, θα πρέπει να γίνει αναφορά στη δικαυκή αντίληψη περί αποδεικτικών απαγορεύσεων και συγκεκριμένα της τύχης μίας μαρτυρίας η οποία λήφθηκε κατά παράβαση συνταγματικών δικαιωμάτων και μαρτυρίας η οποία λήφθηκε κατά παράβαση νόμου. Η θεωρία των αποδεικτικών απαγορεύσεων επιβάλλει στις κρατικές αρχές και θεσμούς την υποχρέωση σεβασμού ατομικών δικαιωμάτων και έννομων αγαθών, τα οποία δεν θα πρέπει να υποσκάπτονται στην προσπάθεια για ανεύρεση της αλήθειας. Κατά συνέπεια, αποδεικτικά μέσα τα οποία αποκτήθηκαν κατά παράβαση των δικαιωμάτων και έννομων αγαθών, θα οδηγήσει στον αποκλεισμό τους ή και δεν θα ληφθούν υπόψη στη δικαστική κρίση.⁷⁶

Ως γενικότερη αρχή η οποία διέπει το κυπριακό νομικό σύστημα, αναφέρεται ότι μαρτυρία η οποία αποκτήθηκε κατά παράβαση συνταγματικής πρόνοιας δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή στο δικαστήριο για απόδειξη επίδικου θέματος και το δικαστήριο παραμερίζει τέτοιας μορφής μαρτυρία και δεν λαμβάνεται υπόψη. Είναι θεμελιωμένη η θέση του Ανωτάτου ότι τέτοια μαρτυρία θα υπέσκαπτε την «...ακεραιότητα του θεσμού της απονομής της δικαιοσύνης και τη νομική και ηθική διάσταση της δικαστικής λειτουργίας»⁷⁷. Η θέση του Ανωτάτου περί ηθικής διάστασης των διαδικασιών, φαίνεται

⁷² Δυσάνδρου ν Αστυνομίας (2005) 2 ΑΑΔ 672

⁷³ Σάκκος ν. Δημοκρατίας (2000) 2 Α.Α.Δ 510

⁷⁴ Αδάμ Παπαδαμάκη, *Ποινική Δικονομία, Θεωρία – Πράξη – Νομολογία*, 3^η έκδ. (Σάκκουλα 2006), σελ.26

⁷⁵ R v Flemming (1987) 86 Cr App R 32

⁷⁶ Νικόλαος Κ. Ανδρουλάκης, *Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης*, 4^η έκδ. (Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, 2012), σελ.467

⁷⁷ Pappas v The Republic (1988) 2 CLR 5

να αντλείται από την ηθική θεώρηση περί της κρατικής ανωτερότητας που υποθέτει ότι η παραβίαση των δικαιωμάτων των πολιτών συνιστά παραβίαση της ηθικής της ίδιας της κρατικής υπόστασης και κυριαρχίας.⁷⁸ Η νομολογία παρουσιάζει το ζήτημα ως υψίστης σημασίας καθιστώντας την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως αυτά καθορίζονται στο Σύνταγμα ως μη υποκείμενα στη δικαστική παρέμβαση και δη της διακριτικής ευχέρειας περί αποδοχής ή απόρριψης της μαρτυρίας η οποία λήφθηκε κατά παράβαση συνταγματικού δικαιώματος. Αντιθέτως, μαρτυρία η οποία αποκτάται κατά παράβαση νόμου, δεν αποκλείεται εξ ορισμού και παρέχει διακριτική ευχέρεια στο δικαστήριο να επιτρέψει την προσαγωγή της υπό προϋποθέσεις.⁷⁹ Ως γενική αρχή, αναφέρεται ότι για την αποδοχή από το δικαστήριο τέτοιας μαρτυρίας, θα πρέπει αυτή να είναι σχετική και η προσαγωγή της δεν θα παραβιάζει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη ή άλλο ανθρώπινο δικαίωμα.⁸⁰ Η θέση του Ανωτάτου έρχεται σε σύγκρουση με την κοινοδικαιική προσέγγιση όπως αυτή ρυθμίζεται και στην Αγγλία όπου δεν τίθεται ζήτημα απόλυτης κατοχύρωσης θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθιστώντας την παράνομη απόκτηση μαρτυρίας στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου να την αποδεχθεί ή όχι.⁸¹

Κατά τη διεξαχθείσα δίκη εντός δίκης, το δικαστήριο θα λάβει υπόψη το εύρος εφαρμογής των δικαστικών κανόνων κατά την ανακριτική διαδικασία και δη του δικαιώματος του κατηγορούμενου στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίησης ώστε να καταλήξει σε διαπιστώσεις κατά πόσο το γεγονός της εν δυνάμει παραβίασης τους, καθιστά τη ληφθείσα μαρτυρία υποκείμενο παραβίασης συνταγματικού ή νόμιμου δικαιώματος. Η διασαφήνιση είναι αναγκαία, καθότι ως έχει επεξηγηθεί πιο πάνω, η διαπίστωση της φύσης της παραβίασης θα οδηγήσει σε διαφορετικές θεραπείες και περαιτέρω διαμορφώνει τις εξουσίες του δικαστηρίου για αξιολόγηση της προσκομισθείσας μαρτυρίας. Καθοριστική για το ζήτημα αυτό αποτελεί η *Azinas (1981)*, στην οποία το δικαστήριο καθορίζει εξ αρχής τη φύση της εφαρμογής των δικαστικών κανόνων στη Κύπρο. Οι δικαστικοί κανόνες δεν έχουν

---

⁷⁸ Χρήστος Δ. Ναϊντος, *Αποδεικτικές Απαγορεύσεις στην Ποινική Δίκη*, (Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ 2010), σελ.31

⁷⁹ ΜΚ ν Δημοκρατίας, Ποιν. Έφ.14/13, ημ.20.03.2014

⁸⁰ Michael v. Διευθύντρια Τελωνείων [2006] 2 Α.Α.Δ. 411

⁸¹ Police v. Georgiades [1983] 2 C.L.R. 33

ισχύ νόμου, αποτελούν κανόνες πρακτικής οι οποίοι αποσκοπούν στην υποβοήθηση του αστυνομικού και ανακριτικού έργου και δεν έχουν σκοπό την καθοδήγηση της διακριτικής ευχέρειας του δικαστηρίου. Κατά συνέπεια, το κατά πόσο η ανακριτική αρχή έχει προβεί στην απαραίτητη προειδοποίηση στον ύποπτο ή κατηγορούμενο δεν μπορεί εκ των προτέρων να εκληφθεί ως παραβίαση συνταγματικού δικαιώματος ώστε να οδηγήσει την ενοχοποιητική δήλωση του σε απόρριψη από το δικαστήριο. Ωστόσο, η απουσία της προειδοποίησης, αποτελεί γεγονός το οποίο λαμβάνεται υπόψη στα πλαίσια της κρίσης του δικαστηρίου για να εξετάσει την αποδοχή ή όχι της ενοποιητικής δήλωσης, εξετάζοντας τη συμμόρφωση των ανακριτών με τους δικαστικούς κανόνες για εξαγωγή συμπερασμάτων περί της θεληματικότητας ή άλλων εγγενών δικαιωμάτων του υπόπτου και κατηγορούμενου στα πλαίσια της δίκαιης δίκης.⁸²

Το δικαστήριο κατά την αξιολόγηση της αποδεκτότητας της ενοποιητικής δήλωσης, έχει την υποχρέωση να εξισορροπήσει από τη μία την προστασία των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων του κατηγορούμενου, ότι αυτά δεν υπόκεινται σε κατάχρηση από τις αστυνομικές αρχές και πρακτικές που ακολουθούνται, και από την άλλη να εξασφαλίσει ότι ικανοποιούνται οι σκοποί της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και συγκεκριμένα της ανεύρεσης της αλήθειας. Συνεπώς, εάν το δικαστήριο διαπιστώσει κατά την αξιολόγηση της ενοχοποιητικής δήλωσης του κατηγορούμενου και ότι αυτή λήφθηκε με ύποπτο τρόπο καταστρατηγώντας συνταγματική πρόνοια, ο αποκλεισμός της δήλωσης είναι μονόδρομος και παραμερίζεται αυτόματα⁸³ καθότι «*Το ζήτημα δεν είναι τυπικό ή τεχνικό, αλλά ανάγεται σε ζήτημα προστασίας θεμελιακών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υπό αυτό το πρίσμα πρέπει να εξετάζεται*».⁸⁴ Εάν αφορά παράβαση νόμου, η αποδοχή της ενοποιητικής δήλωσης κρίνεται στη βάση της διακριτικής ευχέρειας του δικαστηρίου να την αποδειχθεί με τα κριτήρια που αναφέρθηκαν πιο πάνω.⁸⁵

---

⁸² Azinas and another v. The Police [1981] 2 C.L.R.9

⁸³ Αστυνομία v Γιάλλουρου (1992) 2 ΑΑΔ 147

⁸⁴ F. L H v. ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ, Ποινική Έφεση Αρ. 4/2020, 31/1/2022

⁸⁵ Parris v Δημοκρατίας (1999) 2 ΑΑΔ 186

δ. Νομολογία

Χριστοφόρου ν Αστυνομίας (1990) 2 ΑΑΔ 250

Η αστυνομία ανακάλυψε φυτό ινδικής κάνναβης στη βεράντα του κατηγορούμενου και ακολούθως προειδοποιήθηκε ότι έχει το δικαίωμα να μην πει οτιδήποτε όπως και έπραξε. Ο Εφεσείων συνελήφθη και ακολούθησε ανακριτική κατάθεση στην οποία ισχυρίστηκε ότι το φυτό άνηκε στον αδελφού του και ο ίδιος δεν γνώριζε ότι ήταν φυτό κάνναβης γεγονός το οποίο επιβεβαίωσε και ο αδελφός του. Το πρωτόδικο δικαστήριο καταδίκασε τον κατηγορούμενο για τα αδικήματα καλλιέργειας φυτών κάνναβης και κατοχής δυνάμει των σχετικών ποινικών διατάξεων. Η μαρτυρία του κατηγορούμενου και οι ισχυρισμοί του περί άγνοιας κρίθηκαν αναξιόπιστοι από το δικαστήριο λόγω διαπίστωσης αντιφάσεων μεταξύ της μαρτυρίας του και της κατάθεσης του στην αστυνομία και λόγω της παράλειψης του να δώσει εξηγήσεις στον αστυνομικό κατά το χρόνο ανεύρεσης των φυτών αφού πληροφορήθηκε εκ των προτέρων ότι δεν υποχρεωνόταν να πει οτιδήποτε και της διαπίστωσης ότι ο ίδιος προσπάθησε να αποκρύψει με τέχνασμα τα φυτά.

Το εφετείο κάνει ιδιαίτερη μνεία στους δικαστικούς κανόνες και το δικαίωμα του κατηγορούμενου να μην απαντά στις κατηγορίες που του τίθενται, δικαίωμα το οποίο διαμορφώνεται με τον σχετικό τύπο πληροφόρησης. Όταν το φυτό κάνναβης ανευρέθη στο σπίτι του κατηγορούμενου ακολούθως πληροφορήθηκε ότι έχει το δικαίωμα να μην πει οτιδήποτε. Στην απόφαση του το Εφετείο αναφέρει ότι «Δεν μπορεί να εξαχθούν ενοχοποιητικά συμπεράσματα από την άσκηση δικαιώματος το οποίο δίδει ο νόμος. Είναι η μόνη βάση πάνω στην οποία οι πολίτες μπορούν ελεύθερα να ασκήσουν τα δικαιώματα τους χωρίς φόβο για συνέπειες». Συνεπώς, το εφετείο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το πρωτόδικο δικαστήριο υπέπεσε σε νομικό σφάλμα και διαπιστώνει ότι αφού επιστηθεί η προσοχή του προσώπου στο νόμο και του δικαιώματος του να μην απαντά σε ερωτήσεις, η τήρηση της σιωπής δεν μπορεί να λαμβάνεται ως ενοχοποιητικός παράγοντας από το δικαστήριο. Η παραβίαση του δικαιώματος της σιωπής του κατηγορούμενου αποτελεί συνταγματικό δικαίωμα το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 12

παρ.4 και συναρτάται με το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης και η παραβίαση του οδηγεί στην αθώωση του κατηγορούμενου και στην απαλλαγή του από τις κατηγορίες.⁸⁶

Νεόφυτος Αναστάση ν Αστυνομία (1975) 2 CLR 143

Ο κατηγορούμενος εντοπίστηκε να εισέρχεται σε αγρόκτημα και να κλέβει. Ο αστυνομικός κατά τη σύλληψη, του επίστησε την προσοχή στο νόμο και στο δικαίωμα του να μην πει οτιδήποτε με τον κατηγορούμενο να απαντά ότι δεν παραδέχεται χωρίς να προβάλει οποιοδήποτε άλλο ισχυρισμό για άλλοθι.

Το δικαστήριο καταδίκασε τον κατηγορούμενο για το αδίκημα της κλοπής, βασιζόμενο σε μαρτυρία αναγνώρισης και του γεγονότος ότι μετά την επίσηση του κατηγορούμενου στο νόμο, ο κατηγορούμενος δεν προέβαλε οποιοδήποτε ισχυρισμό περί όποιου άλλοθι. Κατ' έφεση, το δικαστήριο ακύρωσε την καταδίκη του αναφέροντας ότι το πρωτόδικο δικαστήριο υπέπεσε σε νομική πλάνη καθότι ο κατηγορούμενος δεν είχε καμία υποχρέωση να προβάλει οποιαδήποτε εξήγηση κατά την ανακριτική διαδικασία και ιδιαίτερα μετά από προειδοποίηση ότι οτιδήποτε πει μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναντίον του.⁸⁷

ε. Δικαίωμα στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίησης κατά τη διάρκεια της δίκης

Μετά το πέρας της υπόθεσης για την κατηγορούσα αρχή, θα πρέπει να αποφασιστεί από το δικαστήριο κατά πόσο έχει αποδειχθεί εκ πρώτης όψεως υπόθεση εναντίον του κατηγορούμενου. Το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως ή μετά από εισήγηση της υπεράσπισης μπορεί να υποστηριχθεί ότι δεν έχει αποδειχθεί επαρκώς εκ πρώτης όψεως υπόθεση και ο κατηγορούμενος θα απαλλαγεί των κατηγοριών χωρίς να υποχρεώνεται να προβάλει την υπεράσπιση του.⁸⁸ Εάν κατά στάδιο αυτό της διαδικασίας διαπιστωθεί από το δικαστήριο ότι απουσιάζουν ένα ή περισσότερα των συστατικών στοιχείων του αδικήματος ή η μαρτυρία που έχει παρουσιαστεί είναι τόσο αντινομική και στερείται πειστικότητας που κανένα

⁸⁶ Χριστοφόρου ν Αστυνομίας (1990) 2 ΑΑΔ 250

⁸⁷ Anastassi ν The Police (1975) 2 CLR 143

⁸⁸ Ο περί Ποινικής Δικονομίας Νόμος (ΚΕΦ.155), άρθρο 74 παρ.1(Β)

λογικό δικαστήριο δεν θα βάσιζε την καταδίκη του κατηγορούμενου, τότε ο κατηγορούμενος αθώνεται και απαλλάσσεται.⁸⁹

Εάν κατά την κρίση του δικαστηρίου προκύπτει εκ πρώτης όψεως υπόθεση εναντίον του κατηγορούμενου τότε θα τον καλέσει σε απολογία. Προτού το άρθρο 74 παρ.1(γ) της Ποινικής Δικονομίας υποστεί τροποποιήσεις, ο κατηγορούμενος, καλείτο από το δικαστήριο να προβάλει την υπεράσπιση του πληροφορούμενος του δικαιώματος του να καταθέσει χωρίς όρκο, ήτοι να προβεί σε ανώμοτη δήλωση επί της οποίας δεν θα υποβαλλόταν σε αντεξέταση από την κατηγορούσα αρχή ή να ασκήσει το δικαίωμα της σιωπής ή να προβάλει την υπεράσπιση του ενόρκως υπό την ιδιότητα του μάρτυρα και υπό την ιδιότητα αυτή θα υποβαλλόταν σε αντεξέταση. Το προνόμιο του κατηγορούμενου όπως αυτό υφίστατο προ της τροποποίησης του άρθρου 74, ως προς την παροχή της ανώμοτης δήλωσης, προκύπτει κοινοδικαϊκά εντός των προνομίων του Criminal Evidence Act of 1898⁹⁰ οι οποίες συνέχισαν να ισχύουν. Σύμφωνα με τη νομολογία, το δικαίωμα ενός κατηγορούμενου όπου προέβαινε σε τέτοιας φύσεως δήλωση ήταν απόλυτο και το γεγονός ότι προέβαινε σε ανώμοτη δήλωση αυτό δεν θα επενεργούσε εναντίον του. Η βαρύτητα της δήλωσης δεν εξομοιωνόταν με δήλωση η οποία παρέχεται ενόρκως και η οποία υποβαλλόταν στη βάση της αντεξέτασης, αποδίδονται της σε κάθε περίπτωση την κατάλληλη υπό τις περιστάσεις βαρύτητα.⁹¹

Το δικαίωμα ενός προσώπου να προβαίνει σε ανώμοτη δήλωση, αποτέλεσε κατά καιρούς ζήτημα προς συζήτηση το οποίο αποτυπώνεται ως *obiter* στις αποφάσεις των δικαστηρίων, τα οποία ουσιαστικά προέβαλλαν την θέση ότι το ρυθμιστικό πλαίσιο που παρέχει αυτό το δικαίωμα θα πρέπει να καταργηθεί, ασπάζοντας την Αγγλική προσέγγιση όπου το δικαίωμα καταργήθηκε με το άρθρο 72 του Criminal Justice Act 1982. Τα δικαστήρια υποστηρίζουν ότι η παροχή ενός τέτοιου δικαιώματος δεν ενισχύει τα δικαιώματα του κατηγορούμενου αλλά του δημιουργούν περισσότερα προβλήματα και

---

⁸⁹ Azinas and Another v. The Police [1981] 2 C.L.R. 9, σελ. 51-57

⁹⁰ Albert W. Alschuler, A Peculiar Privilege in Historical Perspective: The Right to Remain Silent, 94 Michigan L. Rev. 2625 (1995), <https://chicagounbound.uchicago.edu/> (accessed 10 Aug. 2022), p.2663

⁹¹ Anastasiades v. Republic (1977) 2 CLR 97

επιπλέον δεν εξυπηρετούνται τα συμφέροντα της δικαιοσύνης καθότι προκύπταν ζητήματα πολυπλοκότητας και ασαφών προσεγγίσεων σε ένα δικαίωμα το οποίο σχεδιάστηκε για να αξιολογείται από ενόρκους.⁹²

Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στην ποινική δικονομία έχουν καταργήσει το δικαίωμα του κατηγορούμενου να καταθέσει χωρίς όρκο, περιορίζοντας τον στο να μαρτυρεί ενόρκως ή να παραμένει σιωπηλός καθ' όλη τη διάρκεια της δίκης, οι οποίες θα είχαν ισχύ για υποθέσεις οι οποίες καταχωρούνται στο δικαστήριο από τις 29 Απριλίου 2022 και εντεύθεν.⁹³ Πλέον το άρθρο καταγράφεται ως εξής: «(γ) μετά το πέρας της υπόθεσης για την κατηγορία αν φαίνεται στο Δικαστήριο ότι αποδείχτηκε εκ πρώτης όψεως υπόθεση εναντίον του κατηγορούμενου επαρκώς ώστε να υποχρεώνεται να προβάλει την υπεράσπιση του, το Δικαστήριο καλεί αυτόν να προβάλει την υπεράσπιση του και τον πληροφορεί ότι δύναται να δώσει μαρτυρία από τη θέση εξεταζόμενου μάρτυρα, αφού ορκιστεί ως μάρτυρας, οπότε υπόκειται σε αντεξέταση ως μάρτυρας»⁹⁴

Το δικαίωμα της σιωπής του κατηγορούμενου κατά τη διάρκεια της δίκης το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 74 της Ποινικής Δικονομίας είναι εξυπακουόμενο και επιβάλλει στο εκδικάζων δικαστήριο να μην εξάγεται συμπέρασμα ενοχής από την επιλογή του κατηγορούμενου αλλά ούτε να την εξελάβει ως επιβαρυντικό παράγοντα εναντίον του.⁹⁵ Προς τούτο, το δικαστήριο καλείται να αυτοπροειδοποιείται και να δηλώνει ότι έχει αναγνωρίσει ότι ο κατηγορούμενος έχει επιλέξει να ασκήσει το δικαίωμα της σιωπής και ότι η απόφαση του αυτή δεν έχει επηρεάσει με οποιοδήποτε τρόπο την κρίση του δικαστηρίου ούτε το καταδικαστικό αποτέλεσμα και ότι η απόφαση για την ενοχή έχει στηριχθεί σε ανεξάρτητη μαρτυρία.⁹⁶

---

⁹² Ποι. Εφ. 91/14 Α.Δ. v. Δημοκρατίας ημερ.22/06/2016

⁹³ Ο περί Ποινικής Δικονομίας (Τροποποιητικός) Νόμος 64(I) του 2022 τροποποιεί τον περί Ποινικής Δικονομίας Νόμο και ειδικότερα το άρθρο 74

⁹⁴ Ο περί Ποινικής Δικονομίας Νόμος (ΚΕΦ.155), άρθρο 74 παρ.1(γ)

⁹⁵ Themistocleous v. The Police (1981) 2 C.L.R. 200

⁹⁶ Mohammad και Άλλου v Αστυνομίας (2009) 2 ΑΑΔ 590

Ουσιαστική πτυχή της ποινικής δίκης αποτελεί η υποχρέωση του δικαστηρίου για πληροφόρηση του κατηγορούμενου για τα δικαιώματα του αμέσως μετά την αποδοχή εκ πρώτης όψεως υπόθεσης εναντίον του. Παράλειψη του δικαστηρίου να πληροφορήσει τον κατηγορούμενο περί των δικαιωμάτων του όπως αυτά αποτυπώνονται στο πιο πάνω άρθρο της ποινικής δικονομίας και δη του δικαιώματος της σιωπής ή κατάθεσης της μαρτυρίας του ενόρκως, έχουν καθοριστικό ρόλο στο αποτέλεσμα της υπόθεσης του καθότι η παράλειψη συνιστά κακοδικία και θα οδηγήσει στην ακύρωση της διαδικασίας. Στην υπόθεση *Πέτρου ν Αστυνομίας (1991)*, ο εφεσείων καταδικάστηκε για το αδίκημα της αμελούς οδήγησης κατά παράβαση των σχετικών ποινικών διατάξεων. Ο κατηγορούμενος εφεσίβαλε την απόφαση του πρωτόδικου δικαστηρίου καθότι το εκδικάζων δικαστήριο παρέλειψε να τον πληροφορήσει για τα δικαιώματα του όπως αυτά καθορίζονται στο εν λόγω άρθρο της ποινικής δικονομίας. Το εφετείο, προχωρώντας στην ακύρωση της καταδικαστικής απόφασης ανέφερε ότι «...η πληροφόρηση του κατηγορούμενου για τα δικαιώματα του όπως καθορίζεται στη πιο πάνω νομοθετική διάταξη είναι θεμελιώδης πτυχή της ποινικής δικαιοσύνης και το Δικαστήριο έχει υποχρεωτικό καθήκον να την τηρεί. Γι' αυτόν τον λόγο η έφεση επιτυγχάνει και η καταδίκη ακυρώνεται».⁹⁷

Συχνά, τα δικαστήρια φαίνεται να εκφράζουν τις θέσεις τους ως προς τις ιδιαίτερες πτυχές του δικαιώματος της σιωπής κατά τη διάρκεια της δίκης. Παρόλο που η νομολογία αναγνωρίζει το δικαίωμα του κατηγορούμενου ως αναφαίρετο, ωστόσο σχολιάζεται ότι αρκετές φορές δυσχεραίνει το έργο των δικαστηρίων για ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Προβάλλεται η θέση ότι εν τη απουσία μαρτυρίας που να προσδίδει υπερασπιστικό ρόλο σε όποια εκδοχή του κατηγορούμενου μέσω του ιδίου, ιδιαίτερα όταν δεν προσφέρονται μάρτυρες υπεράσπισης, ενδέχεται η κατηγορούσα αρχή να τεκμηριώσει με περισσότερη ευκολία τη διάπραξη ενός αδικήματος. Ενώ, εάν ο κατηγορούμενος

---

⁹⁷ Πέτρου ν. Δημοκρατίας (2002) 2 Α.Α.Δ. 219

προσέφερε στο δικαστήριο μια διαφορετική εκδοχή των γεγονότων, η προσέγγιση του δικαστηρίου ενδεχομένως να διαφοροποιείται προς όφελος του.⁹⁸

IV. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και δικαίωμα στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίηση

Το κατά πόσο η σιωπή του κατηγορούμενου συνιστά επιβαρυντικό παράγοντα και αν αυτή δύναται να λαμβάνεται υπόψη από εκδικάζων ποινικό δικαστήριο για να καταλήξει σε συμπέρασμα ενοχής, έχει εξεταστεί σε πλειάδα υποθέσεων ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το δικαίωμα στη σιωπή τελεί ευθέως παράγωγο του δικαιώματος στη μη αυτοενοχοποίηση το οποίο κατοχυρώνεται στο γενικότερο πλαίσιο του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης και της αρχής για δίκαιη δίκη. Το περιεχόμενο του άρθρου 6 της Σύμβασης έχει ως εξής:

«Άρθρο 6 Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και το κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότητα θα ηδύνατο να παραβλάψη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης.

---

⁹⁸ Μ. ΓΙΩΡΚΑΣ ν. ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ, Ποινική Έφεση Αρ. 27/2021, 16/3/2022

2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του.

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα :

α. όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας.

β. όπως διαθέτη τον χρόνον και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του.

γ. όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέση την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον, να τω παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης.

δ. να εξετάση ή ζητήση όπως εξετασθώσιν οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχη την πρόσκλησιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους ως των μαρτύρων κατηγορίας.

ε. να τύχη δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως, εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιουμένην εις το δικαστήριον γλώσσαν.»

Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 της Σύμβασης διαχωρίζεται στο αστικό και στο ποινικό μέρος όπου κάθε μέρος ερμηνεύεται και λειτουργεί αυτόνομα. Στο αστικό μέρος του άρθρου, το Δικαστήριο εξετάζει τα εγειρόμενα ζητήματα στη βάση της αρχής της δίκαιης δίκης σε συνάρτηση με κατοχυρωμένα και εμφανώς διατυπωμένα ως τέτοια αστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις.⁹⁹ Το δεύτερο σκέλος εφαρμόζεται σε ποινικής φύσεως κατηγορίες. Το κατά πόσο μία πράξη μπορεί να θεωρηθεί ποινική, το Δικαστήριο έχει καθορίσει συγκεκριμένα κριτήρια τα οποία περιλαμβάνουν: α. τη νομική ταξινόμηση του αδικήματος στο εσωτερικό δίκαιο, β. τη φύση του αδικήματος και γ. τη φύση και το βαθμό σοβαρότητας της πιθανής ποινής.¹⁰⁰ Πιο συγκεκριμένα, το Δικαστήριο

⁹⁹ Ringeisen v. Austria, App. No.2614/65 (EHtHR, 16/07/1971), par.94

¹⁰⁰ Janosevic v. Sweden App. No.3419/97 (ECtHR, 23/07/2002), par.65

χαρακτηρίζει ως ποινική κάθε πράξη η οποία λαμβάνει ποινική μορφή ανεξάρτητα της πηγής δικαίου από την οποία προέρχεται και για την οποία δύναται να ληφθεί εναντίον του παραβάτη κυρωτικό μέτρο¹⁰¹ και εν τέλει να οδηγήσει σε ποινική καταδίκη.¹⁰²

Κατά το ΕΔΑΔ, η εφαρμογή της αρχής της δίκαιης δίκης αποτελεί μείζον ζήτημα για μία δημοκρατική κοινωνία και της ομαλής λειτουργίας του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης και ως εκ τούτου δεν θα μπορούσε η έκταση του άρθρου 6 της Σύμβασης να περιορίζεται σε ερμηνευτικούς περιορισμούς. Παρόλο που το άρθρο 6 της Σύμβασης παρέχει κατάλογο θεμελιωδών εγγυήσεων του δικαίου της διαδικασίας, αυτό δεν δύναται να λαμβάνεται ως περιοριστικό των παράγωγων δικαιωμάτων που γεννώνται από τη γενικότερη αρχή της δίκαιης δίκης.¹⁰³ Η ερμηνευτική προσέγγιση του Δικαστηρίου ως προς το εύρος εφαρμογής του άρθρου 6, διαφωτίζει ως προς το γεγονός ότι η παράγραφος 1 αποτελεί γενικότερη εγγύηση ως προς τη δίκαιη διεξαγωγή της διαδικασίας και η παράγραφος 2 και 3 τις ιδιαίτερες πτυχές της δίκαιης διεξαγωγής της ποινικής διαδικασίας. Για την ενάσκηση αυτών των δικαιωμάτων, εναπόκειται στα συμβαλλόμενα κράτη να καταστήσουν εφικτή την ενεργοποίηση των δικαιωμάτων τα οποία η Σύμβαση εγγυάται με πρακτικό και αποτελεσματικό τρόπο.¹⁰⁴

Η υποχρέωση του Δικαστηρίου σύμφωνα με το άρθρο 19 της Σύμβασης περιορίζεται στη διασφάλιση της τήρησης των υποχρεώσεων που τα Συμβαλλόμενα κράτη έχουν αναλάβει με τη συμμετοχή τους στη Σύμβαση. Ως εκ τούτου, δεν αποτελεί ευθύνη του Δικαστηρίου να εξετάσει πραγματικά ή νομικά σφάλματα των εθνικών δικαστηρίων κατά τη διεξαγωγή των ενώπιον τους διαδικασιών, ούτε την παραδεκτότητα των αποδεικτικών δεδομένων τα οποία εμφανίζονται στη δίκη για απόδειξη των ποινικών υποθέσεων, ούτε να καταλήξει σε συμπέρασμα ενοχής ή αθωότητας του κατηγορούμενου, καθότι αυτό αποτελεί ζήτημα αποκλειστικά εσωτερικού δικαίου και των αποδεικτικών μέσων. Σε κάθε

---

¹⁰¹ Ozturk v. Germany App. No.8544/79 (ECtHR, 21/02/1984), par.49

¹⁰² Neumeister v. Austria, App. No.1936/63 (ECtHR, 27/06/1968), par.22-25

¹⁰³ Delcourt v. Belgium App. No.2689/65, (ECHR, 17/01/1970), par.25

¹⁰⁴ Sakhnovskiy v. Russia App. No.21272/03, (ECHR, 02/11/2010), par.94, 95

περίπτωση, το Δικαστήριο θα εξετάσει κατά πόσο η διαδικασία στο σύνολο της και η λήψη των αποδεικτικών στοιχείων μπορούν να θεωρηθούν ως δίκαιες και συμβατές με τις διατάξεις της Σύμβασης στα πλαίσια της αρχής της δίκαιης διεξαγωγής της διαδικασίας.¹⁰⁵

Κατά τη διάρκεια της πολυετούς δράσης του Δικαστηρίου, το ΕΔΑΔ κλήθηκε να εξετάσει και ερμηνεύσει την έννοια του άρθρου 6 της Σύμβασης κατά περίπτωση και να καταλήξει στη διαμόρφωση συνεπακόλουθων αρχών οι οποίες κατά την εφαρμογή τους διασφαλίζουν σιωπηρά την εφαρμογή της γενικότερης αρχής της δίκαιης δίκης. Μεταξύ αυτών, αποτέλεσαν π.χ. η αρχή της κατ' αντιμολία δίκης ή της εκατέρωθεν ακροάσεως¹⁰⁶, η αρχή της ισότητας των όπλων¹⁰⁷, του δικαιώματος για αυτοπρόσωπη παρουσία¹⁰⁸ και δημοσιότητας της διαδικασίας¹⁰⁹, δικαιώματος μη έκδοσης προσώπου σε χώρα όπου το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη ενδεχομένως να παραβιαστεί¹¹⁰, δικαίωμα υπεράσπισης έναντι της αστυνομικής υποκίνησης¹¹¹ ως επίσης του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης.

Η γενικότερη προσέγγιση του ΕΔΑΔ αναφορικά με το δικαίωμα στη σιωπή και της μη αυτοενοχοποίησης είναι ότι αυτά βρίσκονται στον πυρήνα της έννοιας της δίκαιης δίκης όπως αυτή διαμορφώνεται στο άρθρο 6 της Σύμβασης. Η βάση του δικαιώματος στηρίζεται στην ανάγκη για προστασία των κατηγορουμένων από τις μη προβλεπόμενες καταναγκαστικές διαδικασίες οι οποίες θα οδηγήσουν σε δικαστικά σφάλματα και κατ' επέκταση στην καταστρατήγηση των προνοιών του άρθρου 6.¹¹² Βασικό στοιχείο ολοκλήρωσης του δικαιώματος στη μη αυτοενοχοποίηση, συνιστά η διαπίστωση κατά πόσο η απόδειξη της υπόθεσης της κατηγορούσας αρχής στηρίχθηκε σε στοιχεία τα

¹⁰⁵ Khan v. United Kingdom, App. No.35394/97 (EHtHR, 04/10/2000), par.37, 38

¹⁰⁶ Rowe and Davis v. United Kingdom, App. No.28901/95 (ECtHR, 16/02/2000), par.60, Edwards v. United Kingdom, App. No.13071/87 (ECtHR, 16/12/1992), par.36, Mechelen and Others v. The Netherlands, App. No. 21427/93, 21363/93 (ECtHR, 23/04/1997), par.58

¹⁰⁷ Mechelen and Others v. The Netherlands, App. No. 21427/93, 21363/93 (ECtHR, 23/04/1997), par.58, Dombó Beheer BV v. Netherlands, App. No.14448/88 (ECtHR, 27/10/1993), par.33, Jespers v. Belgium, App. No.8403/78, (ECtHR, 14/12/1981), par.87

¹⁰⁸ Ekbatani v. Sweden, App. No.10563/83, (ECtHR, 26/05/1988), par.24-33

¹⁰⁹ Riepan v. Austria, App. No. 35115/97, (ECtHR, 14/11/2000), par.27-41

¹¹⁰ Mamatkulov and Askarov v. Turkey, App. No.46827/99 46951/99, (ECtHR, 04/02/2005), par.82-91

¹¹¹ Ramanauskas and Λιθουανίας, App. No.74420/01, (ECtHR, 05/02/2008), par.48-74

¹¹² Bykov v. Russia, App. No.4378/02, (ECtHR, 10/03/2009), par.92

οποία αποκτήθηκαν αξιοποιώντας πρακτικές εξαναγκασμού ή καταπίεσης κατά παράβαση της βούλησης του κατηγορούμενου.¹¹³ Όπου ο κατηγορούμενος εξαναγκάζεται ή καταπιέζεται να δώσει στοιχεία τα οποία οδηγούν στην καταδίκη του, αυτό συγκρούεται με «το δικαίωμα να μην ενοχοποιεί κανείς τον εαυτό του που αφορά πρωτίστως τον σεβασμό της βούλησης ενός κατηγορούμενου να παραμείνει σιωπηλός».¹¹⁴

Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, το δικαίωμα στη σιωπή δεν είναι απόλυτο. Όπως το ίδιο παρατηρεί, παρόλο που σε όλες τις ενώπιον του υποθέσεις όπου κρίθηκε ότι πρόσωπο έχει υποστεί άμεσο καταναγκασμό για να παράσχει πληροφορίες οι οποίες οδήγησαν ή θα οδηγούσαν σε καταδίκη, διαπιστώθηκε ότι υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος του προσώπου να παραμείνει σιωπηλό. Επισημαίνει ωστόσο ότι, ανεξάρτητα της συνοχής των διαπιστώσεων, δεν θα πρέπει να συμπεραίνεται ότι στα πλαίσια ενός άμεσου εξαναγκασμού θεωρείται ότι αυτό συνεπάγεται παραβίαση του δικαιώματος. Συνεπώς, η μη απολυτότητα του δικαιώματος καθιστά αναγκαίο για το Δικαστήριο σε έκαστη περίπτωση την εξέταση του συνόλου των πραγματικών περιστατικών ούτως ώστε να μπορεί να καταλήξει στο συμπέρασμα παραβίασης.¹¹⁵ Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου ποικίλουν ως προς τα συμπεράσματα και ως εκ τούτου πιο κάτω θα παρατεθούν συνοπτικά οι σημαντικότερες αποφάσεις οι οποίες διαμόρφωσαν περιπτωσιολογικά τις αρχές που διέπουν το δικαίωμα στη σιωπή και τις ιδιαίτερες περιστάσεις που τις περιβάλλουν ώστε να υπάρξει μια σφαιρική αντίληψη ως προς την ερμηνευτική προσέγγιση του Δικαστηρίου.

Funke v. France

Τον Ιανουαρίου του 1980, τελωνιακοί υπάλληλοι και ανώτερος αστυνομικός μετέβησαν βάσει πληροφοριών στο σπίτι του προσφεύγοντος με σκοπό τη διερεύνησης αδικημάτων φοροδιαφυγής. Κατά την έρευνα, λήφθηκαν διάφορα τεκμήρια μεταξύ των οποίων έγγραφα τραπεζικών λογαριασμών

¹¹³ Aleksadr Zaichenko v. Russia, App. No.39660/02, (ECtHR, 18/02/2010), par.38

¹¹⁴ Saunders v. United Kingdom, App. No.19187/91 (ECtHR, 17/12/1996), par.69

¹¹⁵ O' Halloran and Francis v. The United Kingdom, App. No.15806/02, 25624/02 (ECtHR, 29/06/2007), par.53

στο εξωτερικό. Κατά τον έλεγχο ο προσφεύγων παραδέχτηκε την ύπαρξη τους. Παρόλο που η έρευνα δεν οδήγησε σε ποινική καταδίκη, κινήθηκαν παράλληλες δικαστικές διαδικασίες για εξαναγκασμό του να αποκαλύψει διάφορα άλλα έγγραφα. Αρχικά ο προσφεύγων συμφώνησε να το πράξει αλλά αργότερα ανακάλεσε την απόφαση του.

Βάσει της άρνησης του να προσκομίσει τα αιτούμενα έγγραφα στις τελωνειακές αρχές, κινήθηκε δικαστική διαδικασία εναντίων του όπου του επιβλήθηκε χρηματικό πρόστιμο σύμφωνα με τον Τελωνειακό Κώδικα, με τον οποίο οι τελωνειακοί υπάλληλοι έχουν την εξουσία να απαιτούν την προσκόμιση εγγράφων που αφορούν τη δικαιοδοσία του τμήματος τους. Πρόσωπο το οποίο αρνείται την προσκόμιση τέτοιων εγγράφων δύναται να επιβληθεί ποινή φυλάκισης ή/και χρηματικό πρόστιμο.¹¹⁶

Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, η απόφαση των τελωνειακών αρχών να κινηθούν δικαστικά εναντίων του προσφεύγοντος ούτως ώστε να τον εξαναγκάσουν να αποκαλύψει έγγραφα τα οποία πίστευαν ότι είχε στην κατοχή του ή θα μπορούσε να είχε στην κατοχή του, για αδικήματα τα οποία πιθανολογείτο ότι διέπραξε, θα οδηγούσε ουσιαστικά σε μία κατάσταση αυτοενοχοποίησης. Ως αναφέρει στην απόφαση του το Δικαστήριο *«Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τελωνειακού δικαίου δεν μπορούν να δικαιολογήσουν μια τέτοια προσβολή του δικαιώματος οποιουδήποτε "κατηγορούμενου για ποινικό αδίκημα", κατά την αυτόνομη έννοια αυτής της έκφρασης στο άρθρο 6 (άρθρο 6), να σιωπά και να μην συμβάλλει στην ενοχοποίηση ο ίδιος»*.¹¹⁷

John Murray v. United Kingdom

Ο προσφεύγων συνελήφθη στο Μπέλφαστ της Βόρειας Ιρλανδίας με βάση τον εσωτερικό νόμο που αφορούσε την πρόληψη κατά της τρομοκρατίας αφού πρώτα έλαβε σχετική προειδοποίηση σύμφωνα με τις προβλεπόμενες ποινικές διαδικασίες. Η προειδοποίηση αναφερόταν κυρίως ως προς το

---

¹¹⁶ Funke v. France, App. No.10828/84 (ECtHR, 25/02/1993), par.7-24

¹¹⁷ Ibid. par.44

δικαίωμα του να παραμείνει σιωπηλός και της δυνατότητας του δικαστηρίου να εξαγάγει επιβαρυντικά συμπεράσματα από την παράλειψη του να αναφέρει οτιδήποτε το οποίο ενδέχεται να επικαλεστεί στη δίκη στα πλαίσια της υπερασπιστικής του γραμμής το οποίο βάσει κοινής λογικής θα αναμένετο να το πράξει κατά την ανάκριση.¹¹⁸ Τόσο κατά την ανακριτική διαδικασία όσο και κατά την ενώπιον του δικαστηρίου ακροαματική διαδικασία, ο προσφεύγων επέλεξε να παραμείνει σιωπηλός. Με το πέρας της ακροαματικής διαδικασίας, διεφάνη ότι το δικαστήριο είχε μεταξύ άλλων εξαγάγει αρνητικά συμπεράσματα από την άρνηση του κατηγορούμενου να καταθέσει ενώπιον του δικαστηρίου. Ο Murray εν τέλει καταδικάστηκε για υποβοήθηση σε βοήθεια και υποκίνηση σε ψευδή φυλάκιση πληροφοριοδότη αστυνομικού και φυλακίστηκε σε οκταετή φυλάκιση.¹¹⁹ Εν συνεχεία προσέφυγε στο Εφετείο της Βόρειας Ιρλανδίας χωρίς οποιοδήποτε αποτέλεσμα.¹²⁰

Στην προσφυγή του στο ΕΔΔΑ, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε μεταξύ άλλων την παραβίαση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και του δικαιώματος της σιωπής και της μη αυτοενοχοποίησης. Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι βάσει των εσωτερικών διατάξεων επί των οποίων δύναται να εξαχθούν ενοχοποιητικά συμπεράσματα λόγω της σιωπηρής του στάσης, ισοδυναμούσε με παραβίαση του δικαιώματος στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίηση και επιπλέον της αρχής που επιβάλλει ότι το βάρος απόδειξης της ενοχής του κατηγορούμενου έχει η κατηγορούσα αρχή χωρίς την οποιαδήποτε συνδρομή του κατηγορούμενου προς τούτο, δηλώνοντας ότι τα αναφερόμενα δικαιώματα είναι απόλυτα και δεν επιδέχονται οποιουσδήποτε περιορισμούς. Περαιτέρω, ισχυρίστηκε ότι το ίδιο το γεγονός της σιωπής από τον κατηγορούμενο δεν θα έπρεπε να λαμβάνεται υπόψη ως ενοχοποιητικό στοιχείο είτε αυτό εξασκείται κατά την ανακριτική διαδικασία είτε κατά τη διάρκεια της δίκης το οποίο τείνει να ανατρέπει παράλληλα το τεκμήριο της αθωότητας.¹²¹

---

¹¹⁸ John Murray v. The United Kingdom, App. No.18731/91 (ECtHR, 08/02/1996), par.11-16

¹¹⁹ Ibid. par.17-22

¹²⁰ Ibid. par.26

¹²¹ Ibid. par.41

Το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι το δικαίωμα σιωπής «βρίσκεται στο επίκεντρο της έννοιας της δίκαιης διαδικασίας σύμφωνα με το άρθρο 6» και ότι «παρέχοντας στον κατηγορούμενο προστασία έναντι αθέμιτου εξαναγκασμού από τις αρχές, αυτές οι ασυλίες συμβάλλουν στην αποφυγή δικαστικών σφαλμάτων και στην εξασφάλιση των στόχων του άρθρου 6». Περαιτέρω, στην απόφαση του Δικαστηρίου έχουν προκύψει τα εξής συμπεράσματα: α. το Δικαστήριο έχει την υποχρέωση σε κάθε περίπτωση να εξετάσει τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης στο βαθμό που αυτό δύναται να προσδιορίσουν τι συνιστά στη συγκεκριμένη περίπτωση εξαναγκασμός, β. η σιωπή του κατηγορούμενου δεν μπορεί να αξιοποιηθεί από το εθνικό δικαστήριο εναντίον του κατά τη διάρκεια της δίκης, γ. η καταδίκη του κατηγορούμενου δεν μπορεί να στηριχθεί αποκλειστικά στην απόφαση του να παραμείνει σιωπηλός σε οποιοδήποτε στάδιο των διαδικασιών, δ. το εθνικό δικαστήριο δεν εμποδίζεται από το να λαμβάνει υπόψη του το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος παραμένει σιωπηλός ιδιαίτερα εάν οι περιστάσεις θα επέβαλλαν κάποιας μορφής εξηγήσεις, ε. το δικαίωμα στη σιωπή δεν είναι απόλυτο,¹²² στ. δεν αποκλείεται η απόφαση του κατηγορούμενου να παραμείνει σιωπηλός να ληφθεί αρνητικά ιδιαίτερα κατά το στάδιο αξιολόγησης της εναντίον του μαρτυρίας.

Το Δικαστήριο στην παρούσα υπόθεση συγκρίνει τα ενώπιον του δεδομένα και εξετάζει εάν συνάδουν με δεδομένα της υπόθεσης *Funke* διαχωρίζοντας τις δύο υποθέσεις προβάλλοντας ως βασικό κριτήριο την ύπαρξη εξαναγκασμού ή όχι. Το Δικαστήριο, διευκρινίζει ότι ο εξαναγκασμός σε παροχή πληροφοριών ή δηλώσεων ή στοιχείων τα οποία έχουν τη δυνατότητα να οδηγήσουν σε καταδικαστική απόφαση, έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με το δικαίωμα του κατηγορούμενου σε μη αυτοενοχοποίηση ως ακριβώς συνέβη στη *Funke*. Αντιθέτως, στην *Murray* το Δικαστήριο δεν έχει εντοπίσει τέτοια στοιχεία ώστε να συμπεράνει ότι ο κατηγορούμενος έχει εξαναγκαστεί να πράξει με οιοδήποτε τρόπο ως προς τη ζημία του. Διαπιστώνει ακόμα ότι ο κατηγορούμενος ενημερώθηκε δεόντως για τα δικαιώματά του και επέλεξε να ασκήσει αυτά κατ' επιλογήν¹²³ και επιπλέον η καταδίκη του από το

---

¹²² Ibid. par.46-47

¹²³ Ibid. par.49-50

εθνικό δικαστήριο είναι βασισμένη σε ανεξάρτητη μαρτυρία και δεν στηρίχθηκε στην απόφαση του να σιωπήσει.¹²⁴ Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι ως προς το ζήτημα του κατά πόσο παραβιάστηκε το δικαίωμα του προσφεύγοντος σε δίκαιη δίκη βάσει του άρθρου 6 παρ. 1 και 2 της Σύμβασης, δόθηκε αρνητική απάντηση.¹²⁵

Saunders v. United Kingdom

Στην υπόθεση Saunders, ο προσφεύγων βρετανός υπήκοος, αντιμετώπιζε σύνολο εταιρικών αδικημάτων. Σύμφωνα με τον εθνικό περί Εταιρειών Νόμο του 1985 άρθρο 434 παρ.5, «*Απάντηση που δόθηκε από πρόσωπο σε ερώτηση που του υποβάλλεται κατά την άσκηση των εξουσιών που ανατίθενται από το παρόν τμήμα...μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αποδεικτικό στοιχείο εναντίον του.*»». Περαιτέρω στον ίδιο νόμο στο άρθρο 436 προβλεπόταν ότι εάν πρόσωπο το οποίο κλητεύθηκε να δώσει απαντήσεις ή να προσκομίσει αιτούμενα από τους επιθεωρητές βιβλία ή έγγραφα, η άρνηση αυτή θα δοθεί εγγράφως στο δικαστήριο και το δικαστήριο θα επιβάλει ποινή στον κατηγορούμενο για περιφρόνηση του δικαστηρίου υπό μορφή προστίμου ή φυλάκισης μέχρι δύο έτη.¹²⁶ Ο προσφεύγων καταδικάστηκε σύμφωνα με τις κατηγορίες τις οποίες αντιμετώπιζε στη βάση διαφόρων στοιχείων και των απαντήσεων που είχε δώσει στους ανακριτές της υπόθεσης.¹²⁷

Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι η εξαναγκαστική φύση της διαδικασίας παροχής απαντήσεων και στοιχείων κατά την ανακριτική διαδικασία και ότι αυτές αξιοποιήθηκαν ως αποδεικτικά στοιχεία προς απόδειξη της ενοχής του, παραβίασε το δικαίωμα του σε δίκαιη δίκη όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ.1 της Σύμβασης και συγκεκριμένα του δικαιώματος σε μη εξαναγκασμό παροχής δηλώσεων ή στοιχείων τα οποία θα οδηγήσουν σε ενοχοποίηση. Ισχυρίστηκε επίσης παραβίαση του άρθρου 6 παρ.2 και του τεκμηρίου αθωότητας.¹²⁸

---

¹²⁴ Ibid. par.54

¹²⁵ Ibid. par.58

¹²⁶ Saunders v. United Kingdom, App. No.19187/91 (ECtHR, 17/12/1996), par.48-49

¹²⁷ Ibid. par.33-34

¹²⁸ Ibid. par.60-61

Το Δικαστήριο στην απόφαση του αναφέρει ότι το δικαίωμα ενός προσώπου σε μη αυτοενοχοποίηση είναι άμεσα συνυφασμένο με το τεκμήριο της αθωότητας και δεν μπορεί να διαφοροποιείται στη βάση της ιδιαίτερης φύσης των αδικημάτων. Η προσκόμιση από τον προσφεύγοντα μαρτυρικού υλικού το οποίο από τη φύση του είναι ενοχοποιητικό και επιζήμιο και το οποίο παρασχέθηκε εξαναγκαστικά συνεπάγεται σύμφωνα με το Δικαστήριο ως εν γένει καταπιεστική ώστε να έχει μειώσει «ουσιαστικά την ικανότητα του κ. Saunders να υπερασπιστεί τον εαυτό του έναντι των ποινικών κατηγοριών που αντιμετώπιζε, αποστερώντας του έτσι μια δίκαιη δίκη».¹²⁹

Επιπλέον επισημαίνεται ότι το δικαίωμα του κατηγορούμενου για μη αυτοενοχοποίηση «προϋποθέτει ότι η κατηγορούσα αρχή σε μια ποινική υπόθεση επιδιώκει να αποδείξει την υπόθεσή της εναντίον του κατηγορουμένου χωρίς να καταφύγει σε αποδεικτικά στοιχεία που αποκτήθηκαν με μεθόδους εξαναγκασμού ή καταπίεσης κατά παράβαση της βούλησης του κατηγορουμένου. Υπό αυτή την έννοια το δικαίωμα συνδέεται στενά με το τεκμήριο αθωότητας που περιέχεται στο άρθρο 6 παρ . 2 της Σύμβασης (άρθ. 6-2)» επιβεβαιώνοντας ουσιαστικά τις θέσεις του προσφεύγοντος.¹³⁰ Το δικαίωμα αυτό είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την υποχρέωση των κατήγορων να αναγνωρίζουν ότι ο κατηγορούμενος μπορεί και έχει δικαίωμα να παραμένει σιωπηλός κατά τις ανακριτικές διαδικασίες και ότι εφόσον τέτοιο δικαίωμα ασκείται, η ενοχή του θα πρέπει να αποδεικνύεται με ενοχοποιητικά στοιχεία τα οποία λαμβάνονται ανεξάρτητα της βούλησης του και δεν είναι αποτέλεσμα εξαναγκασμού.¹³¹

Το Δικαστήριο εξετάζοντας την υπόθεση υπό τις δικές της ιδιαίτερες περιστάσεις, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το δικαίωμα του προσφεύγοντος σε δίκαιη δίκη βάσει του άρθρου 6 παρ.1 παραβιάστηκε ως προς συναφές δικαίωμα για μη αυτοενοχοποίηση. Η εξαναγκαστική φύση της διαδικασίας για κατάθεση ενώπιον των ανακριτικών αρχών και η παροχή μαρτυρικού υλικού υπό το

---

¹²⁹ Ibid. par.65

¹³⁰ Ibid. par.68

¹³¹ Ibid. par.69

φόβο ποινικών κυρώσεων συνιστά επέμβαση στην ελεύθερη βούληση του κατηγορούμενου και του δικαιώματος του να σιωπά.¹³²

Serves v. France

Στην παρούσα υπόθεση, ο Serves, Γάλλος υπήκοος, εκτελούσε καθήκοντα λοχαγού στο γαλλικό στρατό στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία. Το 1988 στα πλαίσια αποστολής έρευνας με διοικητή τον προσφεύγοντα και άλλους στρατιώτες άλλων διμοιριών πυροβόλησαν και εν τέλει σκότωσαν ντόπιους λαθροθήρες τους οποίους προσπάθησαν να απωθήσουν. Ο προσφεύγων πληροφορούμενος για τα περιστατικά διέταξε τους εμπλεκόμενους να μην αποκαλύψουν τα γεγονότα. Μετά από φημολογίες ανώτεροι αξιωματικοί διέταξαν έρευνα για τα περιστατικά και το θέμα παραπέμφθηκε για εξέταση από τις εισαγγελικές αρχές του Παρισιού.¹³³

Εναντίον των υπευθύνων διατάχθηκε αρχικά έρευνα το 1988 και κατηγορήθηκαν για ανθρωποκτονία, ωστόσο το κατηγορητήριο απορρίφθηκε για λόγους παρατυπιών και ελλείψεις στις διαδικασίες. Αργότερα το 1989, δεύτερη ποινική δίωξη κινήθηκε εναντίον των υπόπτων χωρίς τον προσφεύγοντα να συμπεριλαμβάνεται στο κατηγορητήριο. Κατά τη διάρκεια των διαδικασιών ο Serves κλήθηκε σε διάφορες ημερομηνίες να δώσει μαρτυρία. Αρνούμενος να δώσει όρκο και να μαρτυρήσει χωρίς να δώσει εξηγήσεις επικαλούμενος στην προσφυγή του είχε κάθε δικαίωμα να το πράξει καθότι σε αντίθετη περίπτωση οι δηλώσεις του θα οδηγούσαν στην ενοχοποίηση του. Σύμφωνα με τον εφαρμοζόμενο ποινικό κώδικα, μάρτυρας ο οποίος κλητεύεται ενώπιον δικαστηρίου, υποχρεούται να ορκιστεί και να καταθέσει. Η άρνηση του να το πράξει υπόκειται σε χρηματικό πρόστιμο. Ο προσφεύγων άσκησε έφεση επί των ποινών η οποία απορρίφθηκε, με το εφετείο να κρίνει την απόφαση για επιβολή χρηματικού προστίμου ως νόμιμη καθότι ως μάρτυρας σύμφωνα με τον εθνικό νόμο είχε υποχρέωση να εμφανιστεί, να καταθέσει ενόρκως και να απαντήσει στις ερωτήσεις που του

---

¹³² Ibid. par.71

¹³³ Serves v. France, App. No.82/1996/671/893 (ECtHR, 20/10/1997), par.7-14

τίθεντο. Το 1992 εναντίον του προσφεύγοντα και άλλων εμπλεκομένων κινήθηκε εκ νέου ποινική διαδικασία όπου εν συνεχεία καταδικάστηκαν για το αδίκημα της συνέργειας σε φόνο.¹³⁴

Στην προσφυγή στο ΕΔΑΔ, ο Serves ισχυρίστηκε μεταξύ άλλων ότι οι χρηματικές ποινές που επιβλήθηκαν λόγω της απόφασης του να μην ορκιστεί και δώσει μαρτυρία αποτελούσε παραβίαση του δικαιώματος του στη μη αυτοενοχοποίηση όπως αυτό ενυπάρχει στο άρθρο 6 παρ.1 της Σύμβασης.¹³⁵ Το Δικαστήριο αναγνωρίζει αρχικά ότι η αυτονομία του άρθρου 6 της Σύμβασης ανεξάρτητα του γεγονότος ότι η κλήτευση του προσφεύγοντος για παροχή μαρτυρίας δεν διαφαίνεται εκ πρώτης όψεως ως ποινική δίωξη, ωστόσο το γεγονός ότι η μη συμμόρφωση δύναται να οδηγήσει σε ποινικές κυρώσεις οι οποίες δύνανται να επηρεάσει την κατάσταση του προσώπου, οδηγεί στο να αποδεχθεί ότι η διαδικασία εμπίπτει στα πλαίσια του άρθρου 6 παρ.1 και της δικαιοδοσία του Δικαστηρίου.¹³⁶

Το Δικαστήριο στη συγκεκριμένη υπόθεση περιορίστηκε στο να εξετάσει κατά πόσο η υποχρέωση του προσφεύγοντα με βάση τον κώδικα ποινικής δικονομίας να δώσει όρκο και να δώσει μαρτυρία ισοδυναμούσε με εξαναγκασμό σε μαρτυρία και κατ' επέκταση σε παραβίαση του δικαιώματος του στην μη αυτοενοχοποίηση. Παρόλο που το Δικαστήριο αναγνωρίζει τη λογική συνοχή η οποία υποστηρίζει την πράξη του προσφεύγοντος να παραμείνει σιωπηλός κατά τη διάρκεια της ανακριτικής διαδικασίας και ως μάρτυρας δικαστηρίου και ότι ενδεχομένως οι δηλώσεις του να καταστούν ενοποιητικές, εντούτοις θεωρεί ότι αυτό δεν συνιστά παραβίαση του δικαιώματος. Συγκεκριμένα επί του θέματος αναφέρει: «...ο όρκος είναι μια πανηγυρική πράξη με την οποία ο ενδιαφερόμενος αναλαμβάνει ενώπιον του ανακριτή να πει...«όλη την αλήθεια και τίποτα άλλο παρά την αλήθεια». Η υποχρέωση ενός μάρτυρα να ορκιστεί και οι ποινές που επιβάλλονται για παράλειψη απάντησης στα ερωτήματα που τίθενται, συνεπάγεται ένα βαθμό εξαναγκασμού, ο τελευταίος έχει σχεδιαστεί για να

---

¹³⁴ Ibid. par.17-29

¹³⁵ Ibid. par.37-38

¹³⁶ Ibid. par.42

διασφαλίζει ότι οποιεσδήποτε δηλώσεις που γίνονται στον δικαστή είναι αληθείς και όχι για να αναγκάζουν τους μάρτυρες να καταθέσουν». ¹³⁷

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κρίνοντας την υπόθεση με βάση τις ιδιαίτερες της περιστάσεις οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι παρόλο που εκ πρώτης όψεως διαφαίνεται να υπάρχει το στοιχείο του εξαναγκασμού το οποίο δύναται να συναχθεί το συμπέρασμα ότι παραβιάζεται το δικαίωμα σε μη αυτοενοχοποίηση, εντούτοις, αναγνωρίζει την υποχρέωση για όρκο προς διασφάλιση της αλήθειας του περιεχομένου της μαρτυρίας. Η θέση του Δικαστηρίου προβάλλεται με την αίρεση ότι οι ποινές είναι τέτοιας φύσεως, οι οποίες εκ των πραγμάτων δεν συνιστούν εξαναγκασμό. Όπως αναφέρθηκε «...τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στον κ. *Serves* δεν συνιστούσαν μέτρο ικανό να τον εξαναγκάσει να αυτοενοχοποιηθεί, καθώς είχαν επιβληθεί πριν από την εμφάνιση τέτοιου κινδύνου. Κατά συνέπεια, δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1» ¹³⁸

Heaney and McGuinness v. Ireland

Οι προσφεύγοντες συνελήφθησαν ως ύποπτοι για έκρηξη σε σημείο ελέγχου του βρετανικού στρατού η οποία είχε ως αποτέλεσμα των θάνατο στρατιωτών και ενός πολίτη. Η Ιρλανδική αστυνομία συνέλαβε και έθεσε υπό κράτηση τους προσφεύγοντες ως ύποπτους σύμφωνα με το άρθρο 30 του Νόμου περί Παραβάσεων κατά του Κρατικού Νόμου του 1939. ¹³⁹ Οι ύποπτοι κατά την κράτηση τους προειδοποιήθηκαν από τους αστυνομικούς και συγκεκριμένα ότι δεν είχαν υποχρέωση να πουν οτιδήποτε εκτός εάν ήθελαν να το πράξουν και αν το πράξουν, οτιδήποτε θα είχε λεχθεί θα καταγραφόταν και δυνατόν να χρησιμοποιηθεί εναντίον τους και παράλληλα προειδοποιήθηκαν για την υποχρέωση τους να λογοδοτήσουν για τις μετακινήσεις τους. Η άρνηση τους για το δεύτερο θα συνεπαγόταν ποινικών κυρώσεων σύμφωνα με το νόμο. ¹⁴⁰ Οι προσφεύγοντες δικάστηκαν από το Ειδικό Δικαστήριο του Δουβλίνου και καταδικάστηκαν βάσει του αδικήματος για παράλειψη

---

¹³⁷ Ibid. par.47

¹³⁸ Ibid. par.47

¹³⁹ Heaney and McGuinness v. Ireland, App. No.34720/97, (ECtHR, 21/03/2001), par.9

¹⁴⁰ Ibid. par.10

λογοδότησης ως προς τις μετακινήσεις τους για τα οποία αρνήθηκαν να απαντήσουν κατά την ανάκριση και τους επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης 6 μηνών.¹⁴¹ Ακολούθως οι προσφεύγοντες αμφισβήτησαν την απόφαση του δικαστηρίου με όλα τα μετέπειτα αιτήματα τους να απορρίπτονται.¹⁴²

Στην προσφυγή τους, οι προσφεύγοντες υποστήριζαν ότι ενώ αρχικά είχαν προειδοποιηθεί για το δικαίωμα τους να παραμείνουν σιωπηλοί, αυτό αντικρούετο από την προειδοποίηση ότι εάν δεν δώσουν συγκεκριμένες πληροφορίες, αυτό θα ισοδυναμούσε με ποινική καταδίκη και ως εκ τούτου εξάσκησαν το δικαίωμα τους να παραμείνουν σιωπηλοί σε κάθε περίπτωση.¹⁴³ Περαιτέρω, οι προσφεύγοντες επικαλέστηκαν την παραβίαση του άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης καθότι τους επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης επικαλούμενοι τα δικαιώματα τα οποία προκύπτουν από το άρθρο και επιπλέον ότι η επίκληση στο δικαίωμα της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης θα πρέπει να συναρτάται με το τεκμήριο της αθωότητας όπου οι κατηγορούμενοι θα πρέπει να θεωρούνται αθώοι μέχρι αποδείξεως του αντιθέτου.¹⁴⁴

Το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι οι προσφεύγοντες έλαβαν αντικρουόμενες βεβαιώσεις κατά την ανακριτική διαδικασία αναγνωρίζοντας εκ των προτέρων ότι οι δηλώσεις τους δυνατόν να αξιοποιηθούν εναντίον τους κατά τη δικαστική διαδικασία.¹⁴⁵ Συνεπώς, η αβεβαιότητα η οποία είχε δημιουργηθεί στους ανακρινόμενους οδηγεί στην καταστρατήγηση της «ουσίας των δικαιωμάτων σιωπής και κατά της αυτοενοχοποίησης που εγγυάται το άρθρο 6. της Σύμβασης».¹⁴⁶ Περαιτέρω το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το δικαίωμα της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης δεν μπορεί να παραβιάζεται κατ' επίκληση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας όταν ο εσωτερικός νόμος «εξαλείφει την ίδια την ουσία των δικαιωμάτων των αιτούντων στη σιωπή και κατά της αυτοενοχοποίησης που εγγυάται το Άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης».¹⁴⁷

---

¹⁴¹ Ibid. par.11-12

¹⁴² Ibid. par.13-16

¹⁴³ Ibid. par.35

¹⁴⁴ Ibid. par.39-41

¹⁴⁵ Ibid. par.53

¹⁴⁶ Ibid. par.54

¹⁴⁷ Ibid. par.58

Weh v. Austria

Ο προσφεύγων, Αυστριακός υπήκοος ιδιοκτήτης οχήματος, κλήθηκε από αρμόδια αρχή να καταβάλει ποσό προστίμου λόγω υπέρβασης ταχύτητας. Η ποινή προστίμου δεν καταβλήθηκε και εν συνεχεία κινήθηκε ποινική διαδικασία εναντίον του προσφεύγοντος κατά την οποία διατάχθηκε ως ιδιοκτήτης να αποκαλύψει τα στοιχεία του προσώπου που χρησιμοποίησε το όχημα. Τα στοιχεία τα οποία παρασχέθηκαν ήταν ανακριβή και εναντίον του επιβλήθηκαν διάφορες ποινές προστίμου σύμφωνα με τον περί μηχανοκίνητων οχημάτων νόμο με τις διάφορες μετέπειτα προσφυγές του να απορρίπτονται και εν συνεχεία προσέφυγε στο ΕΔΑΔ.¹⁴⁸

Το Δικαστήριο αναφέρει ότι το δικαίωμα στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίηση δεν είναι απόλυτο και δεν συνεπάγεται αυτόματα απαγόρευση χρήσης υποχρεωτικών εξουσιών παροχής πληροφοριών εκτός των πλαισίων των ποινικών διαδικασιών.¹⁴⁹ Προσθέτει επίσης ότι «...οι υποχρεώσεις ενημέρωσης των αρχών αποτελούν κοινό χαρακτηριστικό των έννομων τάξεων των Συμβαλλόμενων Κρατών και μπορεί να αφορούν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων (βλ., για παράδειγμα, ως προς την υποχρέωση αποκάλυψης της ταυτότητάς του στην αστυνομία σε ορισμένες περιπτώσεις, *Vasileva κατά Δανίας*, αρ. 52792/99, § 34, 25 Σεπτεμβρίου 2003)».¹⁵⁰

Επί της συγκεκριμένης υπόθεσης γίνεται ειδική αναφορά στο γεγονός ότι εναντίον του προσφεύγοντος δεν κινήθηκαν ποινικές διαδικασίες και δεν αναμενόταν ότι θα κινούνταν διαδικασίες εναντίον του καθότι δεν υπήρχαν οποιαδήποτε στοιχεία που να τον ενοχοποιούν. Η υποχρέωση του περιοριζόταν ως ο εγγεγραμμένος ιδιοκτήτης του οχήματος να παράσχει πληροφορίες ως προς τον χρήστη αυτού, και το Δικαστήριο δεν μπορεί να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η κλήτευση του προσφεύγοντος να δώσει τις αιτούμενες πληροφορίες είχαν ως αποτέλεσμα να θεωρηθεί ότι βρίσκεται υπό δίωξη για το αδίκημα της υπέρβασης ταχύτητας. Η υποχρέωση του περιοριζόταν στο να δώσει στοιχεία του χρήστη

---

¹⁴⁸ *Weh v. Austria*, App. No.38544/97 (ECtHR, 08/07/2004), par.10-23

¹⁴⁹ *Ibid.* par.44

¹⁵⁰ *Ibid.* par.45

του οχήματος του.¹⁵¹ Συμπερασματικά, το Δικαστήριο δεν αποφαινεται υπέρ του προσφεύγοντος καθότι δεν υπάρχει επαρκής διασύνδεση μεταξύ της υποχρέωσης του βάσει του νόμου για παροχή πληροφόρησης και του ενδεχομένου ότι ο προσφεύγων θα αντιμετωπίσει ποινική δίωξη ως παραβάτης ορίου ταχύτητας ώστε να θεωρηθεί ότι η παροχή πληροφοριών θα οδηγούσε στην αυτοενοχοποίηση του.¹⁵²

Shannon v. The United Kingdom

Ο προσφεύγων διατηρούσε λέσχη στο Μπέλφαστ επί της οποίας οικονομικοί ερευνητές πραγματοποίησαν έρευνα το 1997 όπου περισυλλέγησαν διάφορα έγγραφα και στη συνέχεια αφού έγινε σχετική συνέντευξη από τους ερευνητές κατηγορήθηκε για οικονομική απάτη. Σε μετέπειτα χρόνο, ο προσφεύγων κλήθηκε ξανά να παραστεί ενώπιον των οικονομικών ανακριτών στα πλαίσια διερεύνησης άλλων οικονομικών αδικημάτων. Μετά από αλληπάλληλες συνεντεύξεις οι οποίες δόθηκαν στους ερευνητές, και αφού ο προσφεύγων κλήθηκε ξανά να το πράξει, ο δικηγόρος του ανέφερε στους ανακριτές μέσω επιστολής του ότι ο πελάτης του δεν προτίθεται να παρευρεθεί στη συνέντευξη για να απαντήσει στις ερωτήσεις που θα του τίθεντο καθότι κάτι τέτοιο θα συνεπαγόταν με αποκάλυψη της υπεράσπισης του στην εκκρεμούσα ποινική διαδικασία εναντίων του. Αποτέλεσμα της απόφασης του να μην παραστεί στη συνέντευξη ήταν ο προσφεύγων να κατηγορηθεί για το αδίκημα της παράλειψης της παράστασης του χωρίς εύλογη αιτία ως η υποχρέωση του σύμφωνα με το σχετικό διάταγμα με αποτέλεσμα να καταδικαστεί.¹⁵³

Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε παραβίαση του άρθρου 6 της Σύμβασης και του δικαιώματος του να μην αυτοενοχοποιείται ως αποτέλεσμα της δίωξης του για παράληψη συμμετοχής στην ανακριτική

---

¹⁵¹ Ibid. par.53-54

¹⁵² Ibid. par.56

¹⁵³ Shannon v. The United Kingdom, App. No.6563/03 (ECtHR, 04/01/2006), par.7-22

διαδικασία επικαλούμενος ότι οι δηλώσεις του θα λειτουργούσαν ενοχοποιητικά σε παράλληλη ποινική διαδικασία.¹⁵⁴

Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, η παρούσα υπόθεση διακρίνεται από την *Heaney and McGuinness* και δεν αφορά στην υποχρέωση παροχής πληροφοριών σε μια διαδικασία στην οποία το πρόσωπο δεν βρίσκεται αντιμέτωπο με ποινική δίωξη ώστε να δύνανται να αξιοποιηθούν εναντίον του. Η παραβίαση του δικαιώματος έγκειται στο γεγονός ότι για τον εξαναγκασμό του προσφεύγοντος σε παράσταση στις ανακριτικές αρχές, δεν λήφθηκε υπόψη ότι το περιεχόμενο της συνέντευξης θα είχε ουσιαστικές επιπτώσεις και ενοποιητικό αντίκτυπο για αδικήματα για τα οποία είχε ήδη κατηγορηθεί προηγουμένως.¹⁵⁵ Κατά συνέπεια «*Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η απαίτηση για τον προσφεύγοντα να παραστεί σε συνέντευξη με οικονομικούς ερευνητές και να υποχρεωθεί να απαντήσει σε ερωτήσεις σχετικά με γεγονότα για τα οποία είχε ήδη κατηγορηθεί για αδικήματα δεν ήταν συμβατή με το δικαίωμά του να μην αυτοενοχοποιηθεί. Ως εκ τούτου, υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.*»

Jalloh v. Germany

Το 1993 ο προσφεύγων Γερμανός υπήκοος, συνελήφθη από τέσσερις αστυνομικούς με την υποψία διακίνησης ναρκωτικών. Κατά τη σύλληψη του ο προσφεύγων κατάπιε σακουλάκι το οποίο ενδεχομένως να περιείχε κοκαΐνη. Ακολούθως διατάχθηκε από τον εισαγγελέα η χορήγηση εμετικών. Στο νοσοκομείο ο προσφεύγων αρνήθηκε την λήψη οποιουδήποτε φαρμάκου με αποτέλεσμα να ακινητοποιηθεί από τους αστυνομικούς και να του χορηγηθεί από το γιατρό με σωλήνα δια μέσου της μύτης και ακολούθως στο στομάχι εμετικό σιρόπι με αποτέλεσμα την εξαγωγή του σακουλιού με τα ναρκωτικά. Εναντίον του προσφεύγοντος εκδόθηκε ένταλμα σύλληψης και τέθηκε υπό κράτηση και καταδικάστηκε μετέπειτα σε ένα χρόνο φυλάκιση με αναστολή για το αδίκημα της διακίνησης ναρκωτικών. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι η βιαιότητα της διαδικασίας που ακολουθήθηκε ήταν

---

¹⁵⁴ Ibid. par.26

¹⁵⁵ Ibid. par.38

παράνομη συμπεριλαμβανομένου του μαρτυρικού υλικού που περισυλλέγηκε και είχε ως αποτέλεσμα να του προκληθεί αιμορραγία, οισοφαγικές βλάβες και ερεθισμός στη μύτη, ισχυρισμοί οι οποίοι δεν έγιναν δεκτοί από τα εθνικά δικαστήρια.¹⁵⁶

Μεταξύ άλλων, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε παραβίαση του άρθρου 6 της Σύμβασης καθότι η χρήση αποδεικτικών στοιχείων τα οποία λήφθηκαν ως αποτέλεσμα βίας των αστυνομικών αρχών και τα οποία αξιοποιήθηκαν μετέπειτα στη δίκη, παραβίασαν το δικαίωμα του να μην αυτοενοχοποιείται. Κατά την άποψη του, η παραβίαση του δικαιώματος δεν περιορίζεται στην χρήση εξαναγκαστικών μέσων με σκοπό την παροχή δηλώσεων από τον συνεντευξιαζόμενο αλλά και σε αντικείμενα τα οποία οι ανακριτικές αρχές αποκτούν με τον ίδιο τρόπο δηλαδή δια μέσου του εξαναγκασμού. Επιπλέον, το μαρτυρικό υλικό το οποίο αποκτήθηκε δεν προήλθε από ανεξάρτητη πηγή.¹⁵⁷

Κατά την κρίση του Δικαστηρίου για να διαπιστώσει κατά πόσο έχει παραβιαστεί η ουσία του δικαιώματος θα εξετάζει ειδικότερα «τη φύση και τον βαθμό του καταναγκασμού, την ύπαρξη τυχόν σχετικών διασφαλίσεων στις διαδικασίες και τη χρήση για την οποία χρησιμοποιείται οποιοδήποτε υλικό που λαμβάνεται με τον τρόπο αυτό (βλ., για παράδειγμα, *Tirado Ortiz and Lozano Martin κατά Ισπανίας* (αποφ.), αρ. 43486/98, ECHR 1999 V· *Heaney and McGuinness* , προαναφερθείσα, §§ 51-55 και *Allan* , που προαναφέρθηκε, § 44).»¹⁵⁸ Περαιτέρω, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι αφού έχει κριθεί εκ των προτέρων ότι ο προσφεύγων έχει υποστεί απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 3 της Σύμβασης, συνεπακόλουθα το μαρτυρικό υλικό το οποίο έχει αποκτηθεί ως αποτέλεσμα βασανισμού δεν μπορεί να αξιοποιηθεί για την στοιχειοθέτηση αδικήματος εναντίον του ανεξάρτητα από την αποδεικτική του αξία.¹⁵⁹

Επιπλέον, το Δικαστήριο αναφέρει ότι το δικαίωμα του κατηγορούμενου να μην αυτοενοχοποιείται έχει κατά καιρούς ερμηνευθεί διασταλτικά ώστε η παροχή πραγματικής μαρτυρίας δια μέσω του

---

¹⁵⁶ *Jalloh v. Germany*, App. No.54810/00 (ECtHR, 11/07/2006), par.11-30

¹⁵⁷ *Ibid.* par.90

¹⁵⁸ *Ibid.* par.101

¹⁵⁹ *Ibid.* par.105

εξαναγκασμού να συμπεριλαμβάνεται στην παραβίαση του δικαιώματος.¹⁶⁰ Κατά συνέπεια, το μαρτυρικό υλικό το οποίο έχει αντληθεί από τον κατηγορούμενο με βίαιο τρόπο έγινε κατά παράβαση της βούλησης του. Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα «ότι η επιτρεπόμενη χρήση στη δίκη του προσφεύγοντος αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν από τη βίαιη χορήγηση εμετικών παραβίαζε το δικαίωμά του να μην αυτοενοχοποιηθεί και συνεπώς κατέστησε τη δίκη του στο σύνολό της άδικη»¹⁶¹ κατά παράβαση του άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης.

V. Κριτική κατά του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης

Ένα από τα κυριότερα ερωτήματα το οποίο τίθεται από τους επικριτές της χρήσης του δικαιώματος της σιωπής είναι κατά πόσο δικαιολογείται ένα πρόσωπο το οποίο θεωρεί τον εαυτό του αθώο και το οποίο αντιμετωπίζει ποινικές κατηγορίες να επιλέγει να σιωπά ή να αρνείται να δώσει στοιχεία προς απόδειξη της αθωότητας του. Ως ένα από τα βασικά επιχειρήματα που προωθούνται, αποτελεί και η εισήγηση όπως το δικαίωμα υποστεί λογικούς περιορισμούς και η σιωπή να λαμβάνεται υπόψη στη γενικότερη κρίση του δικαστηρίου για εξαγωγή συμπερασμάτων τα οποία αποσκοπούν στην αποκάλυψη της αλήθειας και γενικότερα τους σκοπούς της δικαιοσύνης.¹⁶² Το δικαίωμα όπως προσφέρεται σήμερα, θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί ερμηνευτικά και να αποσυνδεθεί από το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης καθότι ως υφίσταται, η αλήθεια των γεγονότων παραμερίζεται, προσφέροντας τα μέσα στους ποινικά υπεύθυνους να απαλλάσσονται των ποινικών τους ευθυνών, καταστρατηγώντας τις διαδικασίες και το σύστημα απονομής δικαιοσύνης γενικότερα.¹⁶³ Οι αυξημένες παροχές και διευκολύνσεις στους υπόπτους και κατηγορούμενους τόσο κατά την ανακριτική διαδικασία όσο και κατά την διάρκεια της δίκης, όπως ενημέρωσης, διευκολύνσεων, μετάφρασης, προειδοποιήσεων, δικαίωμα για λήψη νομικών συμβουλών, παράσταση δικηγόρου και τόσες άλλες διασφαλίσεις, δεν δικαιολογεί πλέον την παροχή του δικαιώματος της σιωπής με απόλυτο

---

¹⁶⁰ Ibid. par.111

¹⁶¹ Ibid. par.122

¹⁶² Greer, Steven. "The Right to Silence: A Review of the Current Debate." *The Modern Law Review*, vol. 53, no. 6, 1990, pp. 709–30. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/1096387> (Accessed 12 Nov. 2022), p.710

¹⁶³ Hannah Quirk, *The Rise and Fall of the Right of Silence*, (Routledge, 2018) p.179

τρόπο. Οι εγγυήσεις ότι κάθε πρόσωπο θα τύχει απόλυτου σεβασμού της σωματικής και ψυχικής του ακεραιότητας κατά τις διαδικασίες αποτελεί επαρκή αιτιολογία για αναθεώρηση του δικαιώματος με τρόπο που να εξυπηρετεί τους σκοπούς της ορθής απονομής της δικαιοσύνης.¹⁶⁴

Κατά τους επικριτές, το δικαίωμα δεν θα πρέπει να είναι αυστηρό, αλλά θα πρέπει να υπόκειται σε αξιολόγηση στα πλαίσια της λογικής. Ο περιορισμός εξαγωγής συμπερασμάτων έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Ως εκ τούτου ορθό θα ήταν να δύναται τόσο η ανακριτική αρχή όσο και το εκδικάζων δικαστήριο να εξάγουν συμπεράσματα από την αποτυχία του κατηγορούμενου να απαντήσει σε ερωτήσεις όπου θα αναμένετο να απαντήσει και να προσκομίσει μαρτυρία που θα αναμένετο υπό τις περιστάσεις να προσκομίσει. Αυτή η συμπεριφορά του υπόπτου ή κατηγορούμενου δεν θα έπρεπε να μένει απαρατήρητη και πόσο μάλλον ασχολίαστη.¹⁶⁵

Η συμμετοχή του υπόπτου ή του κατηγορούμενου στη διερεύνηση και στοιχειοθέτηση ενός αδικήματος είναι μεν σημαντική και διευκολύνει το έργο των αρμοδίων, ωστόσο δεν αποτελεί μονόδρομο για την καταδίκη ενός προσώπου καθότι παράλληλα αναζητείται εξωγενής και επαρκής μαρτυρία για επίτευξη της καταδίκης. Ως εκ τούτου η δογματική προσέγγιση στο δικαίωμα της σιωπής και η άποψη ότι αυτό θα πρέπει να παραμένει απόλυτο χωρίς να δύναται να αναδιαμορφωθεί είναι λανθασμένη. Υποστηρίζεται ότι η ενάσκηση του δικαιώματος δεν προσφέρει κάτι ιδιαίτερα σημαντικό στην προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου. Αντιθέτως, η άρνηση για συνεργασία με τις ανακριτικές αρχές και σιωπής του υπόπτου ή κατηγορούμενου δεν ισοδυναμεί με αποτυχία προώθησης της υπόθεσης από την κατηγορούσα αρχή και εν τέλει της καταδίκης. Υποστηρίζεται ότι δεν υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ της σιωπής του κατηγορούμενου και της αποτυχίας καταδίκης και ότι ελάχιστο ρόλο διαδραματίζει. Περαιτέρω, παρόλο που ένα δικαστήριο δεν δύναται να εξάγει αρνητικά συμπεράσματα ενοχής λόγω της ενάσκησης του δικαιώματος, δεν υπάρχει καμία

---

¹⁶⁴ Ibid. p.180

¹⁶⁵ Greer, Steven. "The Right to Silence: A Review of the Current Debate." *The Modern Law Review*, vol. 53, no. 6, 1990, pp. 709–30. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/1096387>, (Accessed 12 Nov. 2022), p.717

εγγύηση ότι ενδόμυχα το δικαστήριο να συνάγει εκ προοιμίου συμπέρασμα ενοχής του κατηγορούμενου διαισθανόμενο ότι η χρήση του δικαιώματος έχει τη βάση του στο αίσθημα της ενοχής.¹⁶⁶

Η απεριόριστη χρήση του δικαιώματος τόσο κατά την ανακριτική διαδικασία όσο και κατά τη δικαστική και γενικότερα καθ' όλη τη διάρκεια των διαδικασιών ενέχει το μειονέκτημα για τον κατηγορούμενο ενώ αρχικά να πιστεue ότι η σιωπή θα επενεργούσε θετικά στην υπόθεση του, ενδέχεται η εξασφάλιση τέτοιας ποιότητας μαρτυρίας από την κατηγορούσα αρχή να τον ενοχοποιήσει και εν τέλει να τον καταδικάσει. Στην απουσία μίας διαφορετικής εκδοχής των γεγονότων η οποία θα παρεχόταν με τη συμμετοχή του κατηγορούμενου, η πιθανότητα καταδίκης είναι αυξημένη και θέτει τον κατηγορούμενο έρμαιο των λάθος επιλογών σε επίπεδο τακτικής.¹⁶⁷

Λαμβάνοντας απόφαση ο ύποπτος να σιωπά κατά την ανακριτική διαδικασία, θα οδηγήσει εκ των πραγμάτων τους ανακριτές στο συμπέρασμα ότι ο ύποπτος προσπαθεί να αποκρύψει την ενοχή του. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι ανακριτές να επικεντρώνουν τη διερεύνηση για τεκμηρίωση της ενοχής του υπόπτου, αφαιρώντας την ευχέρεια για πραγματική ανεύρεση του ενόχου, απολώντας πόρους και σημαντικό χρόνο. Η άποψη αυτή βασίζεται στη λογική ότι, ύποπτος ο οποίος έχει όντως διαπράξει αδίκημα, έχει δύο επιλογές, ή θα παραμείνει σιωπηλός ή θα πει ψέματα. Η επιλογή του ενόχου να παραδεχτεί τη διάπραξη εξαρχής, είναι απομακρυσμένη. Είναι πολύ πιο πιθανόν η παραδοχή του αδικήματος όταν πλέον ενώπιον του κατηγορούμενου παρουσιάζονται αποδείξεις της ενοχής του ή έχει συμφέρον από τη συνεργασία με τις ανακριτικές αρχές αναμένοντας ευνοϊκή μεταχείριση κατά την επιβολή της ποινής.¹⁶⁸

Η περιορισμένη ευχέρεια των ανακριτικών αρχών να λαμβάνουν δηλώσεις υπόπτων για σκοπούς περαιτέρω διερεύνησης, θέτει επίσης σε κίνδυνο την μετέπειτα διερεύνηση της υπόθεσης καθότι στην

---

¹⁶⁶ Ibid. p.712

¹⁶⁷ Ibid. p.713

¹⁶⁸ Bibas, Stephanos, "The Right to Remain Silent Helps Only the Guilty" (2003). Faculty Scholarship at Penn Law. 826. https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/826, (Accessed 10 Nov. 2022), p.423-425

απουσία της εκδοχής του υπόπτου, η ανακριτική αρχή θα αναγκασθεί να αποδεσμεύσει τον κρατούμενο αφού και ο ίδιος γνωρίζει ότι η σιωπή του δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη για περαιτέρω κράτησή του. Σε τέτοια περίπτωση ο ύποπτος θα έχει την ικανότητα να καταστρέψει μαρτυρικό υλικό, να επηρεάσει μάρτυρες, καταρρίπτοντας ή και περιορίζοντας κάθε πιθανότητα τεκμηρίωσης του αδικήματος. Θα δύναται επίσης να διαφύγει της δικαιοδοσία του δικαστηρίου ή ακόμα και να λάβει μέτρα απόκρυψής του. Συνεπώς η ενάσκηση του δικαιώματος προκαλεί πραγματική ζημία στην ορθή και αποτελεσματική διερεύνηση και απονομή της δικαιοσύνης.¹⁶⁹

Ένας από τους μεγαλύτερους επικριτές του δικαιώματος ο *Jeremy Bentham* στη γνωστή του φράση «*Innocence claims the right of speaking as guilt invokes the privilege of silent*», υποστηρίζει ουσιαστικά την κατάργηση του δικαιώματος καθότι για τον ίδιο δεν έχει ουσιαστική χρησιμότητα. Κατά την άποψη του, η δικαστική διαδικασία επιδιώκει την εξαγωγή αντικειμενικών συμπερασμάτων και για την επίτευξη αυτού του σκοπού, απαιτείται ευελιξία στο δίκαιο και όχι στενά δικαικά όρια. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, είναι απαραίτητο η αποφυγή πρακτικών οι οποίες ξεφεύγουν της ουσιαστικής και αντικειμενικής απόδειξης των επίδικων ζητημάτων.¹⁷⁰ Το μέλημα των ενδιαφερομένων στη διαμόρφωση του δικαιώματος θα πρέπει να είναι η αποκάλυψη της αλήθειας και η ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Η απεριόριστη ελευθερία ενός προσώπου να μην συμμετέχει στο ανακριτικό έργο ή στη δίκη, δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντα της δικαιοσύνης ούτε τα συμφέροντα των πραγματικά αθών προσώπων τα οποία με την άρνηση τους να συνεργαστούν, συμμετέχουν στην διαίωνιση μιας παρωχημένης πρακτικής.¹⁷¹

VI. Κριτική υπέρ του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης

Η πεποίθηση των επικριτών του δικαιώματος ότι το εκδικάζων δικαστήριο θα πρέπει να μπορεί να προβαίνει σε σχολιασμό της απόφασης του κατηγορούμενου να σιωπά είτε στο ανακριτικό στάδιο είτε

---

¹⁶⁹ *ibid.* p.427

¹⁷⁰ Steven Greer “The Right to Silence: A Review of the Current Debate.” *The Modern Law Review*, vol. 53, no. 6, 1990, pp. 709–30. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/1096387>, (Accessed 12 Nov. 2022), p.719

¹⁷¹ *Ibid.* p.713

κατά τη διάρκεια της δίκης και συνεπεία αυτού να εξάγει συμπεράσματα, θα έχει ως αποτέλεσμα τον κατακερματισμό των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου και όχι απλά τον εν μέρει εύλογο περιορισμό τους.¹⁷² Το δικαίωμα της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης, αποτελεί ισχυρό αμυντικό όπλο του υπόπτου ή κατηγορούμενου ο οποίος βρίσκεται υπό την εξαναγκαστική βούληση των ανακριτικών οργάνων, διατηρώντας έτσι εν μέρει τις ισορροπίες δυνάμεων μεταξύ πολίτη και κρατικής εξουσίας. Εκ των πραγμάτων, κάθε πρόσωπο το οποίο αντιμετωπίζει ποινική δίωξη, βρίσκεται σε θέση ευάλωτότητας. Η ενάσκηση του δικαιώματος, δεν παρακωλύει το έργο των ανακριτικών αρχών, παρά μόνο περιορίζει τη δυνατότητα εξαγωγής μαρτυρίας εναντίον του ερωτώμενου δια μέσου του προφορικού του λόγου. Οι επ' αυξημένες εξουσίες των ανακριτικών αρχών σε συνάρτηση με την απουσία του δικαιώματος της σιωπής, θα οδηγούσε στην παροχή δηλώσεων από τον κατηγορούμενο οι οποίες θα ήταν δύσκολο να καθοριστεί κατά πόσο οι δηλώσεις είναι αληθείς ή ψευδείς, ιδιαίτερα στα πλαίσια ενός προτύπου εξαναγκαστικής συνεργασίας με τις αρχές. Είναι για αυτό το λόγο που το δικαίωμα παρέχει την ικανότητα στον ύποπτο να αρθρώσει λόγο κατά το χρόνο και έκταση που ίδιος επιθυμεί και όταν είναι σε θέση να το πράξει.¹⁷³

Υπάρχουν πολλοί λόγοι γιατί ένας ύποπτος θα πρέπει να διατηρεί το δικαίωμα της σιωπής ώστε να μην αυτοενοχοποιείται εφόσον διαφαίνεται ότι στην απουσία του, ο ύποπτος θα αναγκαζόταν να υποβάλει εξαναγκαζόμενος τις θέσεις του. Η ανάκριση αποτελεί ψυχοφθόρα διαδικασία στην οποία ο καθένας αντιδρά και συμπεριφέρεται με διαφορετικό τρόπο. Κάτω από πίεση δυνατόν να γίνει παραδοχή γεγονότων τα οποία δεν υφίστανται και ιδιαίτερα σε ένα εξαναγκαστικό ανακριτικό πλαίσιο, η παροχή τέτοιων δηλώσεων χωρίς πραγματικό υπόβαθρο είναι αυξημένη. Η άγνοια, η συναισθηματική φόρτιση, η ευάλωτότητα και η επήρεια στην υποβολή καταστάσεων, λειτουργεί αρνητικά προς τα συμφέροντα του υπόπτου.¹⁷⁴

---

¹⁷² Ibid. p.710

¹⁷³ Ibid. p.713

¹⁷⁴ Ibid. p.713

Το δικαίωμα δεν αποτελεί απλώς μια διαδικαστική πτυχή των ανακρίσεων αλλά το αποτέλεσμα μιας διευρυμένης αντίληψης όχι κατ' ανάγκη δικαιοκούς. Η σύσταση του δικαιώματος είναι αποτέλεσμα αντίληψης της πολυπλοκότητας της ανθρώπινης συμπεριφοράς και η ερμηνεία του δικαιώματος δεν μπορεί να καθορίζεται με δογματισμούς και σταθερές. Απαιτείται διευρυμένη αντίληψη των πραγματικοτήτων που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο των ανακρίσεων γενικότερα. Η ψυχολογική κατάσταση ενός προσώπου, οι χαμηλές αντιστάσεις και η υποβολή καταστάσεων στον ύποπτο χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια, συντελούν σε μία αυξημένη ανάγκη ο ύποπτος να μένει αμέτοχος όταν τέτοια χαρακτηριστικά ενυπάρχουν. Επίσης, η αυστηρή προσήλωση στις λεκτικές διατυπώσεις όταν η σιωπή δεν αποτελεί δικαίωμα, δεν παρέχει εγγυήσεις της ορθότητας του περιεχομένου των δηλώσεων, καθότι ενδεχόμενη παρερμηνεία των λεγομένων και εν συνεχεία κατάρριψη της αξιοπιστίας του κατηγορούμενου θα έχει δυσμενή αποτελέσματα για αυτόν.¹⁷⁵

Η ενάσκηση του δικαιώματος δημιουργεί αυξημένες ευθύνες στις ανακριτικές αρχές για δέουσα διερεύνηση αδικημάτων και της ορθής στοιχειοθέτησης τους. Περιορισμός του δικαιώματος θα οδηγούσε σε μετριότητα και ερασιτεχνισμό, καθότι η υποχρέωση ενός προσώπου να προβάλλει τις θέσεις του σε συνδυασμό με ανακριτικά τεχνάσματα δεν θα ήταν δύσκολο για τον ύποπτο να προβάλλει λανθασμένες θέσεις οι οποίες θα ήταν ζημιογόνες για την υπεράσπιση του με αποτέλεσμα να οδηγηθεί σε λάθος καταδίκη. Συνεπώς, η διατήρηση του δικαιώματος διασφαλίζει την αποτελεσματική διερεύνηση, ενώ παράλληλα τα όσα ο ύποπτος θα έχει εθελούσια αναφέρει θα επιβεβαιώνουν ή θα διαψεύδουν τα ευρήματα της διερεύνησης.¹⁷⁶

Ένα άλλο ζήτημα το οποίο προσφέρει στη χρήση του δικαιώματος το οποίο αντικρούει το επιχείρημα περί παρακώλυσης της ορθής απονομής της δικαιοσύνης είναι ότι το δικαίωμα ελάχιστη σημασία έχει για την ανακριτική αρχή. Ο λόγος είναι ότι η ανακριτική αρχή ως πηγή εξουσίας της παρέχονται μέσα εξαναγκασμού τα οποία δύναται να αξιοποιεί για συλλογή στοιχείων που ενοχοποιούν ή όχι ένα

---

¹⁷⁵ Ibid. p.727

¹⁷⁶ Ibid. p.727

πρόσωπο. Ως εκ τούτου η διαμόρφωση μιας ισχυρής υπόθεσης υπέρ της κατηγορούσας αρχής και εναντίον του κατηγορούμενου, ελάχιστη σημασία έχει κατά πόσο ο κατηγορούμενος συμμετέχει στην υπόθεση καθότι εάν τα στοιχεία συνηγορούν υπέρ της ενοχής του, το ζήτημα της σιωπής θεωρείται επουσιώδες. Είναι επίσης πιο πιθανόν η συλλογή ενοχοποιητικών στοιχείων εναντίον του κατηγορούμενου να τον αναγκάσουν να συνεργαστεί και να παραδεχθεί τη διάπραξη των αδικημάτων παρά το αντίθετο.¹⁷⁷ Περαιτέρω, η απλή ενστικτώδης προσέγγιση ότι ένα πρόσωπο ίσως να είναι ένοχο για το αδίκημα στο οποίο κρίνεται ύποπτος, δεν μπορεί να οδηγήσει με ασφάλεια στο συμπέρασμα ότι όντως υπέχει ευθύνη διάπραξης του αδικήματος. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες για τους οποίους ένας πραγματικά ένοχος ή πραγματικά αθώος θα αθωωθεί ή θα καταδικαστεί αντίστοιχα. Αυτό δεν συνιστά δικαιολογία για παραμερισμό του δικαιώματος καθώς δεν είναι βέβαιο ότι ένας αθώος θα επιλέξει να μιλήσει ή ένας μη αθώος να μη μιλήσει και να πει ψέματα. Απαιτείται η προσέγγιση να είναι πραγματιστική χωρίς δογματισμούς καθότι ενδέχεται να προκληθεί περισσότερη ζημιά στα δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων παρά οφέλη στα σύστημα.¹⁷⁸ Συνεπώς, η ιδέα ότι με την εξάλειψη ή περιορισμό του δικαιώματος θα επιτευχθεί η καταδίκη του κατηγορούμενου και απόδοση δικαιοσύνης σε πρόσωπα τα οποία πραγματικά έχουν διαπράξει αδίκημα είναι ατελέσφορη και δεν μπορεί να εφαρμοστεί πραγματικά.¹⁷⁹

Ο αποκλεισμός του δικαιώματος όχι μόνο δεν θα διευκολύνει το έργο των ανακριτικών αρχών, αντιθέτως θα το δυσκολέψει. Η επιλογή ενός υπόπτου να σιωπά, ο οποίος πραγματικά έχει διαπράξει ένα αδίκημα, σε ένα πλαίσιο εξαναγκαστικής συμμετοχής στην ανάκριση, θα προβεί σε κατασκευασμένες θεωρίες και άλλοι τις οποίες η κατηγορούσα αρχή θα πρέπει να αντικρούσει πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας, αυξάνοντας το ανακριτικό έργο, χρόνο και πόρους. Η προσφυγή στο ψέμα για ένα πρόσωπο το οποίο φαινομενικά πιστεύει ότι ενδέχεται να καταδικαστεί είναι ενδεχομένως

---

¹⁷⁷ Alex Stein, "The Right to Silence Helps the Innocent: A Response to Critics" (November 7, 2008). *Cardozo Law Review*, Vol. 30, No. 1, 2008, *Cardozo Legal Studies Research Paper No. 248*, <https://brooklynworks.brooklaw.edu> (Accessed 12 Nov. 2022), p.1119

¹⁷⁸ *Ibid.* p.1120

¹⁷⁹ *Ibid.* p.1117

μονόδρομος.¹⁸⁰ Αυτό επιβεβαιώνεται από τα αποτελέσματα της θέσπισης του Criminal Justice and Public Order Act 1998 στην Αγγλία, όπου υπό προϋποθέσεις το δικαστήριο δύναται να εξάγει συμπεράσματα λόγω της σιωπής του κατηγορούμενου ή της άρνησης του να απαντήσει σε κρίσιμα ερωτήματα όταν θα αναμένετο να το πράξει. Η συγκεκριμένη ρύθμιση φαίνεται να μην είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα εφόσον οι κατηγορούμενοι αναγκάζονται να προβάλλουν ψέματα με σκοπό να προωθήσουν μία αθωωτική εκδοχή των γεγονότων.¹⁸¹

Η προσφυγή στη σιωπή παρέχει επιπλέον ευκολίες στις ανακριτικές αρχές των οποίων το έργο περιορίζεται επί της ουσίας και όχι σε ψέματα του κατηγορούμενου τα οποία πιθανόν να εισάγουν στην υπόθεση τρίτα αθώα πρόσωπα τα οποία θα βρεθούν να μαρτυρούν ως συγκατηγορούμενοι.¹⁸² Τα πρόσωπα αυτά παρουσιάζονται ως εμπλεκόμενα μέρη στην υπόθεση στην προσπάθεια του κατηγορούμενου να παρουσιάσει μια διαφορετική εκδοχή των γεγονότων προς όφελος του. Σε ένα τέτοιο σενάριο όπου η προβαλλόμενη εκδοχή γεγονότων του πραγματικού ενόχου φαίνεται πειστική, ενώ των τρίτων προσώπων όχι, η χρήση του δικαιώματος από τρίτα και αθώα πρόσωπα, παρέχει ασφάλεια υπέρ των δικών τους δικαιωμάτων και της διασφάλισης ότι δεν θα καταδικαστούν αδικώς.¹⁸³

Το δικαίωμα της σιωπής είναι απόλυτα συμβατό με το αντιπαραθετικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης το οποίο εφαρμόζεται στο κοινοδίκαιο. Δεν αποτελεί απλά ένα δικαίωμα πρακτικής εφαρμογής, αποτελεί άμεση έκφραση του ίδιου του νομικού συστήματος.¹⁸⁴ Η όποια διαφοροποίηση του δικαιώματος ελλοχεύει σοβαρούς κινδύνους διάσπασης του πυρήνα της ποινικής δίκης όπου επί της ουσίας θα μεταφέρει στους ώμους του κατηγορούμενου να αποδείξει την αθωότητα του, κάτι το οποίο θα ήταν εντελώς λάθος. Το κοινοδικαϊκό σύστημα απονομής δικαιοσύνης επιβάλλει ότι το

---

¹⁸⁰ Ibid. p.1129

¹⁸¹ Τάκης Ηλιάδης, Νικόλαος Γ Σάντης, Το δίκαιο της απόδειξης- Δικονομικές και Ουσιαστικές Πτυχές, (β έκδ. Hippasus publ. 2016) σελ.832, Stein (n.173), p.1140

¹⁸² Alex Stein, "The Right to Silence Helps the Innocent: A Response to Critics" (November 7, 2008). Cardozo Law Review, Vol. 30, No. 1, 2008, Cardozo Legal Studies Research Paper No. 248, <https://brooklynworks.brooklaw.edu> (Accessed 12 Nov. 2022), p.1129

¹⁸³ Ibid. p.1116

¹⁸⁴ Hannah Quirk, The Rise and Fall of the Right of Silence, (Routledge, 2018), p.85

βάρος απόδειξης βαραίνει το πρόσωπο το οποίο εγείρει έναν ισχυρισμό, σε αυτή την περίπτωση την κατηγορούσα αρχή, η οποία ισχυρίζεται τη διάπραξη ποινικού αδικήματος. Δεν θα ανέμενε κάποιος ότι ο ύποπτος ή κατηγορούμενος θα όφειλε να συμμετέχει σε αυτή τη διεργασία.¹⁸⁵ Ο ισχυρισμός ότι ο κατηγορούμενος θα πρέπει να συνεισφέρει στην διαδικασία είναι άτοπος και εκτός νομικής πραγματικότητας.¹⁸⁶

Η διευρυμένη αναγνώριση του δικαιώματος παρέχει ασφάλεια κατά τη διάρκεια της ανακριτικής διαδικασίας ότι ο ύποπτος δεν θα υποστεί αθέμιτες πρακτικές για εξαγωγή μαρτυρίας. Παρόλο που οι αστυνομικές αρχές δεν έχουν μόνο την ευθύνη να ασκήσουν ανακριτικό έργο, αλλά έχουν παράλληλα την ευθύνη της διασφάλισης των δικαιωμάτων του υπόπτου, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι κάθε πτυχή της διαδικασίας διεξάγεται από θέση ισχύος του ανακριτή. Η ανάγκη για παραγωγή θετικών αποτελεσμάτων αλλά και κάποιες φορές ο υπέρμετρος ζήλος για εξαγωγή ενοχοποιητικής μαρτυρίας και γενικότερα της εξιχνίασης της υπόθεσης, ενδέχεται να οδηγήσει σε κατάχρηση εξουσίας με αποτέλεσμα τον περιορισμό δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα σιωπής αποτελεί σε κάθε περίπτωση μια από τις ασφαλιστικές δικλίδες ότι ο ύποπτος δεν θα υποστεί τις καταπιεστικές πρακτικές των αρχών προς τη ζημιά του και ότι οι δηλώσεις του και αν αυτές δόθηκαν, ήταν αποτέλεσμα της ελεύθερης του βούλησης.¹⁸⁷

Ο παραμερισμός του δικαιώματος θα οδηγήσει στη διαμόρφωση αντιαστυνομικών και αντιεξουσιαστικών φαινομένων τα οποία θα έχουν ως πηγή, όχι κατ' ανάγκην το ίδιο το δικαίωμα, αλλά γενικότερα τις διευρυμένες εξουσίες των αστυνομικών αρχών. Το φαινόμενο της αποστασιοποίησης του πολίτη από τον κρατικό εξαναγκασμό, στο βαθμό που ήδη αυτός υφίσταται, ενδεχομένως να αυξηθεί και συνεπώς τα πρόσωπα τα οποία δεν είχαν πρόθεση να συνεργαστούν με τις ανακριτικές αρχές, θα συνεχίσουν να το πράττουν σε μεγαλύτερο βαθμό. Συνεπώς, σε τέτοιο

---

¹⁸⁵ Steven Greer "The Right to Silence: A Review of the Current Debate." *The Modern Law Review*, vol. 53, no. 6, 1990, pp. 709–30. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/1096387>, (Accessed 12 Nov. 2022), p.716

¹⁸⁶ Hannah Quirk, *The Rise and Fall of the Right of Silence*, (Routledge, 2018) p.85

¹⁸⁷ *Ibid.* p.85

σενάριο, η καταδίκη ενός προσώπου για χάριν της άρνησης του να συνεργαστεί, δεν φαίνεται να εξυπηρετεί τους σκοπούς της δικαιοσύνης, παρά μόνο τους υποβιβάζει. Παράλληλα, είναι αβέβαιο ποια θα είναι η φύση των αδικημάτων τα οποία θα δημιουργηθούν στην απουσία του δικαιώματος της σιωπής όταν ο στόχος της ποινικής διαδικασίας θα μεταβάλλεται από την τιμωρία του διερευνώμενου ποινικού αδικήματος, στην τιμωρία του κατηγορούμενου για την επιλογή του να σιωπά. Ο κατηγορούμενος, είτε έχει διαπράξει το αδίκημα για το οποίο διερευνάται είτε όχι, η καταδίκη για την μη συνεργασία του είναι σχεδόν βέβαιη.¹⁸⁸ Η εξάλειψη του δικαιώματος θα συνεπάγεται διευρυμένη επέμβαση στις ατομικές ελευθερίες με ενδεχόμενο την υποκατάσταση τους με ιδέες και πρακτικές οι οποίες έρχονται σε ευθεία σύγκρουση με τις αρχές και ιδέες που διέπουν σε μεγάλο βαθμό τις δημοκρατικές κοινωνίες, οι οποίες απαιτούν την ύπαρξη ισορροπιών και διακριτών σχέσεων μεταξύ κράτους και πολίτη.¹⁸⁹

VII. Συμπεράσματα

Το δικαίωμα στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίηση αποτελούν δύο διαφορετικές ερμηνευτικά έννοιες αλλά αλληλεξαρτώμενες μεταξύ τους. Το δικαίωμα στη σιωπή ως ειδικό δικαίωμα λαμβάνει τη μορφή της βούλησης του ατόμου να περιορίσει εν όλω ή εν μέρει την έκφραση του μέσω της ομιλίας και της προστασίας του δικαιώματος από μεθόδους εξαναγκασμού.¹⁹⁰ Παράλληλα, το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης το οποίο εμπερικλείει το δικαίωμα της σιωπής, αφορά την απαγόρευση των μορφών εξαναγκασμού οι οποίες αξιοποιούνται για εξαγωγή μαρτυρίας από τον ύποπτο ή κατηγορούμενο.¹⁹¹ Η καταπίεση που δυνατόν να ασκηθεί έχει ως αποτέλεσμα την παροχή ενοποιητικών δηλώσεων, οι οποίες εκ των πραγμάτων δεν θα παρέχονταν εάν το καταπιεστικό γεγονός δεν είχε λάβει χώρα.¹⁹²

---

¹⁸⁸ Steven Greer “The Right to Silence: A Review of the Current Debate.” *The Modern Law Review*, vol. 53, no. 6, 1990, pp. 709–30. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/1096387>, (Accessed 12 Nov. 2022), p.727

¹⁸⁹ Hannah Quirk, *The Rise and Fall of the Right of Silence*, (Routledge, 2018) p.179

¹⁹⁰ *Ibid.* p.179

¹⁹¹ Doak, J., McGourlay, C., & Thomas, M. *Evidence: Law and Context*, 5th ed. (Routledge, 2018), p.199

¹⁹² *Ibid.* p.210

Το δικαίωμα στη σιωπή και μη αυτοενοχοποίηση σύμφωνα με τις αποφάσεις του ΕΔΑΔ βρίσκεται στον πυρήνα της δίκαιης διεξαγωγής της διαδικασίας ενώ παράλληλα αξιολογεί το δικαίωμα ως σχετικό και μη απόλυτο. Ενώ το ΕΔΑΔ παγιώνει τη αντίληψη του περί της εφαρμογής του δικαιώματος με σκοπό την προστασία του πολίτη από αθέμιτες πρακτικές εντούτοις αυτή η προσέγγιση συγκρούεται με την άποψη του ότι δεν αποκλείει το εθνικό δικαστήριο να εξαγάγει αρνητικά συμπεράσματα από την άσκηση του δικαιώματος από τον κατηγορούμενο.¹⁹³ Το γεγονός ότι το ΕΔΑΔ δεν έχει κατατάξει το δικαίωμα της σιωπής ως ένα απόλυτο δικαίωμα δημιουργεί αβεβαιότητες ως προς το εγγυητικό υπόβαθρο των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου και ιδιαίτερα του τεκμηρίου της αθωότητας, ο οποίος σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να εξασφαλίζει ότι η σιωπή του δεν θα επενεργήσει εναντίον του. Περαιτέρω, η αβεβαιότητα του κατηγορούμενου λόγω και των αντιφατικών προσεγγίσεων δύναται στα πλαίσια της ίδιας αμφισβήτησης να μεταθέσει το βάρος στον κατηγορούμενο να αποδείξει ότι η σιωπή του δεν θα πρέπει να οδηγήσει σε αρνητικά συμπεράσματα, μεταθέτοντας ουσιαστικά το βάρος στον ίδιο να αποδείξει την αθωότητα του.¹⁹⁴

Η προσέγγιση του ΕΔΑΔ ότι δύναται να γίνει εξαγωγή αρνητικών συμπερασμάτων από τη σιωπή του κατηγορούμενου όταν θα αναμένετο από αυτόν να δώσει λογικές εξηγήσεις, φαίνεται να μην εξισορροπείται με την αρχή του ΕΔΑΔ ότι δηλώσεις οι οποίες παρέχονται κατά παράβαση της βούλησης του κατηγορούμενου συνιστούν παραβίαση του άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης¹⁹⁵. Κάθε λογική εξήγηση η οποία θα μπορούσε να δοθεί από έναν κατηγορούμενο για οποιοδήποτε γεγονός για το οποίο ερωτάται, είναι εν δυνάμει ενοχοποιητικό για τον ίδιο. Συνεπώς, διαφαίνεται ότι το ΕΔΑΔ προσεγγίζει το ζήτημα του δικαιώματος περιπτώσιολογικά χωρίς θεμελίωση σταθερών οι οποίες σε κάθε περίπτωση εξαρτώνται από την εξελικτική φύση της νομολογίας.

---

¹⁹³ John Murray v. The United Kingdom, App. No.18731/91 (ECtHR, 08/02/1996)

¹⁹⁴ Τσόλκα Όλγα Β., Το δικαίωμα στην μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο αθωότητας: ζητήματα εφαρμογής τους υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ Ποινικά Χρονικά, τ. ΝΔ, τεύχ. 2, σελ.429-430

¹⁹⁵ Saunders v. United Kingdom, App. No.19187/91 (EHtHR, 17/12/1996)

Το δικαίωμα του κατηγορούμενου να παραμένει σιωπηλός κατά την ανακριτική διαδικασία και κατά την διάρκεια της δίκης έχει λάβει συνταγματική θεμελίωση στην Κυπριακή έννομη τάξη και ως τέτοιο προστατεύεται με τις συνέπειες παραβίασης του να οδηγούν σε συμπέρασμα κακοδικίας και αθώωσης του κατηγορούμενου σε αντίθεση με την προσέγγιση του ΕΔΑΔ το οποίο καθορίζει ότι η εξαγωγή δυσμενών συμπερασμάτων εναντίον του κατηγορούμενου δεν είναι απόλυτο και δεν συνεπάγεται αυτόματη σύγκρουση με το άρθρο 6 παρ.1 της Σύμβασης. Συνεπώς στην κυπριακή έννομη τάξη η προστασία του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης λαμβάνει διευρυμένης και αυστηρότερης προστασίας. Η προσέγγιση αυτή είναι τεχνικά συμβατή με τη Σύμβαση η οποία καθορίζει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη δεν θα πρέπει να θεωρούν ότι οι διατάξεις της περιορίζουν ή αναιρούν την υφιστάμενη προστασία των δικαιωμάτων από το εσωτερικό δίκαιο.¹⁹⁶ Αντιθέτως, εάν το εσωτερικό δίκαιο ρυθμίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα με ευνοϊκότερο τρόπο, το εσωτερικό δίκαιο έχει αυξημένη ισχύ έναντι των αντίστοιχων διατάξεων διεθνών συμβάσεων που αναφέρονται στο ίδιο δικαίωμα.¹⁹⁷

Υπάρχουν αντικρουόμενες προσεγγίσεις ως προς τη χρησιμότητα της ύπαρξης του δικαιώματος. Οι υπερασπιστές του, θεωρούν ότι αποτελεί ένα ευαίσθητο δικαίωμα του οποίου ο παραμερισμός θα οδηγήσει στην παραχώρηση διευρυμένων και μη ελεγχόμενων εξουσιών στις κρατικές αρχές οι οποίες επιδιώκουν γενικότερα τον περιορισμό των δικαιωμάτων προς εξυπηρέτηση πολιτικών και άλλων σκοπιμοτήτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη, όπου Αμερικανική και Βρετανική Κυβέρνηση εξ αφορμής των επιθέσεων, δεν δίστασαν να δικαιολογήσουν τον αποκλεισμό του δικαιώματος της σιωπής, εφαρμόζοντας πρακτικές βασανισμού για εξαγωγή μαρτυρίας από υπόπτους. Βασικό επιχείρημα ήταν ότι η προστασία των πολιτών επιβάλλει λήψη τέτοιων μέτρων. Αν και φάνηκε ότι δεν υπήρχε πρόθεση επαναφοράς του

---

¹⁹⁶ ΕΣΔΑ, «Ευρωπαϊκή Σύμβαση δια την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών» (Ρώμη, 4 Νοεμβρίου 1950), άρθρο 53

¹⁹⁷ Χρήστος Νικ. Σατλάνης, *Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων*, (Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003)

δικαιώματος, το δικαίωμα επανήλθε με την αποκάλυψη των βασανιστηρίων και αφού φυσικά ο περιορισμός είχε εξυπηρετήσει το σκοπό του. Η διάβρωση του δικαιώματος, τερματίστηκε με την Αμερικανική και Βρετανική Κυβέρνηση να τοποθετείται επί του θέματος και να δηλώνει ότι το δικαίωμα είναι απαραίτητο για τη διατήρηση της ανθρώπινης ελευθερίας και αξιοπρέπειας.¹⁹⁸

Η γενικότερη προσέγγιση των υπέρ του δικαιώματος, αναφέρονται στην περιορισμένη σημασία που έχει για την πορεία της ποινικής υπόθεσης. Η συμμετοχή του κατηγορούμενου στη διερεύνηση και εκδίκαση, δεν αποτελεί την σημαντικότερη πτυχή των διαδικασιών, παρά ένα μικρό μόνο μέρος. Η τύχη μιας υπόθεσης εξαρτάται από τη δυναμική ή όχι των αποδεικτικών μέσων που υποστηρίζουν την εκδοχή της κατηγορούσας αρχής η οποία έχει την αποκλειστική ευθύνη να αποδείξει πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας την ενοχή του κατηγορούμενου.¹⁹⁹ Ακόμα και με τη συμμετοχή του κατηγορούμενου στη διαδικασία με δηλώσεις οι οποίες φαίνεται να τον ενοχοποιούν, το περιεχόμενο αυτών, συνεχίζουν να υπόκεινται στον έλεγχο του δικαστηρίου ως προς την ενοποιητική τους ορθότητα.²⁰⁰ Η παρείσφρηση νομικών θεωρήσεων, ξένων προς το κοινοδικαϊκό, έχει διαφανεί ότι δεν έχουν προσφέρει θετικά προς τις διαδικασίες ή το τελικό αποτέλεσμα. Οι τροποποιήσεις που έγιναν στον *Criminal Justice Act 1996*, προτού ακόμα εφαρμοστούν οι τροποποιήσεις για επέμβαση στο δικαίωμα της σιωπής, δέχθηκαν επικρίσεις σχετικά με το σκεπτικό εφαρμογής τους. Η βασική θέση που προβαλλόταν ήταν ότι οι τροποποιήσεις έρχονταν σε σύγκρουση με καλά καθιερωμένες αρχές του κοινοδικαίου και τη γενικότερη φιλοσοφία του που θέλει τον κατηγορούμενο να απολαμβάνει με απόλυτο τρόπο το δικαίωμα στη σιωπή χωρίς σχολιασμό της απόφασης του από ανακριτικές και δικαστικές αρχές. Θεωρήθηκε ξεκάθαρο για πολλούς οι οποίοι παρατηρούσαν το φαινόμενο, ότι η προσέγγιση είχε πολιτικό υπόβαθρο παρά νομικό.²⁰¹

---

¹⁹⁸ Hannah Quirk, *The Rise and Fall of the Right of Silence*, (Routledge, 2018), p.176, 177

¹⁹⁹ Alex Stein, "The Right to Silence Helps the Innocent: A Response to Critics" (November 7, 2008). *Cardozo Law Review*, Vol. 30, No. 1, 2008, Cardozo Legal Studies Research Paper No. 248 <https://brooklynworks.brooklaw.edu> (Accessed 12 Nov. 2022), p.1140

²⁰⁰ Ονησίλλου ν Δημοκρατίας (1991) 2 ΑΑΔ 556

²⁰¹ Doak, J., McGourlay, C., & Thomas, M. *Evidence: Law and Context*, 5th ed. (Routledge, 2018), p.179-182

Αντιθέτως, οι επικριτές του δικαιώματος επικεντρώνονται σε μία ωφελμιστική προσέγγιση για το ίδιο το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης το οποίο θα ευνοηθεί με τον περιορισμό ή και αποκλεισμό του. Για πολλούς θεωρείται ότι ο έλεγχος του εγκλήματος θα επιτευχθεί μέσω του περιορισμού²⁰² ενώ παράλληλα θα παύσει η αξιοποίηση του από τους εγκληματίες οι οποίοι χειραγωγούν τους μηχανισμούς του συστήματος προς το συμφέρον τους.²⁰³ Σημειώνουν ότι το δικαίωμα δεν μπορεί να λαμβάνει ηθικοκοινωνική διάσταση. Στο βαθμό που δυνατόν να υφίσταται, δεν πρέπει να είναι απόλυτο ή άνευ κριτικής ή ικανότητας εξαγωγής συμπερασμάτων. Ο ισχυρισμός ότι ο απεμπολισμός του δικαιώματος παραβιάζει την ιδιωτικότητα και το δικαίωμα της σκέψης και ελεύθερης έκφρασης, δεν μπορεί να υπερβαίνει άλλα πιο σημαντικά δικαιώματα και δη τα δικαιώματα των θυμάτων εγκληματικών πράξεων. Δεν θα πρέπει τα δικά τους δικαιώματα να παραμερίζονται όταν η σιωπή αξιοποιείται σκόπιμα και μεθοδευμένα από τους ενόχους για αποφυγή όποιας ποινικής ευθύνης.²⁰⁴

VIII. Εισηγήσεις

Στα πλαίσια διασφάλισης του δίκαιου χαρακτήρα της ανακριτικής διαδικασίας και της διαβεβαίωσης ότι ο ύποπτος ή κατηγορούμενος απολαμβάνει όλων των δικονομικών του δικαιωμάτων και εγγυήσεων, απαιτείται η αναμόρφωση των ανακριτικών πρακτικών ώστε να περιορίζονται στο ελάχιστο τα φαινόμενα παραβίασης δικαιωμάτων ούτως ώστε να εξασφαλίζεται το δίκαιο της διαδικασίας και ο αντικειμενικός σκοπός που είναι η αποκάλυψη της αλήθειας.²⁰⁵ Η ενάσκηση του δικαιώματος της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης του υπόπτου ή κατηγορούμενου αποτελεί ζήτημα πραγματικό. Στην κυπριακή πραγματικότητα, η όποια αμφισβήτηση ενώπιον του δικαστηρίου και κατά πόσο υπήρξε παραβίαση, αποδεικνύεται κυρίως με τη μαρτυρία των άμεσα εμπλεκόμενων προσώπων τα οποία σε κάθε περίπτωση αποδίδουν την μαρτυρία τους σε υποκειμενικό επίπεδο.

---

²⁰² Hannah Quirk, *The Rise and Fall of the Right of Silence*, (Routledge, 2018) p.175

²⁰³ Ibid. p.48

²⁰⁴ Alex Stein, “The Right to Silence Helps the Innocent: A Response to Critics” (November 7, 2008). *Cardozo Law Review*, Vol. 30, No. 1, 2008, *Cardozo Legal Studies Research Paper No. 248* <https://brooklynworks.brooklaw.edu/cgi/> (Accessed 12 Nov. 2022), p.1122

²⁰⁵ Thomas Weigend, *Should We Search for the Truth, and Who Should Do It*, 36 N.C. J. INT'L L. 389 (2010) <https://scholarship.law.unc.edu/ncilj/vol36/iss2/6> (accessed on 10 Nov. 2022), p.415

Λαμβάνοντας ερεθίσματα από πρακτικές τρίτων χωρών, φαίνεται ότι η χρήση τεχνολογικών μέσων ηχοληψίας ή/και εικονοληψίας κατά την ανακριτική διαδικασία αποτελεί εκ των πραγμάτων αντικειμενική μαρτυρία η οποία δύναται να αξιοποιηθεί και να τεθεί στην κρίση του δικαστηρίου για να αποφανθεί κατά πόσο έχουν παραβιαστεί τα δικονομικά δικαιώματα και εγγυήσεις του ανακρινόμενου.²⁰⁶ Η χρήση τέτοιων τεχνολογικών μέσων μπορούν να αξιοποιούνται και κατά το υπηρεσιακό και το επιχειρησιακό έργο των αστυνομικών αρχών, όπου η βιντεοσκόπηση μίας σύλληψης δύναται να εξακριβώσει κατά πόσο ο πολίτης έχει πληροφορηθεί κατά τη σύλληψη τα δικαιώματα του και το δικαίωμα να παραμένει σιωπηλός. Οι πιο πάνω πρακτικές, θα προσφέρουν αντικειμενικότητα και βεβαιότητα ότι τα δικαιώματα του κατηγορούμενου δεν έχουν παραβιαστεί και η διαδικασία διεξάγεται σε δίκαιο πλαίσιο.

Περαιτέρω, οι παθογένειες οι οποίες παρατηρούνται στο αστυνομικό σώμα απαιτούν να υπάρχει αναθεώρηση και επιτήρηση των πρακτικών που ακολουθούνται από καταρτισμένα και ειδικά για αυτό τον σκοπό πρόσωπα σε διεπιστημονικό επίπεδο. Το ανακριτικό σώμα θα πρέπει να υποβάλλεται σε συνεχή εκπαίδευση ώστε οι ανακριτικές μέθοδοι να λειτουργούν σύννομα στη βάση πρακτικών και εγχειριδίων. Θα ήταν επίσης πολύ χρήσιμο να μπορεί να γίνεται εκ πρώτης όψεως διάκριση των προσώπων τα οποία δυνατόν να χαρακτηριστούν ως ευάλωτα. Σε αυτή την ομάδα προσώπων περιλαμβάνονται μη περιοριστικά, οι ανήλικοι, τα άτομα τα οποία παρουσιάζουν εμφανή νοητική ανικανότητα ή άτομα τα οποία παρουσιάζουν τέτοια χαρακτηριστικά τα οποία θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ευάλωτα. Σε κάθε περίπτωση, απαιτείται εξειδικευμένη εκπαίδευση και ικανότητες.²⁰⁷

---

²⁰⁶ Charles Weisselberg & Stephanos Bibas, Debate, *The Right to Remain Silent*, 159 U. PA. L. REV. PENNUMBRA 69 (2010), https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1056&context=penn_law_review_online (accessed 19 Nov.2022), p.92

²⁰⁷ Ibid. p.92

IX. Επίλογος

Το δικαίωμα της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης αναπτύχθηκε ιστορικά μεταξύ άλλων ως αξίωμα για θρησκευτική ελευθερία και για την ελευθερία του ανθρώπου να μην υποβάλλεται στον εξευτελισμό της υπόστασης του σωματικά και πνευματικά. Πλέον, το δικαίωμα αποτελεί την άμυνα του πολίτη σε ένα σύστημα όπου η ποινική δίωξη αποτελεί προνόμιο του σύγχρονου συγκροτημένου κράτους. Τα δικονομικά δικαιώματα και εγγυήσεις οι οποίες παρέχονται στον ύποπτο ή κατηγορούμενο συμπεριλαμβανομένου της σιωπής, αποτελούν το μέσο για προστασία από την κρατική αυθαιρεσία, την κατάχρηση των διαδικασιών και διατηρούν τις ισορροπίες δυνάμεων μεταξύ πολίτη και κράτους.²⁰⁸ Αποτελεί ένα δικαίωμα το οποίο έχει υποστηρικτές και πολέμιους και συνεπώς δεν πρέπει να θεωρείται ότι χαίρει εκτίμησης και αποδοχής ακόμα και αν έχουν περάσει αιώνες από την εφαρμογή του, ο παραμερισμός του οποίου επιδιώκεται σε ένα πλαίσιο πεποίθησης περί κοινωνικής καθαρότητας. Εν κατακλείδι, το δικαίωμα της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης αποτέλεσε φαινόμενο αντίστασης στον θρησκευτικό εξαναγκασμό το οποίο στη σύγχρονη εποχή έχει μεταβληθεί και διατηρείται ως φαινόμενο αντίστασης στον κρατικό εξαναγκασμό.²⁰⁹

X. Βιβλιογραφία

Βιβλία σε φυσική μορφή

Ανδρουλάκης Ν, *Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης*, 4η έκδ. (Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, 2012)

Dalton M, *The Countrey Justice 273 (Professional Books 1973) (1619)*

Doak, J., Mcgourlay, C., & Thomas, M. *Evidence: Law and Context*, 5th ed. (Routledge, 2018)

Ηλιάδης Τ, Σάντης Ν, *Το δίκαιο της απόδειξης- Δικονομικές και Ουσιαστικές Πτυχές*, (β έκδ. Hippasus publ. 2016)

²⁰⁸ R. Kent Greenawalt, Silence as a Moral and Constitutional Right, 23 Wm. & Mary L. Rev. 15 (1981), <https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol23/iss1/3> (Accessed 13 Nov. 2022), p.46-47

²⁰⁹ Greer, Steven. "The Right to Silence: A Review of the Current Debate." The Modern Law Review, vol. 53, no. 6, 1990, pp. 709–30. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/1096387> (Accessed 12 Nov. 2022), p.716

Loizou Pikis, *Criminal Procedure in Cyprus*, (Proodos Press, Nicosia, Cyprus, 1975)

Παπαδαμάκη Α, *Ποινική Δικονομία, Θεωρία – Πράξη – Νομολογία*, 3η έκδ. (Σάκκουλα 2006)

Σατλάνης Χρ, *Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, (Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003)

Tapper, C., & Cross, R, *Cross and Tapper on evidence*, 12th ed. (Oxford University Press 2007)

Τσόλκα Ο, *Το δικαίωμα στην μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο αθωότητας: ζητήματα εφαρμογής τους υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ*, Ποινικά Χρονικά, τ. ΝΔ, τεύχ. 2

Quirk H, *The Rise and Fall of the Right of Silence*, (Routledge, 2018)

Βιβλία σε ηλεκτρονική μορφή

Alschuler A, *A Peculiar Privilege in Historical Perspective: The Right to Remain Silent*, 94 *Michigan L. Rev.* 2625 (1995), <https://chicagounbound.uchicago.edu/>

Avery M, *You Have a Right to Remain Silent*, 30 *Fordham Urb. L.J.* 571 (2002), <https://ir.lawnet.fordham.edu/>

Bibas S, *The Right to Remain Silent Helps Only the Guilty* (2003). Faculty Scholarship at Penn Law. 826. https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/826

The Editors of Encyclopaedia Britannica, “*Star Chamber*” (*Britannica*, Apr 09, 2019) <https://www.britannica.com/topic/Star-Chamber> accessed 20 September 2022

Greenawalt K, *Silence as a Moral and Constitutional Right*, 23 *Wm. & Mary L. Rev.* 15 (1981), <https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol23/iss1/3>

Greer S, *The Right to Silence: A Review of the Current Debate*, *The Modern Law Review*, vol. 53, no. 6, 1990, pp. 709–30. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/1096387>

Helmholz R, *Origins of the Privilege Against Self-Incrimination: The Role of the European Ius Commune*, 65 *N.Y.U. L.REV* 962 (1990) <https://chicagounbound.uchicago.edu/>

Randal Jr C, *Sir Edward Coke and the Privilege Against Self-Incrimination*, (1956), South Carolina Law Review Vol.8 Iss.4, Article 2, <https://scholarcommons.sc.edu/sclr/vol8/iss4/2>

Stein A, *The Right to Silence Helps the Innocent: A Response to Critics* (November 7, 2008). Cardozo Law Review, Vol. 30, No. 1, 2008, Cardozo Legal Studies Research Paper No. 248, <https://brooklynworks.brooklaw.edu>

Weigend, T *Should We Search for the Truth, and Who Should Do It*, 36 N.C. J. INT'L L. 389 (2010) <https://scholarship.law.unc.edu/ncilj/vol36/iss2/6>

Weisselberg C & Bibas S, Debate, *The Right to Remain Silent*, 159 U. PA. L. REV. PENNUMBRA 69 (2010), https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1056&context=penn_law_review_online

Νομοθετικά κείμενα

UNGA Resolution 67/187, United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, 20 December 2012

UNGA, “Rome Statute of the International Criminal Court”, 2187 U.N.T.S. 90, entered into force July 1, 2002

UNGA, “International Covenant on Civil and Political Rights by UNGA resolution 2200A (XXI)” (16 December 1966)

UNGA, “The Universal Declaration of Human Rights (UDHR) by UNGA resolution 217A)” (10 December 1948)

ΕΣΔΑ, «Ευρωπαϊκή Σύμβαση δια την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών» (Ρώμη, 4 Νοεμβρίου 1950)

The Constitution of the United States, Amendment 5

Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας του 1960

Ο περί Ποινικής Δικονομίας Νόμος (ΚΕΦ.155)

Ο περί Ποινικής Δικονομίας (Τροποποιητικός) Νόμος 64(I) του 2022 τροποποιεί τον περί Ποινικής Δικονομίας Νόμο και ειδικότερα το άρθρο 74

Ο περί των Δικαιωμάτων Ύποπτων Προσώπων, Προσώπων που Συλλαμβάνονται και Προσώπων που Τελούν υπό Κράτηση Νόμος του 2005 (163(I)/2005)

Οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.

Οδηγία 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Οκτωβρίου 2013 σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας.

Οδηγία 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου 2016 για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας.

Αποφάσεις Δικαστηρίων

(Αμερικανικές Αποφάσεις)

Bram v United States 168 U.S.532 (1897)

Brown v Mississippi 297 U.S.278 (1936)

Malloy v Hogan 378 U.S. 1 (1964)

Murphy v. Waterfront Commission of New York Harbor 378 U.S. 52 (1964)

Miranda v. Arizona, 384 U.S. 436 (1966)

Estelle v. Smith, 451 U.S. 454, 461 (1981)

(Κυπριακές Αποφάσεις)

R v. Phaedonos [1957] 22 CLR21

Petri v The Police (1968) 2 C.L.R. 40

R v. Pierides (No.1) [1971] 2 C.L.R. 81

R v Osborn and Virtue [1973] Q.B.678

Anastassi v The Police (1975) 2 CLR 143

Anastasiades v. Republic (1977) 2 CLR 97

Azinas and another v. The Police [1981] 2 C.L.R.9

Themistocleous v. The Police (1981) 2 C.L.R. 200

Police v. Georgiades [1983] 2 C.L.R. 33

Pouris and Another v. The Republic (1983) 2 CLR 170

Αστυνομία v Ησαΐα άλλως Μπλάκκη (1987) 2 ΑΑΔ 177

R v Flemming (1987) 86 Cr App R 32

Parpas v The Republic (1988) 2 CLR 5

Χριστοφόρου v Αστυνομίας (1990) 2 ΑΑΔ 250

Κωνσταντίνου v Δημοκρατίας (1991) 2 ΑΑΔ 411

Ονησίλλου v Δημοκρατίας (1991) 2 ΑΑΔ 556

Αστυνομία v Γιάλλουρου (1992) 2 ΑΑΔ 147

Πρόεδρος Δημοκρατίας v. Βούλης Αντ. (Αρ.1) (1994) 3 ΑΑΔ 1

Δημοκρατία v. Kırnouyan κ.ά. (1996) 2 Α.Α.Δ. 126

Parris v Δημοκρατίας (1999) 2 ΑΑΔ 186

Μούγιαννος v Πειθαρχικού Συμβουλίου Επιστημονικού Τεχνικού Επιμελητηρίου (2000) 4(B) ΑΑΔ 723

Σάκκος v Δημοκρατίας (2000) 2 ΑΑΔ 510

Αλήθεια Εκδοτική Εταιρεία Λτδ και Άλλος v. Ανδρέα Αλωνεύτη (2002) 1 ΑΑΔ 1863

Πέτρου v. Δημοκρατίας (2002) 2 Α.Α.Δ. 219

Ψύλλας Μιχάλης Ανδρέα v. Δημοκρατίας (Αρ. 1) (2002) 2 ΑΑΔ 213

Δημοκρατία ν. Μαρίνας Αβρααμίδου και Άλλων (2004) 2 ΑΑΔ 51

Δημοκρατία ν. Μαρίνας Αβρααμίδου και Άλλων (2004) 2 ΑΑΔ 51 (Υπόμνημα Αρ. 352)

Λυσάνδρου ν Αστυνομίας (2005) 2 ΑΑΔ 672

Michael ν. Διευθύντρια Τελωνείων [2006] 2 Α.Α.Δ. 411

Mohammad και Άλλου ν Αστυνομίας (2009) 2 ΑΑΔ 590

Χαραλάμπους ν Δημοκρατίας (Αρ.1) (2012) 2 ΑΑΔ 370

ΜΚ ν Δημοκρατίας, Ποιν. Έφ.14/13, ημ.20.03.2014

Ποι. Εφ. 91/14 Α.Δ. ν. Δημοκρατίας ημερ. 22/06/2016

Tarita και Άλλου ν Δημοκρατίας, Ποιν. Εφ.106/14, ημ.08/07/2016

ΡΙΚΚΟΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ κ.α. ν. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, Ποινικές Εφέσεις Αρ. 53/2017, 64/2017, 66/2017 και 68/2017, 15/12/2017

F. L H ν. ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ, Ποινική Έφεση Αρ. 4/2020, 31/1/2022

Μ. ΓΙΩΡΚΑΣ ν. ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ, Ποινική Έφεση Αρ. 27/2021, 16/3/2022

(Αποφάσεις Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου)

Neumeister v. Austria, App. No.1936/63 (ECtHR, 27/06/1968)

Delcourt v. Belgium App. No.2689/65, (EHtHR, 17/01/1970)

Ringeisen v. Austria, App. No.2614/65 (EHtHR, 16/07/1971)

Jespers v. Belgium, App. No.8403/78, (ECtHR, 14/12/1981)

Ozturk v. Germany App. No.8544/79 (ECtHR, 21/02/1984)

Ekbatani v. Sweden, App. No.10563/83, (ECtHR, 26/05/1988)

Edwards v. United Kingdom, App. No.13071/87 (ECtHR ,16/12/1992)

Dombo Beheer BV v. Netherlands, App. No.14448/88 (ECtHR, 27/10/1993)

Funke v. France, App. No.10828/84 (ECtHR, 25/02/1993)

Imbrioscia v. Switzerland, App. No.13972/88 (EHtHR, 24/11/1993)

John Murray v. The United Kingdom, App. No.18731/91 (ECtHR, 08/02/1996)

Saunders v. United Kingdom, App. No.19187/91 (ECtHR, 17/12/1996)

Mechelen and Others v. The Netherlands, App. No. 21427/93, 21363/93 (ECtHR, 23/04/1997)

Serves v. France, App. No.82/1996/671/893 (ECtHR, 20/10/1997)

Khan v. United Kingdom, App. No.35394/97 (EHtHR, 04/10/2000)

Riepan v. Austria, App. No. 35115/97, (ECtHR, 14/11/2000)

Rowe and Davis v. United Kingdom, App. No.28901/95 (ECtHR, 16/02/2000)

Heaney and McGuinness v. Ireland, App. No.34720/97, (ECtHR, 21/03/2001)

Janosevic v. Sweden App. No.3419/97 (ECtHR, 23/07/2002)

Weh v. Austria, App. No.38544/97 (ECtHR, 08/07/2004)

Mamatkulov and Askarov v. Turkey, App. No.46827/99 46951/99, (ECtHR, 04/02/2005)

Jalloh v. Germany, App. No.54810/00 (ECtHR, 11/07/2006)

Shannon v. The United Kingdom, App. No.6563/03 (ECtHR, 04/01/2006)

O' Halloran and Francis v. The United Kingdom, App. No.15806/02, 25624/02 (ECtHR, 29/06/2007)

Ramanauskas and Λιθουανίας, App. No.74420/01, (ECtHR, 05/02/2008)

Salduz v. Turkey, App. No.36391/02 (EHtHR, 27/11/2008)

Bykov v. Russia, App. No.4378/02, (ECtHR, 10/03/2009)

Aleksadr Zaichenko v. Russia, App. No.39660/02, (ECtHR, 18/02/2010)

Sakhnovskiy v. Russia App. No.21272/03, (EHtHR, 02/11/2010)